

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Külli Kruus

KAUDSETE TÕENDITE KASUTAMINE KRIMINAALMENETLUSES

Magistritöö

Juhendaja
prof. Jaan Ginter

Tartu
2016

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. Kaudsed tõendid Eesti õiguses	5
1.1. Tõenditest Eesti kriminaalmenetluses	5
1.2. Kohtupraktika	7
1.2.1. Kaudsete tõendite hindamise suunised.....	7
1.2.2. Praktilisi näiteid.....	14
2. Välisriikide positsioon.....	23
2.1. Saksamaa	23
2.2. USA	32
KOKKUVÕTE	62
ABSTRACT	64
KASUTATUD KIRJANDUS	66
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	71
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	73
KASUTATUD MUUD ALLIKAD.....	74

SISSEJUHATUS

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on heita pilk Eesti õiguslikule regulatsioonile ning kohtupraktikale kaudsete tõenditega tõendamise osas. Eelkõige on autor soovinud kõrvutada otseseid ja kaudseid tõendeid ning selgitada välja, kas kaudsetesse tõenditesse suhtutakse ning peaks suhtutama erinevalt ning mil määral mõjutab tõendite liik ja hulk süüdistuse perspektiivsust. Lisaks püüab autor välja selgitada süüdimõistmise võimalikkuse juhul, kui süüdistus tugineb vaid kaudsetele tõenditele või vaid ühele sellisele tõendile. Autor on pisut vaadelnud ka *modus operandi*'t kui üht kaudsete tõendite eriliiki ning samuti heitnud pilgu kaudse tõendamise ja *in dubio pro reo* põhimõtte omavahelisele seosele.

Kaudsed tõendid sattusid Eestis laiemale ühiskondlikule tähelepanu alla kolme aasta eest, kui algas kohtuprotsess G. K. üle, keda Lõuna Ringkonnaprokuratuur just kaudsete tõendite alusel aastate eest kadunud neiu mõrvas süüdistas. Kuigi G. K. süüdistusel näis vähe potentsiaali olevat, toodi selle kaasusega seoses välja ka varasemat kohtupraktikat, kus süüdimõistmine vaid kaudsete tõendite alusel täiesti võimalik oli olnud. Käesoleva töö autori hinnangul on tegemist kahtlemata huvitava ning aktuaalse teemaga, kuna ilmselgelt ei pruugi kuritegudel alati olla otseseid tunnistajaid ning kui süüdistatavgi oma süüd ei tunnista, jääbki prokuratuuril sisuliselt üle tugineda vaid kaudsetele tõenditele. Ühest küljest ei saa muidugi isikut ebapiisavate tõendite alusel süüdi mõista, kuid samas tekitab ilmselt igapäev kripeldust olukord, kus kurjategija jääb süüdi mõistmata vaid seetõttu, et puuduvad otsesed tõendid. Seetõttu ongi autor soovinud kaudsele tõendamisele lähema pilgu heita, et muuhulgas uurida, kust läheb piir, mille puhul on isiku süüdimõistmine veel võimalik ja millisel juhul tekib vastuolu *in dubio pro reo* põhimõttega.

Kaudse tõendamise küsimusega Eesti õigusruumis kuigipalju tegeletud. Sellest tulenevalt tekkis autoril ka soov magistritöö just kaudsetest tõenditest kirjutada. Teema valiku ajal kahe aasta eest oli kaudseid tõendeid küll põgusalt käsitletud erialakirjanduses ning mõnevõrra rohkem ka kohtupraktikas, kuid tõsisem uurimistöö selles valdkonnas näis puuduvat. Nüüdseks on Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas siiski valminud ja 2015. aastal kaitsnud Hanna-Liisa Int'i magistritöö „Kaudsete tõendite olulisus isiku süüdimõistmisel kriminaalmenetluses“. Käesoleva töö autor leiab, et sellest hoolimata on käesolev töö originaalne küsimustele lähenemine ning nende analüüsi poolest, samuti moodustab tööst arvestatava osa võrdlus välisriikidega.

Käesolev töö on jagatud kaheks peamiseks osaks. Esimeses osas on autor vaatluse alla võtnud Eesti õiguse. Esmalt on antud lühiülevaade tõendamisest üldiselt, seejärel otseste ja kaudsete tõendite eristamisest ning kaudsetele tõenditele tuginevast tõendamisest. Autor on esiteks heitnud pilgu üldisematele ja teoreetilistele suunistele, sellele järgnevalt on aga asutud analüüsima konkreetseid kaasusi, mille pinnalt on püütud välja tuua ka kaudse tõendamise probleemkohti. Eesti õigust puudutav osa ongi peamiselt üles ehitatud kohtupraktikale ning selle analüüsile, kuna erialakirjanduses on kaudne tõendamine seni küllalt vähe käsitletud leidnud.

Töö teises osas on autor käsitlenud USA ja Saksamaa vastavat regulatsiooni, mõlemale riigile on pühendatud eraldi alapeatükk. Valitud riigid annavad võimaluse Eesti regulatsiooni võrrelda meiega suhteliselt sarnase õigussüsteemiga Saksamaaga ning *common law*'d kasutava USAga. Ka välisriikide puhul on esmalt käsitletud kaudsete tõendite mõistet ning teoreetilisemaid küsimusi, seejärel aga mindud konkreetsemate kaasuste analüüsimise juurde. Võrreldes Eestiga on välisriikide puhul enam keskendutud erialakirjandusele – kommentaaridele ja artiklitele, seda eriti USA puhul. Nii Saksamaa kui ka USA puhul on autor püüdnud analüüsi teel paralleele tõmmata Eesti õigusega ning samuti leida erinevused eri riikide vahel.

1. Kaudsed tõendid Eesti õiguses

1.1. Tõenditest Eesti kriminaalmenetluses

Tõendeid ja tõendamist Eesti kriminaalmenetluses reguleerib kriminaalmenetluse seadustiku¹ (edaspidi KrMS) 3. peatükk. KrMS § 63 lg 1 toob ära loetelu kriminaalmenetluses kasutatavatest tõenditest. See loetelu ei ole aga rangelt ammendav, kuna sama paragrahvi lg 2 lubab kasutada ka muid, eelmainitud lõikes nimetamata tõendeid. KrMSi § 63 lg 2 puhul tuleb aga siiski silmas pidada, et lg-s 1 loetlemata tõendeid võib kasutada vaid kriminaalmenetluslike (näiteks kohtuniku pädevus tegutseda kohtunikuna), mitte aga kuriteo asjaolude tõendamiseks.² Tõendamiseseme asjaolude tuvastamiseks lubatud tõendid on seega piiratud KrMS § 63 lg-ga 1.³ KrMS § 64 näeb ette tõendite kogumise üldised tingimused, mille järgimata jätmisel ei ole tegemist seaduslikul viisil saadud tõendiga. Sellistele tõenditele kohtulahendit rajada ei saa. KrMS § 61 kohaselt ei ole ühelgi tõendil ette kindlaksmääratud jõudu ning tõendeid tuleb hinnata kogumis siseveendumuse kohaselt.

KrMS ei ole tõendeid otsesteks ja kaudseteks liigitanud ning puuduvad ka vastavad definitsioonid. Vastavat liigitust on aga käsitletud erialakirjanduses⁴. Samuti on Riigikohus selgitanud, et otsene tõend kinnitab või välistab mingi kuriteosse puutuva asjaolu vahetult, samas kui kaudne tõend on teave, mis ei kajasta sellist asjaolu küll vahetult, kuid selle teabe alusel on võimalik teha olulisi järeldusi kuriteoga seotud asjaolude kohta.⁵ Otsese tõendi näitena võiks seega tuua sündmust pealt näinud tunnistaja ütlused selle kohta, et isik A lõi noaga isikut B. Kaudseks tõendiks võiks aga olla tunnistaja ütlus selle kohta, et sündmuskohale saabudes nägi ta A-d B surnukeha kõrval seismas. Kuigi seaduse kohaselt ei peaks ühelgi tõendil ette kindlaksmääratud jõudu olema, on otseste tõendite kaal ilmselt praktikas reeglina siiski suurem kui kaudsetel tõenditel. Kaudsete tõendite puhul kerkivad arvatavasti kergemini üles küsimused *in dubio pro reo* põhimõttest, mille kohaselt ei saa isikut süüdi mõista, kui kohtul on kahtlusi tema süüdiolekus. Tõenäoliselt on prokuröri kohut kergem veenda selles, et A tappis B, kui sündmust pealt näinud tunnistaja seda kinnitab; juhul kui tunnistaja räägib aga vaid süüdistatava viibimisest sündmuskohal, on olukord mõnevõrra

¹ Kriminaalmenetluse seadustik - RT I 2003, 27, 166

² E. Kergandberg. KrMS § 63/4. – E. Kergandberg, P. Pikamäe. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.

³ RKKKo 3-1-1-142-05

⁴ E. Kergandberg, M. Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tallinn 2006, lk 172.

⁵ RKKKo 3-1-1-8-10 p 10

keerulisem. Esimesel juhul võib A süüs kahelda üldjoontes vaid siis, kui tunnistaja ütlusi võib mingil põhjusel pidada ebausaldusväärseteks. Teisel juhul võib ütluste usaldusväärsuse küsimus samuti kõne alla tulla, ent isegi kui tunnistaja ütlused usaldusväärseteks lugeda, ei kõrvalda see täielikult kahtlusi A süü suhtes. Ainuüksi sündmuskohal viibimise tõttu ei saa A poolt teo toimepanemist tõendatuks pidada. Sellises olukorras ei saa välistada, et A vaid leidis surnukeha, samas kui tegelik kurjategija oli sündmuskohalt juba põgenenud.

Otseste ja kaudsete tõendite kaalukust ning omavahelist suhestumist on Riigikohus põgusalt puudutanud oma 2002. aasta otsuses⁶, kus leiti, et kaudsed tõendid võivad otseste süüstavate tõendite olemasolul kohut siseveendumuse kujunemisel abistada. Kohus lisas, et kuna käesolevas kriminaalasjas ei kuulunud otsesed tõendid lubatavate tõendite hulka, ei olnud võimalik ka kaudseid tõendeid nende seostamiseks esitada ning kohtul neid kaaluda.

Otsusest jääb mulje, nagu oleks kaudsete tõendite kasutamine võimalik vaid otseste tõendite olemasolul ning nendega kogumis. Kaudsetel tõenditel oleks seega justkui abistav roll. Tekib küsimus, kas otsestele ja kaudsetele tõenditele erineva kaalu omistamine oleks vastuolus KrMSi § 61 lg-s 1 sätestatud põhimõttega selle kohta, et ühelgi tõendil ei ole ette kindlaks määratud jõudu. Ühest küljest ei ole otsesid ja kaudseid tõendeid kui selliseid KrMSis käsitletud ning võiks väita, et eelmainitud põhimõte tähendab pigem või eelkõige seda, et näiteks tunnistaja ütlused ei ole ette kindlaks määratult kaalukamad kui süüdistatava ütlused. Samuti on võimalik eristada ka algseid ja tuletatud tõendeid, mille osas on Riigikohus leidnud, et algseid tõendeid tuleks eelistada tuletatutele.⁷ Erialakirjanduses on aga leitud, et otseste ja kaudsete tõendite puhul sellist eelistust teha ei saa ning kaudsete tõendite puhul on tõendamine lihtsalt keerukam ning ajaliselt pikem.⁸ Seega tuleb ka otseste ja kaudsete tõendite puhul lähtuda KrMSi § 61 lg-s 1 sätestatud põhimõttest. Kaudseid tõendeid tuleks vaadelda teiste tõenditega kogumis ning hinnata siseveendumuse kohaselt, nagu seadus ette näeb.

Ka Riigikohus on hilisemas praktikas leidnud, et isikut on võimalik süüdi mõista siiski ka ainuüksi kaudsete tõendite alusel.⁹ Riigikohus selgitas muuhulgas, et otsesed ja kaudsed tõendid ei erine teineteisest nendes sisalduva teabe tõeväärtuse poolest ning et kui kuriteost on välismaailma jäänud vaid selliseid jälgi, millest saavad kujuneda üksnes kaudsed tõendid, siis ei saa eitada kuriteo asjaolude selgitamise vajalikkust ja võimalikkust ka ainult nende

⁶ RKKKo 3-1-1-102-02

⁷ RKKKo 3-1-1-123-97

⁸ Kergandberg, Sillaots, lk 172.

⁹ RKKKo 3-1-1-8-10

kaudsete tõendite alusel. Selguse huvides võiks siinkohal kaaluda, kas „tõeväärtus“ on antud kontekstis kõige sobivam termin, kuna eelkõige leiab see kasutust siiski loogikaalastes tekstides. Inglisekeelsetes allikates on tõendites sisalduvast teabest rääkides kasutatud terminit *probative value*, millele terminibaas¹⁰ annab vasteks „tõendusjõud“. Käesolevas töös kasutab autor seetõttu järgnevalt just terminit „tõendusjõud“.

1.2. Kohtupraktika

1.2.1. Kaudsete tõendite hindamise suunised

Riigikohtu praktikas ei ole palju lahendeid, kus kaudsete tõenditega seonduvat laiemalt käsitletud oleks. Pikemalt on sellel teematikal peatunud juba eelnevalt mainitud 2010. aasta otsuses, kus on esmalt kirjeldatud otseste ja kaudsete tõendite erinevust.¹¹ Järgnevalt on Riigikohus puudutanud ka nõudmisi, millega kaudsetele tõenditele tugineval tõendamisel arvestada tuleb. Riigikohus on leidnud, et kaudsete tõenditega tõendamisel on spetsiifilised nõudmised, näiteks on eriline tähendus KrMS § 61 lg 2 järgsel nõudel hinnata tõendeid nende kogumis. Kaudsete tõendite olemuse tõttu on selline nõue ilmselt täiesti mõistetav. Nagu juba eelnevalt käsitletud, kerkivad kaudsete tõenditega tõendamise puhul ilmselt kergemini üles küsimused seoses *in dubio pro reo* põhimõttega. Kuna kaudsed tõendid ei kajasta otseselt kuriteo tehioolusid, on neis tõendites sisalduva teabe sidumiseks kuriteo faktiliste asjaoludega vajalik hankida täiendavat tõenduslikku informatsiooni, enne kui saab teha relevantseid järeldusi. Eelnevalt toodud näidet kaudsete tõendite olemusest korrates – ainuüksi faktist, et isik leiti seismas surnukeha kõrval, ei saa tõsikindlalt järeldada, et tema on tapja. Sellise järelduse tegemiseks on vaja täiendavat teavet. Sellest tulenevalt on ka kaudsetele tõenditele tuginev tõendamine keerukas ning ajamahukas.

Lisaks on Riigikohus selgitanud, et kaudseid tõendeid kasutava tõendamise puhul tuleb kohtuotsuses ära näidata ka see, kuidas kaudsete tõendite abil tuvastatud tõendamiseseme välised asjaolud ehk vahepealsed faktid võimaldavad kogumis teha järeldusi süüteo osse puutuvate asjaolude suhtes.¹² Teisisõnu tuleb otsuses ära näidata seos kaudsete tõenditega tuvastatud teabe ning teo faktiliste asjaolude vahel. Selline nõue tuleneb seadusest – nimelt

¹⁰ Eesti Keele Instituudi Terminibaas ESTERM Kättesaadav: <http://termin.eki.ee/esterm/> Seisuga 01.05.2016

¹¹ RKKKo 3-1-1-8-10

¹² RKKKo 3-1-1-21-09

sätetab KrMSi § 312 p 1 kohtuotsuse põhiosas tõendite esitamise. Riigikohus on sealjuures täpsustanud, viidates ka varasemale praktikale, et selle sättega seondub nõue, mille kohaselt peab kohtu siseveendumuse kujunemine olema otsuse põhjenduste alusel lugejale jälgitav.¹³ Järgnevalt on Riigikohus leidnud, taas ka varasemale praktikale viidates, et eelmainitud nõude täitmiseks ei piisa pelgalt tõendite loetlemisest otsuses, vaid sisuliselt tuleb ära näidata ka tõendite ning kuriteo asjaolude omavaheline seos.¹⁴ Seega ei ole seoste näitamine kohtuotsuse põhistuse osana vaid kaudsetele tõenditele tugineva tõendamise omane nõue. Küll aga võib kaudsete tõendite olemuse tõttu selline põhistamine ning seoste näitamine olla mõnevõrra probleemsem. Juhul, kui kohus seda nõuet täita ei suuda, on KrMSi § 339 lg 1 p 7 alusel tegemist kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumisega, mis omakorda on KrMS § 338 p 3 kohaselt kohtuotsuse tühistamise aluseks.

Kaudsete tõendite kogumis hindamise nõude osas on Riigikohus veel olulist seisukohta väljendanud lahendis 3-1-1-15-12.¹⁵ Riigikohus on nimelt tõdenud, et kuigi ei ole välistatud süüdimõistva kohtuotsuse tuginemine vaid ühele tõendile, on senises kohtupraktikas sellistel juhtudel aktsepteeritud tuginemist vaid otsesele tõendile, täpsemalt ütlustele. Otsusest tuleneb, et ühele tõendile tugineva süüdimõistmise lubatavus on eelkõige vajalik, et ei oleks välistatud nii-öelda sõna sõna vastu kaasuste menetlemine kohtus. Ühele tõendile tugineva süüdimõistmise puhul on aga Riigikohus rõhutanud tõendi pinnalt tõstatatud kahtluste põhjaliku uurimise ning kummutamise vajadust. Sellest tulenevalt ongi aktsepteeritavaks peetud vaid ütlustele tuginemist, kuna ütluste usaldusvääruse kontrollimiseks on Riigikohtu hinnangul mitmeid võimalusi näiteks täiend- või kordusülekuulamise näol ning ütluste psühholoogiat arvesse võttes. Samas võib tekkida küsimus, kas tõesti on võimalik ühele tõendile tuginev süüdimõistmine ainult ütluste puhul. Isiku süüd kuriteos võiks tõsikindlalt tõendada ka jälitustoimingu protokoll – näiteks kui süüdistatav lindistatud telefonikõnes sisuliselt kuriteo toimepanemist kirjeldab. Samuti võib küsida, kas süüdimõistmiseks ei võiks piisata näiteks vaid videosalvestusest.

Riigikohus on niisiis ühele tõendile tuginevat süüdimõistmist võimalikuks pidanud, rõhutades sõna sõna vastu kaasuste menetlemise olulisust. Samas võib Eesti õiguspraktikast leida juhtumeid, kus prokuratuur on kriminaalmenetluse hoopis lõpetanud ning seda just põhjusel, et tegemist on nii-öelda sõna sõna vastu olukorraga. Näiteks oli sellise olukorraga tegemist

¹³ RKKKo 3-1-1-63-08 p 12.1

¹⁴ Samas, p 12.2

¹⁵ RKKKo 3-1-1-15-12 p 13

Reformierakonna rahastamiskandaali puhul.¹⁶ Samuti jäeti hiljuti, muuhulgas viitega taas sõna sõna vastu olukorrale, alustamata kriminaalmenetlus altkäemaksusüüdistuses.¹⁷ Seega näib, et nii mõnelgi korral on prokuratuur menetluse lõpetanud või alustamata jätnud, leides ilmselt, et olukorrast tulenevalt ei oleks süü tõendamine võimalik. Ühest küljest võib sellist teguviisi pidada ökonoomseks – kui prokuratuur ei näe, et menetlus kuhugi viia võiks, ei ole mõtet ka ressursi kulutada. Teisest küljest võib argumenteerida, et kuriteo tunnuste ilmnmisel tuleks menetlus siiski läbi viia ning tulemus on tõendite pinnalt kohtu otsustada. Ei tohiks lasta tekkida olukorral, kus sõna sõna vastu kaasuste puhul saabki menetluse lõpetamisest norm, vaid pigem tuleks iga kaasust vaadata eraldi ning teha mõistlikuim otsus edasise tegevuse suhtes.

Tulles tagasi selle juurde, et ühele tõendile tugineva süüdimõistmise puhul sobivad selleks tõendiks vaid ütlused, leiab käesoleva töö autor samuti, et ütluste usaldusväärsust on võimalik mitmel moel kontrollida, kuid samas võib tekkida küsimus, kui efektiivne selline kontroll tegelikult on. On küsitav, kas näiteks valeütluste andmist on alati võimalik tuvastada, eriti kui ütlusi andva isiku näol on tegemist osava valetajaga. Samal ajal kaudse tõendina käsitletavat asjaolu, näiteks süüdistatava sõrmejälje leidumist sündmuskohal võib pidada tõsikindlamaks faktiks. Isik võib teoreetiliselt rääkida, mida tahes, kuid sõrmejalg üldiselt iseenesest sündmuskohale tekkida ei saa. Probleem seisnebki selles, et ütlused võivad otseselt kinnitada, et süüdistatav kuriteo ka toime pani, samas kui sõrmejälje puhul, kuivõrd kindel selle esinemine ka ei ole, seda öelda ei saa. Seega tekibki olukord, kus kaudne tõend võib mingi asjaolu esinemist tõendada põhimõtteliselt kindlamalt kui otsene tõend, kuid samas tekib puudujääk selle asjaolu esinemise ning kuriteosündmuse vahelise seose loomisel.

Eelmainitud tõendite usaldusväärsuse probleemi on kirjeldatud ka USA erialakirjanduses, kus on leitud, et otsesed tõendid, täpsemalt süüdistatava ütlused ja tunnistaja ütlused isiku äratundmiseks esitamisel võivad olla oluliselt ebausaldusväärsemad kaudsetest tõenditest.¹⁸ Näiteks on sealsed uuringud näidanud, et isiku äratundmiseks esitamisel eksitakse enam kui

¹⁶ Riigiprokuratuur. Kriminaalmenetluse lõpetamise määrus Kättesaadav:

http://www.prokuratuur.ee/sites/www.prokuratuur.ee/files/elfinder/article_files/meikar_lopetamine_15102012.pdf Seisuga 01.05.2016

¹⁷ Prokuratuur: Leedo väited uueks kriminaalmenetluseks alust ei anna – Postimees 12.09.2015. Kättesaadav: <http://www.postimees.ee/3326083/prokuratuur-leedo-vaited-ueeks-kriminaalmenetluseks-alust-ei-anna> Seisuga 01.05.2016

¹⁸ K. J. Heller. The Cognitive Psychology of Circumstantial Evidence. Michigan Law Review, Vol. 105, Issue 2 (November 2006) lk 244.

58%-l juhtudest¹⁹, samas kui uuringute kohaselt on sõrmejälgede puhul eksimisvõimalus 0,1%²⁰ Tuleb tõdeda, et sisuliselt ühele tõendile tuginev süüdistus võib olla probleemne ka otseste tõendite puhul. Käesoleva töö autor on seetõttu mõnevõrra kahtleval seisukohal selle osas, kas vaid ühele kaudsele tõendile tuginev süüdimõistmine on mõeldamatu just sel põhjusel, et taolises olukorras ei ole võimalik põhjalikult uurida ja kummutada kõiki kahtlusi. Autori hinnangul jäävad kahtluse küsimused teatud määral samamoodi üles ka vaid ühe isiku ütlustele tugineva süüdimõistmise puhul. Samas tuleb tunnistada, et erinevus on siinkohal ilmselt kahtluste iseloomus. Ühele kaudsele tõendile tugineva süüdistuse puhul võib ilmselt alati rääkida põhjendatud kahtlustest, otseste tõendite puhul võivad aga kahtlused olla taandunud minimaalseteks. Igasuguste, pisimategi kahtluste olemasolu ei saa aga tingida isiku õigeksmõistmist. Sellisele seisukohale on viidanud Riigikohus, leides, et mitte igasugune süüdistuse vastu esitatud kaitseversioon ei evi sellist kahtluse kvaliteeti, mis tooks kaasa *in dubio pro reo* põhimõtte rakendamise.²¹ Ütluste kui otseste tõendi puhul võib ilmselt alati rääkida teatavast kahtlusest selle osas, kas isik ikka on tõtt rääkinud. Ka pärast ütluste usaldusvääruse kontrolli näiteks kordusülekuulamise näol võib ehk väita, et väga väike risk selleks, et anti siiski valeütluseid, jääb. Ei saa välistada, et isik valetas ning kordusülekuulamise ei olnud seda võimalik tuvastada. Tuleb aga silmas pidada, et kui ei esine mingeid täiendavaid asjaolusid, mis viitaksid sellele, et antud ütlused tõepoolest ei ole usaldusväärsed, ei saa ilmselt rääkida piisavast kahtlusest ja alusest isiku õigeksmõistmiseks. Samas näiteks süüdistatava sõrmejälje esinemine sündmuskohal kui kaudne tõend jätab üldiselt üles rohkem kahtlusi ning tõenäosus, et sõrmejalg ei ole konkreetselt kuriteoga seotud, on ilmselt oluliselt suurem. USA erialakirjanduses on välja toodud, et kaudsete tõendite iseloom lubab alati nii süüstavate kui ka õigeksmõistvate järelduste tegemist, K. Heller on nimetanud seda polüvokaalsuseks vastandina univokaalsusele ehk ühesusele.²² Heller on toonud ka illustreeriva näite kaasusest, kus kuriteo toimepanemise vahendilt leiti süüdistatava DNA. Kuigi selle info pinnalt võiks teha järelduse, et süüdistatav kasutas vahendit tapmise toimepanemiseks, saab selle tõendi alusel teha ka muid mõistlikke järeldusi, mis ei eelda süüdistatava süüd. Näiteks võis süüdistatava bioloogiline materjal jääda kuriteo toimepanemise vahendile mingil muul viisil, mitte kuriteo toimepanemise läbi, samuti võis tõeline kurjategija tahtlikult võõrast bioloogilist materjali sündmuskohale jätta ning lõpetuseks võis DNA kokkulangemine olla juhuslik²³ Otseste tõendite puhul on olukord aga

¹⁹ B. L. Cutler & S. D. Penrod, *Mistaken Identification: The Eyewitness, Psychology, and The Law*. (1995), lk 13.

²⁰ *United States v. Love*, No. 10-cr-2418 (M), 2011 WL 2173644 (S.D. Cal. June 1, 2011).

²¹ RKKKo 3-1-1-8-10 p 8.

²² K. J. Heller, lk 267.

²³ Samas

teistsugune – süüdistatava süütus on võimalik vaid siis, kui otsene tõend on ebausaldusväärne, näiteks tunnistaja, kellele isikud äratundmiseks esitati, eksis või kui süüdistatav sunniti kuritegu üles tunnistama.²⁴ Helleri artiklis on polüvokaalsusega seonduvalt täiendavalt välja toodud kaudse tõendi tõenäosuslik iseloom, rõhutades, et kaudset tõendit süüdistuse aluseks võttes on süüdistatava süü tõenäosus alati väiksem kui 1.0, isegi juhul, kui tõendi iseloom muudab isiku süüdi oleku väga tõenäoliseks.²⁵ Kui aga tegemist on otsese tõendiga, näiteks tunnistaja ütlustega selle kohta, et ta nägi süüdistatavat kuritegu toime panemas, on selle konkreetse tõendi alusel süüdistatava süü tõenäosus 1.0, kui just ei seata kahtluse alla tõendiallika kui sellise ualdusväärust.²⁶

Seega tuleb tõdeda, et ühele kaudsele tõendile tugineva süüdistuse puhul on vähemalt üldjuhul kahtluste kummutamine problemaatilisem kui ühele otsesele tõendile tugineva süüdistuse puhul. Ühele tõendile tuginevad süüdistused on ilmselt alati keerukad juhtumid, kuid otsese tõendi puhul on olemas võimalus esinevad kahtlused taandada vähemalt selle tasemeni, mis enam ei nõuaks *in dubio pro reo* põhimõtte rakendamist. Kaudsele tõendile tugineva süüdistuse puhul seevastu on kahtluste kõrvaldamine vajaliku määrani ilmselt võimatu.

Riigikohus on ühele tõendile tugineva süüdimõistmise osas niisiis pidanud võimalikuks vaid tuginemist otsesele tõendile, kuid kasutanud sealjuures väljendit „senises kohtupraktikas“. Selline sõnastus ei ole väga resoluutne ning annab teatud määral alust arvata, et vastava praktika muutumine tulevikus ei ole välistatud. Teisest küljest on Riigikohus aga samas otsuses leidnud, et kaudsetele tõenditele tuginev tõendamise eeldab juba iseenesest tõendite paljusust, just sel põhjusel, et kaudsetes tõendites sisalduv teave ei kajasta konkreetselt kuriteo tehioolusid.²⁷ Pidades tõendite paljususe nõuet kaudsetel tõenditel tugineva tõendamise lahutamatuks osaks, ei ole ilmselt Riigikohtu hinnangul ka tulevikus võimalik isikute süüdimõistmine vaid ühe kaudse tõendi alusel. Praktika võib ilmselt siiski muutuda, kui tulevikus peaks üles kerkima mõni kaasus, kus üksainus kaudne tõend on sedavõrd määrav, et isiku süüdimõistmine ilma teatavate põhjendatud kahtluste ülesjäämiseneta on võimalik. Sellise olukorra konkreetsem ettekujutamine on mõnevõrra keeruline, kuid autori hinnangul võib erandeid kaudsete tõendite puhul kogumi erilise tähenduse nõudest ilmselt siiski ette tulla.

²⁴ Samas

²⁵ K. J. Heller, lk 268.

²⁶ Samas

²⁷ RKKKo 3-1-1-15-12 p 14

Riigikohus on selgitanud, et kaudsetel tõenditel põhineva tõendamise süsteemi kujundamise moodused võivad olla erinevad.²⁸ Ühe sellise moodusena kirjeldab Riigikohus kuritegude toimepanemise viisi ehk *modus operandi*'t. Kuna kurjategijad käituvad lähtuvalt oma füüsilistest ja vaimsetest võimetest ning oskustest sarnastes olukordades sarnasel viisil, võib kuritegude toimepanemise silmnähtavalt sarnasest viisist järeldada, et kuriteod on toime pannud sama isik. Sama seisukohta on Riigikohus põgusalt väljendanud ka varem, 2005.²⁹ ja 2009. aastal.³⁰ Varasemalt ei ole Riigikohus aga täpsemalt lahti selgitanud, mida silmnähtavalt sarnane viis õigupoolest tähendada võiks ja kas mingeid identifitseerivaid tunnuseid selle tuvastamiseks on võimalik määratleda. Lahendis 3-1-1-8-10 on seda küsimust teatud määral püütud avada. Riigikohus on sisuliselt tõdenud, et ei saa anda üldist vastust küsimusele selle kohta, milliste tunnuste põhjal võib kuritegude toimepanemise viis olla usaldusväärseks kurjategija tuvastamise mooduseks. Kohus leidis, et eelkõige võib *modus operandi*'st kui usaldusväärsest tõendamise viisist rääkida siis, kui kuriteo toimepanemise vahend, selle kasutamise eripära või tekitatud tagajärgede iseloom on spetsiifilised. Samas ei pea spetsiifika seisnema ainuüksi kuriteo toimepanemise viisis, vaid võib ilmneda ka kuritegude laiemat ajalist tausta kajastavates tunnustes või sarnaste juhtumite arvus.

Kuriteo toimepanemise vahendi spetsiifika juures võiks käesoleva töö autori hinnangul olulist tähendust täpsemalt omada ka selle vahendi kättesaadavus, samuti teadmised ja oskused, mis on vahendi käsitlemiseks vajalikud. Mida keerulisem on vahendi hankimine ja kasutamine, seda kitsamalt saab määratleda isikute ringi, kes seda kuriteo toimepanemiseks kasutada võisid ning seda tõenäolisemalt on ilmselt võimalik kuriteovahendi spetsiifika edukas kasutamine tõendamisel.

Modus operandi puhul võib ilmselt samuti rääkida kogumi erilisest tähendusest. Mida rohkem elemente kahe kuriteo toimepanemise viisis kokku langeb, seda tõsikindlamalt saab tõenäoliselt väita, et need kuriteod on toime pannud sama isik. Ning vastupidi – vaid ühe või väheste asjaolude kokkulangemisel on aina teravamalt üleval küsimus sellest, kas tegemist ei ole pelgalt kokkusattumusega. Näiteks võib tekkida küsimus, kas saab ikka rääkida kuritegude toimepanemisest sama isiku poolt, kui toimepanemiseks kasutatud vahend on küll sama ja spetsiifiline, kuid mitmed teised asjaolud kuritegude toimepanemise viisis kokku ei lange. Oluline, kuigi mitte tingimata määrav, võib olla näiteks see, kas kuriteod on toime pandud ajalisel ning ruumiliselt lähestikku, tähtsust võib omada ka viktimoloogia, näiteks

²⁸ RKKKo 3-1-1-8-10

²⁹ RKKKo 3-1-1-32-05 p 9.

³⁰ RKKKo 3-1-1-87-09 p 11.

keskendub kurjategija just vanemaealiste isikute röövimisele või petmisele või hääletajate vägistamisele. Samas ei saa ainuüksi kuriteoohvrite sarnase tausta põhjal ilmselt tihti teha järeldust selle kohta, et kuriteod on toime pannud sama isik. Näiteks vanemate inimeste valimine ohvriks kelmuste toimepanemisel on ilmselt tingitud arusaamast, et neid on kergem petta. Sellisel juhul lähtub konkreetne kurjategija pragmaatilistest kaalutlustest, mis on arvatavasti omased ka teistele kurjategijatele ega viita kellelegi konkreetsele. Kui aga ohvrid on sarnased mingil ebatüüpilisel moel, mis ei paista olevat seotud näiteks sellega, kui „kerge saak“ isik näib, on ilmselt enam põhjust rääkida sellest asjaolust kui kaudsest tõendist.

Modus operandi probleemiks võib pidada sedagi, et kurjategijatel on põhimõtteliselt võimalik kuritegude toimepanemise viisi teadlikult modifitseerida. Iseenesest ei saa välistada, et isik paneb näiteks röövimisi toime meelega teisele kurjategijale omasel viisil, jätmaks muljet, et ka need kuriteod on toime pannud teine isik. Seeläbi võib tõeline kurjategija jääda tabamata ning karistamata, samas kui teist isikut võidakse karistada ka nende tegude eest, mida ta sooritanud ei ole. Sel põhjusel tuleb *modus operandi*'sse suhtuda teatava ettevaatusega. Mõnevõrra kahtlustäratav võib olla see, kui sarikurjategija on teatud kuriteoepisoodide osas väga koostöövalmis ning tunnustab oma süüd, kuid teiste episoodide kohta väidab kindlalt, et tema nendega seotud ei ole. Loomulikult võib taoline käitumine esineda ka juhul, kui isik teab, et osades episoodides on tema osaluse kohta nagnü kindlad tõendid olemas, samas kui teistes mitte, ning loodab seetõttu vältida rangemat karistust. Kui aga pealtnäha loogilist põhjust selliseks käitumiseks ei ole, tasub kaaluda võimalust, et ülejäänud kuriteod on tõepoolest pandud toime kellegi teise poolt. Samas tuleb aga tähele panna, et kurjategijate omavaheline jäljendamine eeldab esiteks nende teadlikkust sellest, kuidas kuriteod, mida jäljendada soovitakse, on toime pandud. Juhul kui isik ei saanud teada kuriteo toimepanemise viisi täpsemaid asjaolusid, ei saanud ta seda ka kavatselt jäljendada. Kui kuriteo asjaolud on siiski laiemalt teada ja jäljendamine põhimõtteliselt võimalik, on olulise tähtsusega küsimus sellest, kas arvataval kurjategijal on alibi. Ent ka alibi puudumine ei pruugi tõsikindlalt tähendada isiku süüd konkreetses kuriteos. Kuritegude jäljendamisel võivad ilmselt tihti kuriteo jäljendaja poolt tähelepanuta jääda teatud nüansid, mis viitavad sellele, et pealtnäha väga sarnased teod on siiski toime pandud erinevate isikute poolt. Näiteks võib kurjategijast sündmuskohale jääda bioloogilist materjali. Samuti on küsitav see, kui sageli kuritegude jäljendamist kurjategijate vahel üldse ette tuleb. Kuigi jäljendamine on võimalus enda poolt toime pandud kuriteod potentsiaalselt nii-öelda kellegi teise kaela veeretada, võib efekt olla ka vastupidine – kui jäljendaja tabatakse, võidakse hoopis talle esitada süüdistus ka nendes kuritegudes, mida ta toime ei pannud, vaid jäljendas – käekiri on ju sarnane. Seega ei pruugi

kurjategijad olla väga varmad teisi kurjategijaid matkima. Ometi ei saa jäljendamise võimalust alati lõplikult välistada ning osava kurjategija puhul võib jäljendamise tuvastamine ehk ka võimatu olla.

Eelneva põhjal võib tõdeda, et *modus operandi* kasutamine tõendamisel kätkeb endas kahtlemata teatud riske, kuna kuritegude toimepanemise viisi jäljendamine kurjategijate vahel võib toimuda nii tahtmatult kui ka tahtlikult. *Modus operandi*'le tugineva süüdistuse ning süüdimõistmise korral tuleks seega kõiki asjaolusid väga hoolikalt kaaluda, et vältida isiku karistamist tegude eest, mida ta toime ei ole pannud. Teisest küljest võib aga *modus operandi* olla edukas viis mitmete kuritegude sidumiseks ühe isikuga.

1.2.2. Praktilisi näiteid

Üks varasemaid olulistest kaudseid tõendeid puudutavatest kohtuasjadest on käesoleva töö autori hinnangul kurikuulus V. S. kaasus 2003. aastast. Linnakohus mõistis mehe kolme inimese – abikaasa, ämma ning kasupoja – tapmises süüdi, kuid ringkonnakohus tühistas süüdimõistmise naise tapmise osas, leides, et puuduvad tõendid. Nimelt ei leitud naise surnukeha ning ringkonnakohtu hinnangul ei olnud laipa tuvastamata ning surmapõhjust selgitamata võimalik tõsikindlalt leida, kas tegu on üldse toimunud ning milline on sellele teole antav õiguslik hinnang.³¹ Riigikohus taolise seisukohaga ei nõustunud ning juhtis tähelepanu sellele, et linnakohus seostas omavahel süüdistatava naise kadumise ning kanalisatsiooni ummistuse inimkahtlast päritolu lihatükkidega süüdistatava elukohas üks päev hiljem. Mõlemaid fakte võib sisuliselt käsitleda kaudse tõendina. Näiteks naise kadumine ei kinnita otseselt, et ta on tapetud. Lisaks leiti V. S.-i elukohast ka verejälgi, mis ekspertiisi kohaselt pidi kuuluma süüdistatava naisele. Samuti võttis linnakohus arvesse seda, et ämma ja kasupoja laibad oli süüdistatav tükeldanud, mistõttu abikaasa tapmisele võis järgneda samasugune teguviis. Siinkohal oli sisuliselt tegemist *modus operandi* kui kaudse tõendi aktsepteerimisega. Kuigi V. S.-i puudutavas otsuses ei ole otseselt kaudsete tõendite mõistet ja temaatikat käsitletud, on sellel siiski suur praktiline tähendus, näidates, et isiku võib tapmises süüdi mõista ka siis, kui kannatanu laipa ei leita ning üldisemalt – isiku süüdimõistmine ei pruugi otseste tõendite puudumise taha kinni jääda.

³¹ RKKKo 3-1-1-137-03.

Eelnevale kohtuasjale mõnevõrra sarnane on Ü. T. kaasus, kus süüdistatav mõisteti süüdi muuhulgas L. O. mõrvas, kuigi ka selles kaasuses kannatanu laipa ei leitud. Maakohus luges süüdi tõendavateks näiteks kahe tunnistaja ütlused L. O. ja Ü. T. vahelise konflikti kohta, misjärel L. O. lahkus, mõne aja pärast lahkus ka Ü. T. ning pärast seda sündmust L. O.-d enam ei nähtud.³² Taas ei saa sellise asjaolu pinnalt teha tõsikindlat järeldust Ü. T. poolt L. O. tapmise kohta, kuid teave kinnitab halbu suhteid süüdistatava ja L. O. vahel, mis omakorda võib olla kuriteo toimepanemise motiiviks. Lisaks tõendas Ü. T. süüdi aga ka kambrikaaslastele räägitu, mida jälitustoimingu raames pealt kuulati ja salvestati ning kus Ü. T. sisuliselt mõrva tunnistas. Siinkohal on tegemist juba otsese tõendiga ning on kaheldav, kas süüdistatav selle tõendi puudumisel L. O. mõrvas süüdi oleks tunnistanud. Ü. T. oli toime pannud ka teise mõrva, kuid seda kaks aastat hiljem, seega eraldas kahte kuritegu üksteisest üsna pikk ajavahemik. Samuti oli esimese mõrva toimepanemise viis teada vaid süüdistatava enda ütluste kaudu ning erines mõnevõrra teisest mõrvast, seega oleks nende kuritegude kohtule veenev seostamine erinevalt V. S. juhtumist olnud ilmselt keerukam. V. S.-i kaasust iseloomustas ka ohvrite tihe seos omavahel ning süüdistatavaga – kõik olid pereliikmed. V. S.-i pereliikmete kadumist, millele ta ise veenvat seletust ei suutnud anda, võis kahtlemata pidada kahtlustäratavaks. Ü. T. suhted oma ohvritega olid seevastu sisuliselt tuttava tasemel ning kannatanute kadumise või surma seostamine Ü. T.-ga oleks muu informatsioonita olnud ilmselt üsna keeruline või vähemalt kohtu jaoks vähem veenev. Otsese tõendite puudumisel oleks Ü. T. kaasuses L. O.-d puudutava episoodi osas tõenäoliselt prevaleerinud *in dubio pro reo* põhimõte. Autor julgeb arvata, et seda ei oleks muutnud ka see, kui intsident L. O.-ga – tema kadumine ning konflikt süüdistatavaga – oleksid aset leidnud Ü. T. poolt toime pandud teisele mõrvale ajaliselt lähemal. Ajalisest faktorist hoolimata oleksid õhku ilmselt jäänud kahtlused, mis tulnuks tõlgendada süüdistatava kasuks, eriti arvestades teatud tunnistajate ütlusi L. O. poolt suitsiidi puudutavate avalduste tegemise kohta. Küll aga võinuks ehk kaudsetest tõenditest jällegi piisata, kui mõlema ohvri surnukeha oleks leitud ning tapmisviis oleks olnud piisavalt sarnane. Sellisel juhul oleks kaasus veelgi rohkem sarnanenud V. S. juhtumiga, kus vaid kaudsetele tõenditele tuginev süüdimõistmine võimalik oli. Eelmainitud kaasuste põhjal võib aga nentida, et erinevaid nüansse, mida kaudsetele tõenditele tugineva süüdistuse põhjal arvesse võtta, on küllaltki palju. Igaüks neist võib potentsiaalselt olla kriminaalasjas määrava tähtsusega, näiteks võib kannatanu suitsiidikalduvus, kui see on tõendatud, põhimõtteliselt luua kõrvaldamatu kahtluse selles, et isik tappis end ise, mitte ei tapnud teda süüdistatav. Seega on kõigi asjaolude võimalikult täpne väljaselgitamine kaudsetele tõenditele tugineva tõendamisega kriminaalasjas määrava tähtsusega. Loomulikult

³² TrtRingKo 1-07-6016

tuleb asjaolusid igakülselt uurida ka otseste tõenditega kaasuste puhul, kuid näiteks kas või eelmainitud kannatanu suitsiidikalduvus ei oleks ilmselt süü tõendamise seisukohast kuigivõrd oluline, kui kannatanu tapmine süüdistatava poolt on kinnitatud usaldusväärsete tunnistajate ütlustega.

Järjekordne kaasus, kus tapmissüüdistus esitati, kuigi surnukeha ei leitud, puudutas 2011. aasta suvel Ida-Virumaal aset leidnud sündmusi.³³ Tuvastamist leidis, et omavahelise arveteklaarimise käigus olid süüdistatavad R. B.-le kallale tunginud ja teda peksnud, seejärel aga ta sunniviisiliselt autoga metsa äärde sõidutanud, kus R. B. teise autosse istuma pandi. Pärast seda puudusid andmed R. B. edasise saatuse kohta. Maakohus tapmist ei tuvastanud ning mõistis süüdistatavad õigeaks, samas nentides, et R. B. elusolek on vähetõenäoline. Sisuliselt sama väitis ka ringkonnakohus. Madalama astme kohtud sisuliselt jaatasid tapmist, kuna pidasid võimalikuks ühe süüdistatava süüdimõistmist selle tapmise kui kuriteo varjamises. Seega ei olnud maakohu jaoks antud kaasuses probleem mitte niivõrd selles, et kaudsete tõendite pinnalt ei oleks olnud võimalik tõendada kuriteo toimumist kui sellist, vaid pigem seisnes küsimus asjaolus, kes kuriteo toime pani. R. B. kadumisele eelnenud viimaste tuvastatud sündmuste juures viibis mitmeid erinevaid isikuid. Sellises olukorras ei ole ilmselt ühegi isiku kohta võimalik tõsikindlalt väita, et just tema pani toime tapmise, kuna mitmete isikute viibimise tõttu sündmuskohal jääb ikkagi üles kahtlus, et seda tegi siiski keegi teine. Juhul, kui oleks tuvastamist leidnud, et mingil hetkel lahkusid R. B. juurest kõik süüdistatavad peale ühe, oleks maakohus ilmselt selle isiku süüdi mõistnud. Käesoleval juhul näis aga probleem olevat justnimelt täideviija tuvastamises grupis. Ilmselt võib seega väita, et kaudsetele tõenditele tuginev tõendamine on mõnevõrra perspektiivikam, kui sündmuspaigal viibis vaid üks isik ehk siis süüdistatav. Kaudsetele tõenditele tugineval tõendamisel võib kahtluste kõrvaldamine olla problemaatiline küsimus ning mitme isiku korral võib see probleem veelgi võimenduda, kuna kaitse võib osundada sellele, et kuriteo võis toime panna ükskõik kes sündmuskohal viibinud isikutest.

2007. aastal pidas Tartu Maakohus võimalikuks vaid kaudsetele tõenditele tuginedes süüdi mõista E. P.³⁴ Inkassaatorina töötanud isik varastas rahaveo käigus 500 000 krooni sularaha. Maakohus nentis otseste tõendite puudumist, kuid leidis samas, et see ei välista isiku süüditunnistamist, viidates ka Riigikohtu praktikale aastast 2007.³⁵ Riigikohus oli nimelt leidnud, et otseste tõendite puudumine ei tähenda veel seda, et esinevad kahtlused, mis tuleks

³³ RKKKo 3-1-1-107-13

³⁴ TrtMaaK 1-07-10078

³⁵ RKKKo 3-1-1-12-07

tõlgendada süüdistatava kasuks, ning et kohtuotsus võib tugineda ka vaid kaudsetele tõenditele, kui need võimaldavad kogumis rääkida süü tõsikindlast tuvastamisest. E. P. asjas kinnitasid kaudsed tõendid ühelt poolt seda, et E. P. oli varguse toimepanija. Näiteks leidis tuvastamist, et süüdistatav viibis teatud peatuste ajal üksinda autos, kus raha oli, ning tal oli piisavalt aega selleks, et raha plokki turvapakendist ka eemaldada. Teisest küljest välistasid kaudsed tõendid aga ka kuriteo toimepanemise kellegi teise poolt – näiteks leidis tuvastamist ka see, et teistel isikutel ei olnud põhimõtteliselt võimalik E. P. märkamata raha varastada, kuna nad ei viibinud autos ilma E. P. kohalolekuta või kui viibisid, ei olnud nad teadlikud peatuse kestusest. Eelmise kaasusega sarnaselt oli ka siin juhtumise seega potentsiaalseid kahtlusaluseid mitu, kuid antud juhul õnnestus tõendada, et teised isikud kuritegu toime panna ei saanud. Kui see oleks tõendamata jäänud, ei oleks ilmselt E. P. süüdimõistmine võimalik olnud. E. P. kaasus on üpris hea näide sellisest juhtumist, kus on tõepoolest üsna raske leida mingeidki kahtlusi isiku süüdiolukus. Näiteks käesolevas töös juba eelnevalt mainitud kaudsete tõendite temaatikat üsna põhjalikult puudutav lahend 3-1-1-8-10 puudutas kaasust, kus käesoleva töö autori hinnangul iseenesest teatud kahtluste ülesjäärmist võis jaatada. Nimelt esitati R. M.-ile süüdistus paljudes röövimise episoodides, millest vaid ühe puhul oli süü tõendatud otseste tõenditega, kuid teiste puhul tugineti kaudsetele tõenditele, täpsemalt *modus operandi*'le. Maakohtus pidas isiku süüdimõistmist võimalikuks vaid selles episoodis, mis oli tõendatud otseste tõenditega. Ringkonnakohtus seevastu tunnistas R. M.-i süüdi ka teistes episoodides. Ringkonnakohtus leidis, et kõiki episoodide iseloomustas süüdistatava viibimine sündmuskoha piirkonnas kuriteo toimepanemise päevadel ning suutmatus selle põhjust selgitada, samuti kuriteo toimepanemise viisi sarnasus kõigi episoodide puhul ning asjaolu, et süüdistatav valis ohvrid sarnasel viisil, otsides neid postkontorites ning rünnates neid trepikodades. Mõnevõrra huvitavaks võib pidada ringkonnakohtu kommentaari süüdistatava suutmatus kohta sündmuskoha piirkonnas viibimise kohta selgitada, kuna iseenesest ei ole süüdistataval kohustust ennast aktiivselt kaitsta. Teatud määral võinuks asjas kahtlusi tekitada ka maakohtu välja toodud asjaolu ka teise kurjategija tegutsemisest antud piirkonnades. Samas leidis R. M.-i süü otseste tõendite alusel kinnitust kõigist episoodidest ajaliselt viimasena aset leidnud juhtumi puhul ning käitumismuster kõigi röövimiste puhul oli üsna omane ühele kurjategijale. Juhul, kui R. M.-i süü oleks otseste tõenditega olnud tõendatud vaid ajaliselt esimeses episoodis, oleks teoreetiliselt võinud tõstatuda küsimus potentsiaalsest jäljendajast. Samas ei oleks selline kahtlus ilma kaitsjapoolsete tugevate argumentideta jäljendaja versiooni toetamiseks ilmselt piisav, et rääkida *in dubio pro reo* põhimõtte rakendamisest. R. M.-i kaasust võib seetõttu pidada ilmekaks näiteks selle kohta, et

absoluutselt igasuguseid kahtluseid süüdistatava kasuks ei tõlgendata. Samuti on antud kaasus järjekordne näide *modus operandi* rakendamisest Eesti kohtupraktikas.

2012. aastal tegi Riigikohus otsuse A. K. asjas – tegemist on lahendiga, mida käesoleva töö autor juba eelnevalt käsitles ning kus Riigikohus leidis, et vaid ühe kaudse tõendi põhjal süüdimõistmine ei ole võimalik. A. K. oli madalama astme kohtutes süüdi mõistetud tapmises ning varguses.³⁶ Süüdistatav oli oma süüd kohtueelses menetluses tunnistanud ning läbi oli viidud ka ütluste olustikuga seostamine. Samuti leiti kannatanu korterist süüdistatava sõrmejalg, mis politseiametniku arvamuse kohaselt oli värske. Kohtus väitis A. K. aga, et ta oli kannatanut viimati näinud kaks aastat varem kannatanu korteris remonti tehes. Süüdistatava pereliikmete ütluste kohaselt oli A. K. kuriteo toimepanemise ajal viibinud kodus. Maakohus oli isikut süüdi tunnistades tuginenud nii sõrmejäljega seonduvale kui ka ütluste olustikuga seostamise protokollile ning selle videosalvestisele. Ringkonnakohus seevastu jättis eelnimetatud protokollile ning videosalvestise tõendikogumist välja, leides, et süü on tõendatud ka vaid sõrmejäljele tuginedes. Nagu eelnevalt mainitud, siis Riigikohus sellise seisukohaga ei nõustunud ning A. K. mõisteti nii tapmises kui ka varguses õigeks.

Tuleb märkida, et A. K. asjas ei olnud nõuetekohaselt tuvastatud süüdistatava poolt kannatanu korterisse jäetud sõrmejälje vanust, millele Riigikohus ka tähelepanu juhtis. Riigikohus leidis, et A. K. süüditunnistamine kujutas endast kriminaalmenetlusõiguse olulist rikkumist KrMS § 339 lg 1 p 7 kohaselt. Teisisõnu oli rikutud kohtuotsuse põhjendamise nõuet ning kohtuniku siseveendumuse kujunemine selle kohta, kuidas sõrmejälje pinnalt A. K. süü tõendatuks loeti, ei olnud lahendis lugejale jälgitav. Samas pidas Riigikohus aga vajalikuks lisada, et A. K.-d vaid ühe kaudse tõendi pinnalt süüdi tunnistades rikuti veel KrMSi § 61 lg-t 1 seeläbi, et kannatanu korterist leitud süüdistatava sõrmejäljele omistati ette kindlaksmääratud jõud. See oli Riigikohtu hinnangul aga käsitletav kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumisena KrMS § 339 lg 2 ning tõenäoliselt ka KrMS § 339 lg 1 p 12 mõttes.

Seega võib ilmselt eeldada, et A. K. kaasuse lõpptulemit ei oleks muutnud ka see, kui sõrmejälje vanus oleks korrektselt tuvastatud ning leitud, et see on värske ega saanud olla jäetud siis, kui süüdistatav kannatanu korteris viimati remonti tegi. Riigikohtu sõnastus annab alust arvata, et vaid ühele kaudsele tõendile tuginev isiku süüditunnistamine on juba iseenesest kriminaalmenetlusõiguse oluline rikkumine, samuti on võimalikuks peetud, et see

³⁶ RKKKo 3-1-1-15-12

rikub ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtet.³⁷ Otsusest tuleneb nimelt, et Riigikohtu hinnangul eeldab kaudsetele tõenditele tuginemine juba iseenesest tõendite paljusust. Samuti on Riigikohus väljendanud seisukohta, et ühele tõendile tugineva süüdimõistmise puhul on vajalik eriti põhjalik tõstatatud kahtluste vaagimine ning nende kummutamine. A. K. juhtumi kohta konkreetsemalt märkis kohus ka seda, et ei näe võimalust, kuidas madalama astme kohtud saaksid täiendada kohtuotsuste põhjendusi selliselt, et kahtlused A. K. süüdiolukus kummutada ning tema süü tõendatuks lugeda. Põhiprobleemiks ühele kaudsele tõendile tugineva süüdistuse puhul võib seega lugeda just eelkõige seda, et vaid ühe sellise tõendi pinnalt on ilmselt väga raske kõrvaldada kahtlusi, mis isiku süüdimõistmisel sellises olukorras paratamatult tekiks. Kui A. K. kaasuses oluks süüdistatava poolt kannatanu korterisse jäetud sõrmejalg tõepoolest värske, tähendanuks see eelkõige vaid seda, et A. K. siiski viibis ka enda poolt öeldust hiljem kannatanu korteris ning mingil põhjusel valetas selle kohta. Rohkem tõsikindlaid järeldusi, näiteks miks ta seal korteris viibis, mida ta seal tegi ja miks ta selle kohta valetas, ilmselt aga teha ei saa. Kuigi antud hüpoteetilises olukorras oleks fakt korteris viibimise kohta ning sellega seoses valetamine üsna kahtlustäratav, ei oleks see ilmselt süüdimõistmiseks siiski piisav. A. K. kasuks rääkisid kaasuses ka tunnistajate ütlused selle kohta, et kuriteo toimepanemise ajal viibis A. K. kodus. Kuigi süüdistav pool võiks sellises olukorras tõstatada ehk küsimuse pereliikmete kui tunnistajate ütluste usaldusväärsest, ei oleks A. K.-d ilmselt ka nende ütluste ja seega ka alibi puudumisel süüdi mõistetud, kuna nagu juba eelnevalt mainitud, ei võimalda vaid sõrmejälje leidmine kannatanu korterist ilmselt süüdistatava süüdimõistmist tapmises.

Siinkohal pöörduks autor tagasi käesolevas töös eespool käsitletud küsimuse juurde sellest, kas vaid ühele kaudsele tõendile tuginev süüdimõistmine võiks tulevikus siiski võimalik olla. Peamine probleem sellistes olukordades, kus süüdistus tugineb vaid kaudsele tõendile, on just kahtluste veenev kummutamine ning selle kajastumine ka otsuse põhjendustes. Tasub meenutada, et igasuguste kahtluste esinemine ei tähenda tingimata isiku süüteo õigeksmõistmist. Ei saa välistada tulevikus selliste kaasuste esilekerkimist, kus ehk mingite eriliste asjaolude esinemise tõttu võiks olla võimalik kahtluste kummutamine ka vaid ühe kaudse tõendi toel. Näiteks võiks siinkohal tuua hüpoteetilise juhtumi, kus kannatanu tapetakse üksikus, muust asustusest väga kauges paigas, kus peale tema viibis kuriteo toimepanemise ajal ümbruses veel vaid üks isik. On ilmselt loomulik, et sellisel juhul langeb kahtlus just sellele teisele isikule. Juhul, kui on tõepoolest sisuliselt võimatu, et keegi teine antud piirkonnas viibis, võib ilmselt väita, et olulisi kahtlusi süüdistatava poolt kuriteo

³⁷ Samas, p 20.

toimepanemises ei ole. Samas tuleb taolisi erandlikke kaasusi ilmselt ette küllalt harva. Samuti võib ilmselt argumenteerida, et antud juhtumi puhul on siiski tegemist juba kaudsete tõendite kogumiga – ühelt poolt võiks kaudseks tõendiks lugeda teavet selle kohta, et süüdistatav viibis kuriteopaiga läheduses, ning teiselt poolt võiks eraldiseisev tõend moodustuda informatsioonist selle osas, et ühtegi teist isikut väga tõenäoliselt piirkonnas ei viibinud. Kui ette kujutada aga samasugust hüpoteetilist juhtumit selle erinevusega, et teiste isikute viibimist piirkonnas tõsikindlalt välistada ei saa ning seega taanduks süüdistus tõepoolest vaid süüdistatava kuriteopaiga läheduses viibimise faktile, oleks isiku selle pinnalt süüdimõistmine ilmselt vägagi küsitav. A. K. kaasust arvesse võttes võib see iseenesest küll madalama astme kohtutes juhtuda, kuid tõenäoliselt päädiks kohtuasi isiku õigeksmõistmisega kõrgema astme instantsis.

Käesoleva töö autor peab seega tõdema, et tõepoolest vaid ühele kaudsele tõendile tugineva süüdistuse puhul tuleks süüdistatav tõenäoliselt õigeks mõista, kuna on kaheldav, kas võib esineda juhtumeid, kus üks kaudne tõend on piisav, elimineerimaks arvestatavad kahtlused isiku süüdiolukus. Samas ei peaks ilmselt niivõrd keskenduma sellele nõudele, et kaudsetele tõenditele tuginev süüdimõistmine eeldab kogumi olemasolu. Pigem tuleks jälgida seda, et isiku süüdimõistmise korral ei jääks üles kõrvaldamata kahtlusi, mis tuleb tõlgendada süüdistatava kasuks, ning et kohtu siseveendumuse kujunemine otsuse tegemisel lahendist ka lugejale jälgitav oleks. Juhul, kui need nõuded on täidetud, ei oma tõendite hulk ilmselt nii suurt tähtsust. Kaudsete tõendite kogumit ei saa arvatavasti pidada eesmärgiks kui selliseks, pigem peaks kaudsete tõendite kogumi nõue tagama seadusliku ning põhjendatud kohtulahendi.

Mõne aasta tagune üsna palju kõneainet tekitanud G. K. kaasus näitab, et ka mitmete kaudsete tõendite ehk kogumi korral on kahtluste kõrvaldamine üsna keeruline. Nimelt otsustas Lõuna Ringkonnaprokuratuur esitada varasemalt vägistamiste eest karistatud G. K.-le süüdistuse 2006. aastal kadunud neiu R. H. vägistamises ja mõrvas.³⁸ Põhimõtteliselt oli leidnud tõendamist, et süüdistatav oli enne R. H. kadumist viimasega kontaktis olnud ning pakkus talle lapsehoidjatööd, kuigi G. K.-l endal tegelikult last ei olnud. Isikute kohtumine oli jäänud ka linna videokaamera lindile. R. H. kadus pärast seda, kui ta pidi süüdistatava juurde tööle sõitma, sealjuures R. H. kadumise ööl naasis süüdistatav koju mõnevõrra ebatavalisel ajal. Iga teabekild eelkirjeldatuist eraldivõetuna ei oleks ilmselt eriti märkimisväärne, kuid neid fakte

³⁸ R. Berendson. Kadunud neiu juhtum jõuab kohtusse. – Postimees 20.03.2013. Kättesaadav võrgus: <http://www.postimees.ee/1174772/kadunud-neiu-juhtum-jouab-kohtusse> Seisuga 01.05.2016

omavahel ühendades tekib asjaolude süsteem, mis on G. K. suhtes juba teatud määral kahtlustäratav. Lisaks toetus prokurör süüdistuses ka *modus operandi*'le, leides, et süüdistatav oli ka teisi sarnaseid kuritegusid toime pannud.

Esmapilgul võib tunduda, et süüdistust toetavaid asjaolusid oli üsna mitmeid, kuid nii maa- kui ka ringkonnakohus mõistsid süüdistatava õigeks.³⁹ Muuhulgas toodi välja, et puudusid tõendid selle kohta, kas R. H. tõepoolest ka bussile läks, et süüdistatava juurde sõita, samuti ei olnud tõendeid selle kohta, et R. H. ja süüdistatav oleksid R. H. kadumise õhtul kusagil kohtunud. Ringkonnakohus tõi küll välja, et R. H. kadumise õhtul oli süüdistatava asukoht ligi kümnetunnise ajavahemiku vältel teadmata, kuid selle osas leidis ringkonnakohus, et seetõttu on kõik versioonid selle kohta, kus ja kellega süüdistatav sellel ajal viibis, oletuslikud. *Modus operandi* osas leidis ringkonnakohus, et sellele ei ole G. K. süü tõendatuse aspektis võimalik tugineda, kuna puuduvad tõendid selle kohta, kuidas R. H. oletatav vägistamine ning tapmine toimusid.

Juhul, kui G. K. asjas oleks leitud surnukeha, oleks süüdistus olnud ilmselt mõnevõrra vettpidavam. Sellisel juhul oleksid olemas olnud tõendid kuriteo toimepanemise viisi kohta. Ometi oleks süüdimõistmine selle alusel siiski olnud ilmselt üsna küsitav. Nagu käesolevas töös eelnevalt mainitud, eeldab kuritegude toimepanemise viisi kasutamine kaudse tõendina sisuliselt seda, et kuriteod oleksid toime pandud silmnähtavalt sarnasel viisil. R. H. oletatava vägistamise ja mõrvas kaasuses leiti süüdistuses sisuliselt, et G. K. poolne tööpakkumine oli tingitud soovist meelitada R. H. kõrvalisse kohta, kus süüdistatav ta vägistab ning seejärel kuriteo varjamiseks tappis. Samas ei olnud G. K. teisi, oma hilisemaid kuritegusid kuigivõrd sarnasel viisil toime pannud. 2010. aastal mõisteti G. K. süüdi neljas vägistamise episoodis, mis olid aset leidnud 2009. aasta sügisel.⁴⁰ Kõik ohvrid olid G. K. autosse istunud hääletajad ning G. K. ei tapnud ühtegi kannatanutest. Kahtlemata võib *modus operandi*'st rääkida 2009. aasta episoodide puhul, kus kõiki juhtumeid iseloomustas väga sarnane käitumismuster. Süüdistus R. H. osas oli aga üsnagi erinev – lisaks tapmise lisandumisele oli ka ohvri leidmiseks kasutatav moodus teistsugune. Sisuliselt langes seega R. H. kaasuses ning G. K. poolt 2009. aastal toime pandud tegudes kokku vaid kuriteo kvalifikatsioon. See ei saa aga olla piisav, rääkimaks silmnähtavalt sarnasest viisist kuritegude toimepanemisel. Ilmselt võib probleemiks pidada ka kuritegude küllaltki suurt ajalist kaugust üksteisest – juhtum R. H.-ga leidis aset 2006. aastal. Käesoleva töö autor julgeb arvata, et juhul, kui R. H. juhtum oleks

³⁹ R. Mets. Reili Huigi kadumisjuhtum jäi ka ringkonnakohtus lahenduseta. – Postimees 22.04.2014.

Kättesaadav: <http://tartu.postimees.ee/2769796/reili-huigi-kadumisjuhtum-jai-ka-ringkonnakohtus-lahenduseta>

⁴⁰ RKKKo 3-1-1-74-11 p 1.2

samuti aset leidnud 2009. aasta sügisel ning kui oleks lisaks õnnestunud tõendada R. H. ja G. K. kontakt vahetult enne R. H. kadumist, oleks süüdistus olnud juba oluliselt perspektiivikam. Samas ka sellises modifitseeritud olukorras oleks süüdimõistmine olnud küllalt küsitav, arvestades just süüdistatava poolt varasemalt toime pandud kuritegude erinevust sellest, milles teda antud juhtumi puhul süüdistati. Kui G. K. oleks ka varem olnud toime pannud selliseid kuritegusid, nagu see, milles teda R. H. kadumisega seoses süüdistati, oleks kaudsetele tõenditele tuginev süüdistus ilmselt kohtu jaoks veenvam olnud.

2. Välisriikide positsioon

2.1. Saksamaa

Saksamaal reguleerib kriminaalmenetlusega ning seega ka tõendamisega seonduvat kriminaalprotsessi koodeks (*Strafprozessordnung*, edaspidi StPO). Ka StPO-s ei ole tõendeid otsesteks ja kaudseteks liigitatud, kuid eristus tuleb välja koodeksi kommentaaridest. Nii mõistetakse Saksamaal kaudsete tõendite (*Indizienbeweis*) all tõendeid, mis aitavad asjas relevantseid fakte tuletada teiste, lisafaktide abil. Kaudsete tõendite puhul ei kehti iseenesest mingeid spetsiaalseid reegleid ning neid ei peeta teistest tõenditest vähem väärtuslikuks.⁴¹ Kaudsetele tõenditele tugineva tõendamise puhul tuleb Saksamaal seega lähtuda tõendamise üldistest printsiipidest. StPO § 261 sätestab tõendite vaba hindamise põhimõtte, mille kohaselt peab kohus otsuse tegemisel tõendeid hinnates tuginema oma siseveendumusele, mis on kujunenud kohtuistungis kui terviku põhjal.⁴² Eelmainitud säte on seega küllalt sarnane KrMSi §-ga 61, mille kohaselt tuleb samuti tõendeid hinnata kogumis ja siseveendumuse kohaselt. Tasub märkida, et erinevalt KrMSist ei ole StPO-s konkreetselt sätestatud ühelgi tõendil kindlaksmääratud jõu puudumine, küll aga tuleb see põhimõtte välja koodeksi kommentaaridest, kus on muuhulgas leitud, et kaudsed tõendid ei erine kvalitatiivselt otsestest tõenditest.⁴³

StPO § 267 sätestab kohtuotsuse põhjendamise nõude. Sama paragrahvi esimese lõike kohaselt peavad süüdimõistva kohtuotsuse korral otsuse põhjendused täpsustama fakte, mis tõendavad, et kuritegu on toime pandud. Kui tõendid on tuletatud täiendavatest faktidest, teisisõnu kaudse tõendamise puhul, tuleb täpsustada ka neid täiendavaid fakte.⁴⁴ Sisuliselt nõuab StPO § 267 seda, et kohus tooks ära tehtud otsuse aluseks olnud faktid ning faktide ja lõpliku järelduse vahelise seose.⁴⁵ Selline kohtuotsuse põhjendamise nõue on küllalt sarnane käesolevas töös eelnevalt käsitletud Riigikohtu seisukohaga,⁴⁶ mille kohaselt tuleb kaudsetele

⁴¹ Pfeiffer, StPO Strafprozessordnung Kommentar, (Auflage, München 2005), § 261.15 p 711.

⁴² Strafprozeßordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 7. April 1987 (BGBl. I S. 1074, 1319), die zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 21. Dezember 2015 (BGBl. I S. 2525) geändert worden ist
Kättesaadav: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stpo/gesamt.pdf> Seisuga 01.05.2016

⁴³ R. Hannich, Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung. Verlag C. H. Beck München 2013. Rn 51
Kättesaadav: <https://beck-online.beck.de> Seisuga 01.05.2016

⁴⁴ Samas

⁴⁵ H. Reiter, Hearsay Evidence and Criminal Process in Germany and Australia. Monash University Law Review Vol 10 (1984), lk 56.

⁴⁶ Käesolev töö lk 7

tõenditele tugineva tõendamise korral samuti ära näidata ka nii-öelda vahepealsed faktid, millele lõpliku järelduse tegemisel toetutud on.

Saksamaa kohtupraktikas on leitud, et kohtuprotsessi tulemuse kindlakstegemine on vaid kohtuniku teha.⁴⁷ Järeldused ei pea tingimata olema kaasakiskuvad, vaid piisab sellest, kui need on põhjalikud. Kohtunik peab olema järelduste õigsuses veendunud vigadest vaba tõendite hindamise tulemusena. Sealjuures ei tohi see hindamine olla vastuoluline, ebatäielik või ebaselge. Kohtuniku veendumusel peab olema objektiivne põhi ehk teisisõnu peab olema võimalik tõdeda, et süüstav stsenaarium langeb suure tõenäosusega kokku realselt juhtunuga.

Tõendamise ja tõendite hindamisega seonduva osas on seega StPO sätetest võimalik leida üldised reeglid. Erinevates olukordades potentsiaalselt üleskerkivatele konkreetsematele probleemidele peaks ilmselt lahenduse leidma erialakirjandusest ning kohtupraktikast. Kaudsetele tõenditele tuginevasse tõendamisse detailsemalt süvenemiseks tasukski seega pilk heita kohtulahenditele ning ka artiklitele ja seaduse kommentaaridele.

Kaudsete tõendite temaatikast on Saksamaal varasemalt kirjutanud Armin Nack.⁴⁸ Nack on esitanud küsimuse selle kohta, kas kaudse tõendamise reegleid on võimalik üldiselt sätestada või on iga juhtum selleks liialt unikaalne. Nack on leidnud, et kuigi esmapilgul võiks kaudsete tõendite hindamise küsimus olla aktuaalne vaid teatud kindlates kohtuasjades, siis tegelikult on vähe selliseid kaasuseid, kus tõendid kohe otseselt ilmnevad. Teisisõnu on Nack leidnud, et kaudset tõendamist puudutavate reeglite formuleerimisel on suur praktiline tähendus.

Nack on välja toonud kolm küsimust, mis tuleks kaudsete tõendite väärtuse leidmiseks esitada. Esmalt tuleks vaadelda, kui tihti esinevad kaudsed tõendid olukorras, kus peamine asjaolu esineb ning olukorras, kus peamist asjaolu ei esine. Seejärel tuleks küsida, millisel juhul eelnevast kahest esinevad kaudsed tõendid enam. Kui kaudsed tõendid kerkivad esile mõlemas olukorras, ei saa neid ilmselt pidada tõsikindlalt seotuks peamise asjaoluga. Kui aga kaudsed tõendid ilmnevad koos peamise asjaoluga ning viimase puudumisel puuduvad ka kaudsed tõendid, võib ilmselt seosest rääkida ning seeläbi suureneb kaudsete tõendite tõendusjõud.⁴⁹

⁴⁷ KG Berlin, Beschluss vom 15.02.2000 – (5) 1 Ss 16/00 (9/00) p 4. Kättesaadav: <https://beck-online.beck.de> Seisuga 01.05.2016

⁴⁸ A. Nack. Indizienbeweisführung und Denkgesetze. Neue Juristische Wochenschrift (1983), lk 1035-1037 Kättesaadav: <https://beck-online.beck.de> Seisuga 01.05.2016.

⁴⁹ Samas

Nacki poolt kirjeldatud kaudse tõendamise reegleid on käsitletud ja praktilise näitega illustreeritud Müncheni advokaatide käsiraamatus.⁵⁰ Vaatluse all on H. K. kaasus, kus isikule oli mõistetud eluaegne vangistus. Üheks tõendiks kriminaalasjas oli lunarahanõude dokument, täpsemalt ümbriku kinnituselt ning margi tagant võetud süljeproov, mille kohaselt pärines leitud DNA-materjal 0-veregrupiga isikult. Teaduslikult on tõestatud, et 0-veregrupp esineb Kesk-Euroopas 37%-l inimestest. Ka süüdistataval oli 0-veregrupp. Selleks, et leida DNA-materjali roll tõendamisel antud kriminaalasjas, tuli vastata kolmele küsimusele. Esmalt: kui tõenäoline on, et kuriteo toimepanija veregrupp on 0? Leiti, et see tõenäosus on umbes 90%, kuna on väheusutav, et lunarahanõude ümbriku kleepis kinni keegi teine peale kurjategija. Teine küsimus puudutas seda, kui tõenäoline on, et isikul, kes ei ole kurjategija, on veregrupp 0. Vastus sellele on eelnevalt mainitud 37%, kuna just nii paljudel inimestel Kesk-Euroopa populatsioonist on vastav veregrupp. Kolmandaks tuleb küsida, kus on tõendatud asjaolu, antud juhul 0-veregrupp, suurema tõenäosusega esinev – kas kahtlusaluste grupis või tavalises populatsioonis? Käesoleval juhul oli see tõenäolisem kahtlusaluse, täpsemalt süüdistatava puhul ning seetõttu oli iseenesest tegemist inkrimineeriva tõendiga. Samas ei saa kindlasti vaid veregrupi kokkulangevuse alusel teha järeldust selle kohta, et süüdistatav panigi kuriteo toime. Eelnevatele küsimustele vastamise läbi saab sisuliselt vaid kindlaks teha, kas teatud kaudsed tõendid asjas üldse kasutatavad on ning kas nende tõendusjõud on süüstav, neutraalne või mittesüüstav. Eelmainitud näite juures tasub silmas pidada, et 0-veregrupp esineb Kesk-Euroopas igal kolmandal inimesel. Veregrupi kokkulangevust võib seega küll pidada süüstavaks tõendiks, kuid isoleerituna on see äärmiselt nõrga tõendusjõuga. Kui tõenäosuste vahe oleks aga suurem, näiteks kui 0-veregrupp esineks vaid 1%-l inimestest, suureneks tõendi tõendusjõud ilmselt märgatavalt. Isoleerituna ei oleks see aga ka siis ilmselt süüdimõistmiseks piisav.

Järgnevalt on raamatus käsitletud kaudsete tõendite ahelat. Tõendiahela puhul järeldeb ühest asjaolust ahelas sellest järgmine asjaolu, kuid mitte ülejäämine. Teisisõnu ei saa ühtegi vahelüli ära jätta, ilma et ahel katkeks. Sellist ahelat on illustreeritud näitega, kus tõendamist vajavaks asjaoluks on see, et süüdistatav kägistas kannatanu viimase korteris. Esimese väitena on ära toodud, et süüdistatav viibis loata kannatanu korteris. Teine väide on, et süüdistatava viibimine kannatanu korteris järeldeb sellest, et korterist leiti märkimisväärne hulk riidekiude, mis on identsed riietega, mida süüdistatav teo toimepanemise ajal oli kandnud. Kolmanda

⁵⁰ MAH Strafverteidigung 2. Auflage 2014 § 62 Rn. 37. Kättesaadav: <https://beck-online.beck.de> Seisuga 01.05.2016.

väite sisuks on tunnistaja ütlused selle kohta, millist riietust süüdistatav teo toimepanemise ajal kandis.

Eelneva näite puhul on näha, et esimene väide tuleneb teisest ja kolmandast väitest nende koosmõjus. Jättes ära teabe selle kohta, milliseid riideid süüdistatav teo toimepanemise ajal kandis, ei oma sündmuskohalt leitud riidekiud erilist tähtsust, kuna neid ei saa millegagi võrrelda. Kui korterist vastavaid riidekiude ei leita, ei ole teabel süüdistatava riietuse kohta suurt väärtust. Ühe vahelüli ära kaotamine muudab seega kogu ahela mitterelevantseks.

Loomulikult tuleb välja tuua, et iga inimene, kes viibis kuriteo toimepanemise ajal sündmuspaigal, ei pruugi olla see, kes teo ka toime pani, antud juhul ohvri kägistas. Samas on leitud, et eelnevas näites on selle tõenäosus siiski 90%. Samuti võib küsimusi tekitada leitud riidekiudude tõendusjõud. Eeldades, et sündmuspaigalt leitud ning süüdistatava riietelt pärinevate riidekiudude ekspertiisil ei ole tehtud vigu, võib nende identsus olla 95% kindel. Samas ei käi see tõenäosus siiski tingimata selle kohta, et sündmuspaigalt leitud riidekiud tõesti süüdistatavalt pärinesid. Iseenesest ei saa välistada, et tegelik kurjategija kandis sarnast riietust süüdistatavaga. Juhul, kui sündmuspaigalt leitud riidekiududel ei ole süüdistatava bioloogilist materjali, tuleb vaadelda seda, kui tihti just sellist tüüpi riidekiude üldiselt esineb. Järgnevalt on leitud, et kui tegemist on näiteks rohelist värvi riidekiududega, võib eeldada, et umbes 98% kõigist tekstiilidest ei ole tehtud rohelistest kiududest.⁵¹

Samuti tuleb arvesse võtta seda, et tunnistaja võis süüdistatava riietusest rääkides valetada või eksida. Antud näites on tunnistaja ütlusi peetud 95%-lise tõenäosusega tõeseks. Samas on märgitud, et erialakirjanduse kohaselt tuleks isegi heauskse tunnistaja puhul, kelle usaldusväärsus näib väga tõenäoline, ütluste tõesuse tõenäosuseks lugeda 90%.⁵²

Kuigi eeltoodud näites tõendab iga üksik kaudne tõend mingit asjaolu 90%-lise või isegi kõrgema tõenäosusega, on süüdistatava poolt kuriteo toimepanemise lõplik tõenäosus nende tõendite kogumis vaid 79.50%. Mida rohkem vahepealseid järeldusi ahelas teha tuleb, et peamise asjaoluni jõuda ehk teisisõnu, mida pikem ahel on, seda rohkem kahaneb peamise asjaolu tõenäosus.⁵³ Sellisel juhul on olukord problemaatiline. Kaudsete tõendite puhul on nimelt oluline just kogum, kuid eelkirjeldatud olukorras kaasneb kogumi ja selle

⁵¹ MAH Strafverteidigung 2. Auflage 2014 § 62 Rn. 38. Kättesaadav: <https://beck-online.beck.de> Seisuga 01.05.2016.

⁵² Samas

⁵³ Samas

suurenemisega ometi lõpliku tõenäosuse vähenemine, mis loomulikult raskendab süüdimõistmist.

Kaudsete tõendite ahelast tuleb aga eristada kaudsete tõendite ringi. Ringi puhul tõendite rohkus just suurendab süüdistatava süü tõenäosust. Tõenäosuse suurenemist sellisel moel demonstreerib Thomas Bayesi välja töötatud mudel, mis vaatleb, kuidas esialgse, tõendamist vajava peamise asjaolu tõenäosus muutub vastavalt sellele, et esineb mingi kõrvaline asjaolu. Mudelit on illustreeritud näitega, kus kolm kurjategijat tungivad sisse korterisse ja üks neist omaniku tapab. Tapja saab kähmluses viga ning sündmuskohale jäävad verejäljed, millest on võimalik tuvastada B-veregrupp, kuid DNA-analüüsi tegemine ei ole võimalik. Üks kurjategijatest saadakse põgenemisel kätte ning tal on B-veregrupp. Küsimus on selles, kui suure tõenäosusega on tabatud isik tapja. Isikuid, kes võisid olla tapmise toimepanijaks, on iseenesest kolm, kuna just kolm kurjategijat tungis korterisse. Ilma teabeta tapja veregrupi kohta oleks seega tõenäosus, et tabatud isik on tapja, 33,3%. B-veregrupp esineb aga vaid 13%-l inimestest, mis tähendab seda, et ülejäänud kaks isikut, keda ei tabatud, pigem ei ole, kui on B-veregrupiga. Selle teabe läbi suureneb aga tõenäosus, et tapja oli just tabatud isik ning tõenäosus kerkib koguni 79,4%-ni. Juhul, kui potentsiaalseid tapmise toimepanijaid oleks rohkem kui kolm, tõenäosus jällegi kahaneks, kuna suurema inimeste hulga puhul kasvab tõenäosus, et nende seas leidub ka haruldasema, käesoleval juhul B-veregrupiga isikuid. On leitud, et olukorras, kus tõenäosus on väiksem kui 50%, ei ole tõendil enam süüstavat väärtust.

Bayesi mudeli rakendamisel valmistab probleeme aga see, et potentsiaalsete kuriteo toimepanijate hulka ei ole alati võimalik kindlaks määrata. Eeltoodud näites oli teada, et korteris oli viibinud kolm isikut ja üks neist pani tapmise toime. Juhul, kui sellised isikud ei ole aga määratletavad, annab vaid veregrupi teadmine vähe infot.

Eelnev näide näitas, kuidas üks kaudne tõend algset tõenäosust muuta võib. Bayesi mudel on kasutatav ka mitmete kaudsete tõendite puhul. Sellisel juhul tuleb aga esmalt kindlaks teha, et kõik kaudsed tõendid on üksteisest sõltumatud. Olukorda, kus kaudsed tõendid on üksteisest sõltuvad, iseloomustab näide, kus sündmuspaigalt leitakse eriti suured jalajäljed ning samas ka suure peopesa jälg. Sellisel juhul võib eeldada, et need tõendid on teineteisest sõltuvad, kuna suurte jalajälgedega inimestel on enamasti ka suured käed.⁵⁴ Seega ei anna teine kaudne

⁵⁴ MAH Strafverteidigung 2. Auflage 2014 § 62 Rn. 39-44. Kättesaadav: <https://beck-online.beck.de> Seisuga 01.05.2016.

tõend antud juhul tõendamisel juurde peaaegu mingit lisaväärtust. Ilmselt ei saaks teineteisest sõltuvate kaudsete tõendite puhul rääkida seega ka sisulisest tõendikogumist.

StPO kommentaaridest tuleneb, et kaudsete tõendite kogum võib olla piisav isiku süüdimõistmiseks olukorras, kus iga kaudne tõend üksikult võetuna selleks alust ei annaks.⁵⁵ Ühele kaudsele tõendile tuginev süüdistus on seega ka Saksamaal problemaatiline. Näiteks on leitud, et tõendamisel ei saa tugineda vaid süüdistatava poolt varem toime pandud kuritegudele.⁵⁶ Ühele kaudsele tõendile tugineva süüdimõistmise võimalikkust üldiselt jaatatud ei ole, kuid on leitud, et eraldivõetuna tähtsusetu detail võib muutuda oluliseks tõendite kogumis.⁵⁷ Samas on leitud ka vastupidist: eraldivaadatuna pealtnäha olulise tõendi tähtsus võib väheneda, kui seda vaadelda kogumis teiste tõenditega. Loomulikult võib nende väidete paikapidavusest iseenesest rääkida ka otseste tõendite puhul. Eelneva põhjal võib aga ilmselt taas tõdeda just kogumi olulisust tõendamisel. On raske näha võimalust ühele kaudsele tõendile tuginevaks süüdimõistmiseks, kui eksisteerib võimalus, et teised tõendid võiksid üksiku tõendi tähtsuse nullida. See juba tähendab, et tõendi põhjal võib teha mitmesuguseid, mitte ainult süüstavaid järeldusi, mis aga ilmselt oleks piisav, et rääkida *in dubio pro reo* põhimõtte rakendamisest.

Seda, et üksikud kaudsed tõendid, mis eraldivaadatuna süüdimõistmiseks piisavad ei ole, kuid võivad selleks küllaldase aluse anda oma kogumis, on toonitanud ka Saksamaa Ülemkohus.⁵⁸ Antud kohtuasjas oli madalama astme kohus süüdistatava kindlustuspettuses õigeks mõistnud. Kohus ei olnud süüs piisavalt veendunud, kuna motiiv ei olnud kindlakstehtav ja samuti luges kohus tõendatuks, et süüdistatav oli kuriteo toimepanemise ajal viibinud mujal, seega oli tal alibi. Teisest küljest oli aga kohus vastuolulisel kombel aktsepteerinud ka tõendi, täpsemalt ühe tunnistaja ütlused, mille kohaselt oli süüdistatav kuriteo toimepanemise ajal sündmuspaigal viibinud. Prokuratuur apelleeris ning apellatsioon rahuldati. Ülemkohus toonitas muuhulgas, et kui leidub mingi kaudne tõend, mis üksikuna süüd tõendada ei suuda ning võimaldab teha iseenesest mitmesuguseid järeldusi, ei peaks seda tõendit siiski kõrvale heitma, vaid selle tõendi väärtus tuleb välja just kõiki tõendid kogumis hinnates. Nii võis käesolevas asjas motiiviks pidada seda, et kindlustatud objekt, laev, oli kindlustussummast

⁵⁵ R. Hannich. *Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung*. Verlag C. H. Beck München 2013. Rn 51
Kättesaadav: <https://beck-online.beck.de> Seisuga 01.05.2016

⁵⁶ Samas

⁵⁷ J-P. Graf. *Beck'scher Online-Kommentar StPO*. Verlag C. H. Beck München 2013. § 261. Rn 10. Kättesaadav: <https://beck-online.beck.de> Seisuga 01.05.2016

⁵⁸ BGH 3 StR 352/03, Urteil vom 15.01.2004 (LG Oldenburg) Kättesaadav: www.hrr-strafrecht.de Seisuga 01.05.2016

oluliselt vähem väärt defektsete osade tõttu. Arvestades seda, et süüdistatav oli defektsed osad ise valmistanud, ei saanud välistada, et ta puudustest teadlik oli. Ülemkohus lisas, et *in dubio pro reo* põhimõtte kohaldub otsuse tegemisel ja seega tõendite kogumis hindamisel, mitte aga ühe üksiku tõendi hindamise puhul. Täpsemalt öeldes tuleb *in dubio pro reo* reeglit kohaldada alles siis, kui pärast tõendikogumi vaatlemist on kohtul ikka veel piisavad kahtlused süüdistatava süüis.⁵⁹

Kaudsed tõendid olid olulised ka kriminaalasjas, kus naist süüdistati oma väikelaste tapmises. Süüdistatava lapsed olid erinevatel põhjustel, näiteks hingamisraskuste tõttu, haiglasse sattunud ning mõned neist ka surid. Neil lastel, kes asenduseredesse olid antud, mingisuguseid terviseprobleeme hilisemalt aga ei tekkinud. Hoolimata sellest leidis ekspert, et eelneva info põhjal ei saanud öelda, et süüdistatav oleks laste surma põhjustanud. Esimese astme kohus tegi õigeksmõistva otsuse. Kõrgem kohus leidis aga, et tõendeid ei oldud hinnatud kogumis, vaid eraldi. Kohus lisas, et olukorras, kus tõendid ei suuda üksikultvaadatuna süüdistatava süüd tõendada, võivad need oma kogumis olla siiski piisavad süüdimõistva otsuse tegemiseks.⁶⁰

Veel ühe näitena Saksamaa kohtupraktikast võiks tuua juhtumi, kus süüdistatavad mõisteti kaudsetele tõenditele tuginevas süüdistuses õigeks, kuid kõrgema astme kohus tühistas otsuse, leides, et lahendist ei nähtunud tõendite kogumis hindamise põhimõtte järgimine. Asi puudutas tapmist ning madalama astme kohtu hinnangul ei olnud tõendite pinnalt võimalik täpselt kindlaks teha, kes ja miks kannatanu tappis, samuti ei olnud välistatud kuriteo toimepanemine mõne tuvastamata isiku poolt. Ka antud kaasuses viitas kõrgema astme kohus muuhulgas sisuliselt sellele, et üksikute kaudsete tõendite tähtsus võib ilmned just nende kõigi kogumis hindamisel.⁶¹ Seega on Saksamaal mitmel korral õigeksmõistvaid kohtuotsuseid just seetõttu tühistatud, et kaudseid tõendeid ei ole nende kogumis korrektselt hinnatud. Saksamaa kohtupraktika laiem analüüs nõuaks kahtlemata mahukamat uurimust, kuid eelnevate kaasuste põhjal võib märgata teatavat tendentsi selles osas, et madalama astme kohtud on kaudseid tõendeid vaadelnud just individuaalselt. See omakorda on viinud õigeksmõistvate otsusteni, kuna üksiku kaudse tõendi põhjal ei saa teha vaid süüstavat järeldust. Kõrgema astme kohtud on olukorda parandada püüdnud, rõhutades, et *in dubio pro*

⁵⁹ R. Hannich. *Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung*. Verlag C. H. Beck München 2013. Rn 51
Kättesaadav: <https://beck-online.beck.de> Seisuga 01.05.2016

⁶⁰ BGH 2 StR 150/08 - Urteil vom 23. Juli 2008 (LG Koblenz) Kättesaadav: <http://www.hrr-strafrecht.de> Seisuga 01.05.2016

⁶¹ BGH 2 StR 284/07 - 29. August 2007 (LG Frankfurt) Kättesaadav: <http://www.hrr-strafrecht.de> Seisuga 01.05.2016

reo põhimõtte kohaldub vaid tervikliku kogumi, mitte aga üksikute tõendite hindamisel. Seega tasub loota, et eelmainitud eksimuste sagedus praktikas aina väheneb.

Kaudsetele tõenditele tugineva süüdimõistmise puhul on Saksamaa kohtupraktikas veel leitud, et tõendid peavad omavahel sellisel juhul sujuvalt haakuma. Süü tõendatus peab olema selge ning samuti peavad olema läbi kaalutud kõik teised võimalikud tõlgendused juhtunust.⁶² Siinkohal tasub võrdluseks meenutada Eesti praktikat ning tuleb tõdeda, et Riigikohus ei ole konkreetselt rõhutanud, et kaudsetele tõenditele tugineva tõendamise puhul tuleks läbi kaaluda ka teised tõlgendused juhtunust. Saksamaaga sarnast seisukohta on aga see-eest teatud juhtudel avaldanud kohtud USA-s.⁶³ Samas tasub märkida, et süü tõendatuse lugemine väljaspool mõistlikku kahtlust eeldab ilmselt igal juhul ka teiste juhtunu võimalike tõlgenduste kaalumist. Kaudsete tõendite põhjal kerkib muude tõlgenduste kaalumise küsimus ilmselt veelgi rohkem esile, kuna nende tõendite puhul on juba iseenesest võimalik juhtunut mitmel moel selgitada ja teha nii süüstavaid kui ka mittesüüstavaid järeldusi. Lugeses tõendatuseks just süüdistuse versiooni, peavad teised võimalused olema mõistliku kahtluse piires välistatud.

Üks tuntumaid ning palju tähelepanu pälvinud kaudsetele tõenditele tuginenud süüdistusi Saksamaal pärineb 1980. aastatest, kui M. B. mõisteti süüdi oma kahe lapse tapmises. Esimene otsus tehti 1988. aastal, kuid see kaevati edasi ning asja vaatasid läbi mitmed kohtud, kuni lõplikuks otsuseks jäi siiski süüditunnistamine. Antud kaasuses oli oluline osa ohvritelt leitud kollastel riidekiududel, mis vastasid pluusile, mida süüdistatav enne kuriteo toimepanemise aega kandnud oli.⁶⁴ Samas võib ilmselt pidada täiesti loomulikuks, et pereliikmed on omavahel lähedases kontaktis, millega võiks samuti seletada riidekiudude sattumist ohvritele. Teisest küljest leiti aga, et riidekiudude rohkus andis olulise tähenduse tunnistajate poolsetele ütlustele, mille kohaselt oli süüdistatav kuriteo toimepanemisele eelneval ajal kandnud kollast pluusi. Sellest võis omakorda järeldada, et süüdistatav oli vahetult enne laste surma aega nendega füüsilises kontaktis olnud.⁶⁵

⁶² KG Berlin, Beschluss vom 15.02.2000 – (5) 1 Ss 16/00 (9/00) Kättesaadav: <https://beck-online.beck.de> Seisuga 01.05.2016

⁶³ Käesolev töö lk 33

⁶⁴ LG Gießen: Neue Tatsachen im Wiederaufnahmeverfahren - Fall Weimar. Neue Juristische Wochenschrift (1994), lk 466-467. Kättesaadav: <https://beck-online.beck.de> Seisuga 01.05.2016

⁶⁵ MAH Strafverteidigung 2. Auflage 2014 § 27 Rn. 26. Kättesaadav: <https://beck-online.beck.de> Seisuga 01.05.2016

Küllalt tuntud Saksamaalt pärinev kohtuasi puudutas 11. septembri terrorirünnakuid. Nimelt mõisteti Saksamaal terrorirünnakutele kaasaaitamises süüdi Mounir el Motassadeq, kusjuures süüdimõistmine tugines suures osas just kaudsetele tõenditele. Samas süüdistuses mõisteti aga õigeks Abdelghani Mzoudi, kelle puhul kohus süüd piisavalt tõendatuks ei lugenud. Süüdistatavad olid tegelenud terrorirünnakute otseste läbiviijate, lennukipilootide asjaajamisega perioodil, kui piloodid ise rünnakute korraldamisega seoses Afganistanis viibisid. Küsimuse all oligi, kas sellest teabest piisab, et süüdistatavaid terrorirünnakutega siduda. Täpsemalt maksis Motassadeq ühe piloodi äraoleku ajal tema arveid, lõpetas teatud lepingud ning kandis talle üle raha. Samuti leidis tunnistajaid, kes olid kuulnud pealt süüdistatava vestlusi, millest võis eeldada, et süüdistatav oli plaanitavatest rünnakutest teadlik. Näiteks oli ta tutvustanud ühele tunnistajale isikut sõnadega: „See on meie piloot.“ ning samuti maininud „millegi suure korraldamist“ ning tuhandeid ohvreid.

Mzoudi oli samuti tegelenud pilootide asjaajamisega nende eemalviibimise ajal. Kaitse hinnangul osutas Mzoudi teistele aga vaid neutraalse iseloomuga abi, millest ei saanud eeldada, et ta rünnakuplaanist teadlik oli. Kohus mõistis Mzoudi õigeks, kuid tõdes samas, et õigeksmõistmine ei tulenenud mitte kohtu veendumusest süüdistatava süütuses, vaid piisava tõendibaasi puudumisest. Tõendid, mis kohtule olid esitatud, ei suutnud mõistlikke kahtlusi kõrvaldada. Oma osa võis sealjuures olla selles, et tunnistajad andsid ütlusi kaks aastat peale sündmusi. Kohus käsitles ka lennusimulatsiooni programmi, mis oli Mzoudi arvutisse laetud, ning leidis, et tegemist on kaudse tõendiga, mis ei tõenda tingimata, et süüdistatav oli terrorirünnakule kaasaaitaja. Samuti leidis kohus, et puudusid tõendid selle kohta, et süüdistatava poolne asjaajamine terrorirünnaku läbiviijate huvides oli otseselt seotud rünnakute planeerimisega. Seetõttu ei saanud kohtu hinnangul rääkida sellest, et süüdistatav oleks tegutsenud tahtlusega.

Olulist seisukohta kaudsete tõendite osas väljendas Saksamaa Ülemkohus 2012. aastal.⁶⁶ Madalama astme kohus oli süüdistatava süüdi mõistnud grupis toime pandud röövis, kallaletungis ning alusetus vabaduse võtmises. Ühel kurjategijatest oli teo toimepanemise ajal taskust välja kukkunud sigaretikoni, mille põhjal tehtud DNA-analüüs kinnitas kokkulangevust süüdistatava DNA-ga. Madalama astme kohus nimetas seda tugevaks tõendiks süüdistatava süü kohta. Kannatanud oskasid kurjategijate osas kirjeldada vaid pikkust, kehaehitust ja aktsenti ning kohtu hinnangul ei läinud nende ütlused süüdistatavat

⁶⁶ BGH 3 StR 41/12 - 6. März 2012 (LG Hannover) Kättesaadav: <http://www.hrr-strafrecht.de> Seisuga 01.05.2016

süüstava stsenaariumiga vastuollu. Otsus kaevati edasi. Ülemkohus leidis sisuliselt, et DNA võrdlusmaterjali kokkulangevus võib olla küll olulise tähendusega, kuid see on siiski vaadeldav vaid ühe kaudse tõendina, mida tuleb hinnata koosmõjus teiste süüstavate tõenditega. Eelmainitud kaudne tõend üksikultvaadatuna on Ülemkohtu hinnangul vaid abstraktne väide selle kohta, kui tihti mingi vaadeldav DNA kombinatsioon populatsioonis esineb. Ülemkohus pidas samuti probleemiks seda, et otsusest ei tulenenud, kuidas süüdistatava DNA-ga sigaretikoni sattumine kannatanute korterisse viis järelduseni, et kuriteo toimepanija oli süüdistatav. Tõepoolest tuleb tõdeda, et pelgalt sigaretikoni väljakukkumisest ühe kurjategija taskust ei saa ilmtingimata teha järeldust, et sigaretil just sama isiku DNA on. Võimalik on näiteks variant, et sigaretti on jagatud ja sellele on jäänud vaid ühe isiku bioloogiline materjal, samuti ei saa välistada, et kõrvalise isiku kasutatud sigaretikoni on kurjategija poolt sündmuskohale poetatud just nii-öelda jälgede segamiseks.

Eelmainitud kaasus meenutab teatud määral A. K. kohtuasja Eestist, kus süüdimõistmine tugines sisuliselt sõrmejäljele. Ka A. K. kaasuses tõi kohus probleemina välja just selle, et kaudse tõendi pinnalt kuriteo tõendamiseseme asjaolude kohta järelduse tegemine ei olnud madalama astme kohtu otsuses jälgitav. Käesoleva töö autori hinnangul on sõrmejälje kui kaudse tõendi kasutamine teiste tõendite puudumise või vähesuse korral rohkem mõistetav, kuna sõrmejalg räägib üldiselt siiski sellest, et isik viibis kohas, kust sõrmejalg leitud on. Sõrmejälje sattumine sündmuskohale ilma isiku enda seal viibimata on üldjoontes mõeldamatu. Suitsukoni puhul on sellise olukorra välistamine aga keerukam. Seetõttu võib pidada mõnevõrra koguni hämmastavaks, et madalama astme kohus Saksamaal isiku sellisel alusel süüdi mõistis.

2.2. USA

USAs vastavad kaudse tõendi mõistele väljendid *circumstantial evidence* ja *indirect evidence*. Kaudne tõend on USA erialakirjanduses defineeritud kui tõend, millest saab küll teha järelduse kuriteosündmusse puutuvate asjaolude kohta, kuid sisuliselt nõuab see ühe lisasammu ehk eelneva järelduse tegemist, võrreldes otsese tõendiga, mille puhul piisab vaid tõendi aktsepteerimisest.⁶⁷ Juba 1954. aastal leidis USA Ülemkohus, et otsesed ja kaudsed tõendid ei ole oluliselt erinevad ja kuigi on mööndud, et kaudsetele tõenditele tuginemine

⁶⁷ P. Murphy. Murphy on Evidence. 5th edition. Blackstone press limited. 1995. lk 5.

võib viia ebaõige järelduseni, on sama leitud ka otseste tõendite, täpsemalt isiku ütluste osas. Samas otsuses on muuhulgas välja toodud, et vandekohus peab tõendiliigist sõltumata olema süüdistatava süüis veendunud väljaspool mõistlikke kahtlusi ning rohkem tõendamisstandardist eeldada ei saa.⁶⁸

USAs on leitud, et vaid kaudsetele tõenditele tuginev süüdimõistmine on lubatav. Ühes otsuses peeti aga vajalikuks selgitada, et kaudsetele tõenditele tugineva süüdimõistmise puhul peavad kõik tõendatud faktid ja asjaolud olema kooskõlas teooriaga süüdistatava süüst ning lisaks sellele ei tohi need faktid ja asjaolud olla seletatavad mingisuguse teise ratsionaalse järeldusega.⁶⁹ Vaid kaudsetele tõenditele tugineva süüdimõistmise osas on kohtupraktikas lisaks veel väljendatud seisukohta, et faktid ja asjaolud peavad olema nii tihedalt omavahel seotud, et osundavad eksimatult süüdistatava süüle.⁷⁰ Äsja käsitletud kaks otsust, kuigi mõnevõrra hilisemad, lähevad niisiis teatud määral vastuollu USA Ülemkohtu poolt 1954. aastal tehtud lahendiga, mis rõhutas, et piisab süü tõendamisest väljaspool mõistliku kahtlust, mitte aga tingimata kõigi teiste hüpoteeside täielikust välistamisest. Samas on hilisemas praktikas jällegi rõhutatud, et tõendamisstandard vaid kaudsetele tõenditele tugineva süüdistuse korral ei peaks olema erinev kriminaalasjadest, kus leidub ka otseseid tõendeid.⁷¹ Ilmselt tuleks seega lähtuda siiski hilisemaist praktikast, mis otsesele ja kaudsele tõendamisele erinevat standardit ei sea.

Samuti on kohtupraktikas kirjeldatud kaudsete tõendite kumulatiivset iseloomu – kui iga kaudne tõend eraldi võetuna ei saa anda alust enamaks kui isiku kahtlustamiseks kuriteoks, siis need tõendid kogumis võivad viia kindlaima võimaliku järelduseni isiku süüis.⁷² Ka hiljutisemas USA kohtupraktikas, Guevara otsuses, on rõhutatud kaudsete tõendite võrdsust otsestega ning leitud, et kaudsed tõendid on samasuguse tõendusjõuga kui otsesed. Samuti on märgitud, et süü tõendamiseks piisab ka vaid kaudsetest tõenditest, teisisõnu öeldes ei tähenda otseste tõendite puudumine seega tingimata süüdistatava õigeksmõistmist. Otsuses käsitletud konkreetse kriminaalasja osas toodi välja, et kui iga tõend üksikult võetuna ei oleks olnud piisav süüdimõistva otsuse põhjendamiseks, siis tõendite kogumi järjepidevus ja selle pinnalt

⁶⁸ Holland v. United States 348 U.S. 121 (1954) Kättesaadav: <https://supreme.justia.com/> Seisuga 01.05.2016

⁶⁹ People v. Yrigoyen (1955) 45 Cal.2d 46, 49 [286 P.2d 1] Kättesaadav: <https://www.justia.com> Seisuga 01.05.2016

⁷⁰ State v. Crawford, 225 Tenn. 478, 470 S.W.2d 610, 613 (1971). Kättesaadav: <https://scholar.google.com/> Seisuga 01.05.2016

⁷¹ State v. Dorantes, 331 S.W.3d 370, 381 (Tenn.2011)

⁷² Per Pollock CB in R v Exall (1866) 4 F & F 922 at p 929.

tehtud järeldused olid süüdimõistmiseks küllaldased.⁷³ Eelmainitud seisukoht on tuttav ka Saksamaa kohtupraktikast.

USAs kasutatav definitsioon kaudsete tõendite kohta on seega üsna sarnane Eesti omale – mõlemal juhul on sisuliselt välja toodud, et kaudsete tõendite puhul nõuab järelduse tegemine kuriteo asjaolude kohta üht lisaammu, samas kui otsene tõend kajastab asjaolusid vahetult ning see vajab vaid aktsepteerimist. Samuti võib sarnasusi näha kogumi nõude osas – ka USAs on leitud, et kaudsed tõendid kogumis võimaldavad järeldada ka isiku süüdiolukut, samas kui üks kaudne tõend ei saa anda alust enamaks kui isiku kahtlustamiseks kuriteos.

Kuigi Guevara otsuses leiti, et iga kaudne tõend üksikult võetuna ei oleks saanud süüdi tõendada, on USAs tulnud ette ka sisuliselt vaid ühele kaudsele tõendile tuginenud süüdimõistmisi. Üheks selliseks näiteks on *People v. Ford*, kus isik mõisteti varguses süüdi vaid sõrmejälgede alusel.⁷⁴ Kannatanu majast oli varastatud tehnikat ning liigutatud oli ehtekarpi, millelt leiti süüdistatava sõrmejäljed. Kannatanu ütluste kohaselt ei olnud ta ehtekarpi kunagi kodust välja viinud, samuti ei olnud ta kellelegi andnud luba seda liigutada ning süüdistatavat ta ei tundnud. Osariigi apellatsioonikohus leidis, et sõrmejäljed kui kaudsed tõendid võivad süüdimõistmise aluseks olla, kui on täidetud nii füüsilise kui ka ajalise läheduse kriteeriumid. Teisisõnu peavad sõrmejäljed olema leitud sündmuspaiga vahetust lähedusest ning asjaolud peavad viitama sellele, et sõrmejäljed said olla jäetud vaid kuriteo toimepanemise ajal. Kannatanu ütlustest tulenevalt olid eelnimetatud kriteeriumid täidetud ning süüdimõistev kohtuotsus jäi jõusse.

People v. Ford kaasusega võiks Eesti praktikast võrrelda A. K. kohtuasja, kus kohus isiku süüdimõistmist vaid sõrmejäljele tuginedes võimalikuks ei pidanud. Ka A. K. kaasuses võis rääkida sõrmejälje ruumilisest lähedusest – see leiti korterist, kust kannatanu surnukeha leiti. Samas oli tõsikindlalt täitmata ajalise läheduse kriteerium, kuna puudus tõsikindel info selle kohta, millal sõrmejalg jäetud oli. A. K. kaasuse muutis keerukamaks ka see, et tegemist oli tapmisega ning seega kannatanu ütlused puudusid. Isegi kui oleks leitud, et sõrmejalg korteris oli värskem ehk ei saanud olla jäetud ajal, mil süüdistatav korteris remonti tegi, ei oleks ilmselt siiski saanud täielikult välistada, et süüdistatav ei viibinud korteris millalgi hiljem kannatanu loal. Juhul kui kannatanu ja süüdistatav on tuttavad, ei piisa ilmselt sõrmejälgede

⁷³ *Guevara v. State*, 152 SW3d 45 - Tex: Court of Criminal Appeals 2004

⁷⁴ *People v. Ford*, 606 N.E.2d 690, 693 (Ill. App. Ct. 1992) Kättesaadav:

<https://www.courtlistener.com/opinion/2036036/people-v-ford/> Seisuga 01.05.2016

puhul vaid ajalisest ja ruumilisest lähedusest, kuna sellisel juhul on muud seletused sõrmejälgedele sündmuspaigal ilmselt küllaltki mõeldavad.

Üsna tuntud kaudseid tõendeid puudutav kohtuasi USAst on ka Bierenbaumi kaasus, kus isikut süüdistati oma naise tapmises vaid kaudsete tõendite alusel, sealjuures ei leitud kunagi naise surnukeha.⁷⁵ Lahendis leiti, et vaid mõne isoleeritud süüstava tõendi alusel võib teha ka selliseid järeldusi, mis on kooskõlas süüdistatava süütusega. Kui aga kõiki süüstavaid tõendeid vaadelda tähelepanelikult ja kriitiliselt kogumis, on võimalik teha järeldus süüdistatava süüs ning sealjuures ilma, et jääks üles mõistlikke kahtlusi, mis nõuaksid õigeksmõistmist. Kaasuses käsitleti ka nii-öelda musta südametunnistuse kui kaudse tõendi väärtust. Süüdistatava antud ütlustest ilmnestid valed, väärkajastused ja väljajätmised. Näiteks oli süüdistatav väitnud, et politsei oli tema kodu juba läbi otsinud, kuigi tegelikult seda tehtud ei oldud. Üldiselt on selline tõend ilmselt nõrk, kuid samas on kohtupraktikas leitud, et tõendusjõud sõltub sellistel puhkudel oluliselt iga konkreetse kaasuse asjaoludest. Must südametunnistus ainuüksi ei saa olla ega peaski olema aluseks isiku süüdimõistmisel, kuid seda tuleks arvesse võtta kõigi teiste tõendite hindamisel.

Kaudsetest tõenditest USA kohtusüsteemis on üsna põhjalikult kirjutanud Kevin Jon Heller, kes on oma artiklis⁷⁶ suures osas keskendunud vandekohtu erinevale suhtumisele otseste ja kaudsete tõendite osas. Kuigi Eestiga selles osas konkreetne võrdlusmoment puudub, tasub käesoleva töö autori hinnangul temaatikat siiski käsitleda, kuna Helli artiklist tuleb välja mitmeid huvitavaid aspekte, mis puudutavad vandekohtu hinnangut kaudsete tõendite osas üldisemalt, samuti on artiklis välja pakutud lahendusi kaudsete tõendite alahindamise probleemi lahendamiseks. Lisaks tasub siinkohal küsida, kas vandekohtunike poolseid tõenditesse suhtumises ilmnenud ei võiks paika pidada ka elukutseliste kohtunike puhul. Mõned autorid, näiteks Eyal Zamir, Ilana Ritov ja Doron Teichman on väitnud, et ei ole alust arvata, miks peaks kohtunike psühholoogia oluliselt erinema teiste inimeste psühholoogiast⁷⁷, viidates muuhulgas ka mujal läbi viidud uuringutele, mis seda on kinnitanud.⁷⁸ Teisest küljest on Zamir, Ritov ja Teichman aga ka möönnud, et täiendav uurimistöö sel teemal oleks vajalik ning samuti on leitud, et professionaalid võivad olla suutelised otsustamisel kasutama selliseid

⁷⁵ People v. Bierenbaum, 301 AD 2d 119 - NY: Appellate Div., 1st Dept. 2002

⁷⁶ K. J. Heller. The Cognitive Psychology of Circumstantial Evidence. Michigan Law Review, Vol. 105, Issue 2 (November 2006) lk 241-305

⁷⁷ E. Zamir jt, Seeing is Believing: The Anti-Inference Bias. Indiana Law Journal Vol 89:195, 2014, lk 228

⁷⁸ C. Guthrie, J. J. Rachlinski & A. J. Wistrich, Inside the Judicial Mind, 86 CORNELL L. REV. 777, 784-816 (2001)

mehhanisme, mis vähendaksid võimalike eelarvamuste mõju.⁷⁹ Käesoleva töö autori hinnangul võib ehk professionaalide puhul eelarvamuste mõju olla väiksem, kuid on küsitav selle täielik välistamine. Sellest tingituna väärib vandekohtunike poolne tõenditesse suhtumine kindlasti siiski kajastamist.

Heller on leidnud, et vandekohtunikud ülehindavad järjepidevalt otseseid tõendeid ning alahindavad kaudseid tõendeid, kuigi uuringud on näidanud, et tegelikult on hoopis kaudsed tõendid usaldusväärsemad.⁸⁰ Järgnevalt on Heller oma artiklis analüüsinud põhjusi, miks vandekohtunikud hoolimata tegelikust ebausaldusväärsest siiski otseseid tõendeid kaudsetele eelistavad.⁸¹ Esmalt on Heller käsitletud traditsioonilist seletust, mille kohaselt vandekohtunikud mõistavad isiku süüdi siis, kui nende subjektiivne hinnang süüdistatava süü tõenäosusele ületab teatud minimaalse objektiivse tõenäosuse, mis vandekohtunike hinnangul on vajalik, et süü oleks tõendatud väljaspool mõistlikku kahtlust.⁸² Probleem seisneb selles, et vandekohtunikud ei mõista üldiselt, kuidas teatud kaudsete tõendite esinemine kriminaalasjas süüdistatava süü tõenäosust suurendab, ning seetõttu jätavadki nad süüdistatava süüdi mõistmata.⁸³

Edasi liigub Heller Gary Wellsi kirjeldatud efekti juurde. Kui traditsiooniline lähenemine eeldab, et vandekohtunikud oleksid altimad isikut süüdi mõistma, kui nad mõistaksid kaudsete tõendite tõendusjõudu, siis Wells on selle ümber lükanud ja näidanud, et vandekohtunikud mõistavad isiku kaudsete tõendite põhjal tõenäoliselt õigeks isegi siis, kui nende subjektiivne hinnang süü tõenäosusele on piisav, et isik süüdi mõista.⁸⁴ Nimelt viis Wells kolme erineva grupiga läbi eksperimendid, kus poolele grupist esitati teatud kuriteosündmuse kohta otsesed tõendid ning teisele poolele kaudsed tõendid. Sealjuures oli eksperiment disainitud viisil, kus nii otseste kui ka kaudsete tõendite puhul oli kuriteos süüdistatava isiku süü objektiivne tõenäosus välja toodud ning sama suur – 80%. Ometi olid kõik grupid rohkem altid süüdi mõistma otseste tõendite puhul. Traditsiooniline selgitus oleks olnud, et inimesed alahindasid süü objektiivset tõenäosust kaudsetele tõenditele tugineva asja puhul. Et mõlema juhtumi puhul oli süü tõenäosus protsentuaalselt ära toodud, ei olnud see

⁷⁹ C. Guthrie & J. J. Rachlinski, *Insurers, Illusions of Judgment & Litigation*, 59 *VAND. L. REV.* 2017, 2022 (2006)

⁸⁰ K. J. Heller, lk 255.

⁸¹ K. J. Heller, lk 255-256.

⁸² L. M. Solan, *Refocusing the Burden of Proof in Criminal Cases: Some Doubt About Reasonable Doubt*, 78 *TEX. L. REV.* 105, 127 (1999).

⁸³ W. C. Thompson & Edward L. Schumann, *Interpretation of Statistical Evidence in Criminal Trials*, 11 *Law & Hum. Behav.* 176 (1987)..

⁸⁴ G. L. Wells et al., *Accuracy, Confidence, and Juror Perceptions in Eyewitness Identification*, 64 *J. Applied Psychol.* 440, 447 (1979);

selgitus aga asjakohane.⁸⁵ Seega ei piisaks ilmselt kaudsete ja otsete tõendite hindamise võrdsustamiseks pelgalt selgitusest selle kohta, kuidas kaudsed tõendid süüdistatava süü tõenäosust suurendavad. Wells ise leidis oma uuringute põhjal, et otsete ja kaudsete tõendite vahel on oluline psühholoogiline erinevus, mistõttu ei ole vandekohtunikud väga valmis kaudsete tõendite alusel isikut süüdi mõistma. Wellsi sõnul on vahe selles, kas öelda, et midagi on 80%-lise tõenäosusega tõsi või öelda, et miski on tõsi, tuginedes tõendile, mis on 80% usaldusväärne.⁸⁶ Teisisõnu võib seega Wellsi uuringute alusel väita, et vandekohtunikud hindavad enam otseseid tõendeid, mille puhul tõendis sisalduv teave kinnitab otseselt süüdistatava süüd, kuid küsimusi võib tekitada, kas see teave on tõene. Kaudsete tõendite puhul on rohkem kindlust teabe tõesuses, kuid küsitavusi tekitab see, kas teave siiski kinnitab süüdistatava süüd. Seega näib, et vandekohtunikele on oluline teabe ja kuriteo asjaolude vahelise seose lähedus ning selle arvelt võidakse teabe usaldusväärsusele teatavaid mööndusi teha.

Järgnevalt on Heller esitanud küsimuse ühe segadusttekitava aspekti kohta, mille Wellsi efekt välja toob: miks on vandekohtunikud varmad isikut kaudsetele tõenditele tuginevas süüdistuses õigeks mõistma isegi siis, kui antud kaudsed tõendid viivad süüdistatava süü tõenäosuse sellise protsendini, mis oleks iseenesest vandekohtu hinnangul ka piisav süüdimõistmiseks, ja lisaks, miks ei laiene selline valmidus õigeksmõistmiseks otsetele tõenditele tuginevatele süüdistustele.⁸⁷ Vastuse on Heller leidnud Wellsi efekti uurinud Keith Niedermeieri tulemustest. Niedermeier püstitas nii-öelda simulatsiooni lihtsuse hüpoteesi, mille kohaselt mõistab vandekohus isiku tõenäoliselt õigeks ka tugevas kaudsetele tõenditele tuginevas süüdistuses, kui vandekohus suudab kergesti ette kujutada ehk teisisõnu oma peas simulatsiooni läbi luua stsenaariumi, kus süüdistatav on süütu. Niedermeieri poolt läbi viidud eksperimendid kinnitasid seda hüpoteesi.⁸⁸ Kui meenutada Wellsi leidu selle kohta, et vandekohtunikud on vähem valmis isikut süüdi mõistma, kui on 80% tõenäosus, et isik on süüdi, võrreldes olukorraga, kus isiku süüd kinnitav tõend on 80% usaldusväärne, siis Niedermeier leidis, et nende olukordade ning kaudsete ja otsete tõendite erinevus seisnebki selles, kui kergesti need võimaldavad vandekohtunikul kujutada ette olukorda, kus süüdistatav ei ole süüdi.⁸⁹ Esmapilgul võib pidada kummaliseks olukorda, kus vandekohtunike hinnangul on süü piisavalt tõenäoline süüdimõistmiseks, ent samas suudetakse ka piisavalt selgelt ette

⁸⁵ Samas, lk 744.

⁸⁶ Samas, lk 746.

⁸⁷ K. J. Heller, lk 258.

⁸⁸ K. E. Niedermeier et al., Jurors' Use of Naked Statistical Evidence: Exploring Bases and Implications of the Wells Effect, 76 J. Personality & Soc. Psychol. 537 (1999).

⁸⁹ Samas, lk 541

kujutada süüdistatava süütust, mis omakorda tingib õigeksmõistmise. Ilmselt võiks küsida, kas sellisel juhul ikka saab rääkida süüdimõistmiseks piisavast süü tõenäosusest. Teisalt võib tekkinud kummalist olukorda selgitada kaudsete tõendite iseloomuga, mis võimaldab teha nii süüstavaid kui ka mittesüüstavaid järeldusi. Kaudsed tõendid oma kogumis võivad ilmselt süü tõenäosuse üsna kõrgele viia, kuid kuni iga tõendit saab tõlgendada mitmel moel, peaks ka mittesüüstava stsenaariumi ettekujutamine üsna lihtne olema.

Niedermeieri läbi viidud uuringud ei vasta siiski küsimusele sellest, miks on võime kujutada ette isiku süütust otsuse tegemisel niivõrd suure tähtsusega ning samuti, miks suudavad vandekohtunikud isiku süütust kergemini ette kujutada just kaudsetele tõenditele tugineva süüdistuse korral.⁹⁰ Vastusena esimesele küsimusele on Heller viidanud Kahnemani ja Tversky kirjeldatud heuristilisele simulatsioonile, mille kohaselt inimesed, tegemaks kindlaks mingi sündmuse esinemise tõenäosust, püüavad ette kujutada stsenaariumi, mis selle sündmuse esile kutsuks,⁹¹ ning mida lihtsam seda teha on, seda tõenäolisem on inimeste silmis ka sündmuse esinemine.⁹² Samal ajal on aga rõhutatud, et heuristiline simulatsioon ei ole tingimata täpne meetod sündmuste esinemise tõenäosuse väljaselgitamiseks. Sündmuse ettekujutamise lihtsus ning sündmuse esinemise objektiivne tõenäosus ei ole tingimata korrelatsioonis.⁹³ Eelnevat kokku võttes võib seega väita, et kaudsetele tõenditele tugineva süüdistuse korral on inimestel erinevalt otsestele tõenditele tuginevast süüdistusest kergem kujutada ette olukorda, kus kohtualune süüdi ei ole, ning sellest tulenevalt mõistaks need inimesed kohtualuse ka pigem õigeks. See aga ei pruugi sugugi tähendada, et kohtualune ka tegelikult süüdi ei ole, kuna heuristiline simulatsioon ei ole alati usaldusväärne. Otsuse tegemine, tuginedes heuristilisele simulatsioonile, võib seega sellistes olukordades päädida süüdistatava väärsti õigeksmõistmisega.

Vastamata on jäänud veel huvitav küsimus selle kohta, miks vandekohtunikel kaudsetele tõenditele tugineva süüdistuse korral süüdistatava süütust kergem on ette kujutada. Heller on enne küsimusele vastamist selgitanud nii-öelda simulatsiooni lihtsuse mudelit, kirjeldamaks vandekohtunike poolset otsuse tegemist. Mudel koosneb kahest faasist: esmalt püüavad vandekohtunikud prokuratuuri tõendite alusel ette kujutada süüstavat stsenaariumi.

⁹⁰ K. J. Heller, lk 259.

⁹¹ M. R.P. Dougherty et al., The Role of Mental Simulation in Judgments of Likelihood, 70 *Organizational Behav. & Hum. Decision Processes* 135, 136 (1997).

⁹² D. Kahneman & A. Tversky, The Simulation Heuristic, in *Judgment Under Uncertainty: Heuristics And Biases* 201, 201 (Daniel Kahneman et al. eds., 1982).

⁹³ E. J. Johnson et al., Framing, Probability Distortions, and Insurance Decisions, 7 *J. Risk & Uncertainty* 35, 39 (1993).

Ettekujutamise lihtsus määrab ära vandekohtunike esialgse veendumuse süüdistatava süüs ning samuti mittesüüstava stsenaariumi minimaalse aktsepteeritava ettekujutatavuse. Seejärel kujutlevad vandekohtunikud kaitse tõendite põhjal ette mittesüüstavat stsenaariumi. Kui mittesüüstav stsenaarium ületab eelmainitud minimaalse aktsepteeritava ettekujutatavuse, siis vandekohtunike esialgne veendumus süüdistatava süüs väheneb. Kui mittesüüstav stsenaarium minimaalset ettekujutatavust ei ületa, annab see stsenaarium tagasilöögi ning vandekohtunike veendumus süüdistatava süüs hoopis suureneb.⁹⁴ Olukorras, kus mittesüüstavat stsenaariumi on raske ette kujutada, on loomulik, et veendumus süüs suureneb, kuna vahepealset varianti ei ole.

Seejärel on Heller esmalt välja toonud otseste ja kaudsete tõendite erinevused, sealhulgas näiteks uni- ja polüvokaalsuse ning tõenäosuslikkuse, mida käesolevas töös juba käsitletud on⁹⁵ ning mida autor seetõttu siinkohal kordama ei hakka. Ühe ilmsema erinevusena on Heller välja toonud lisaks otseste tõendite kirjeldava ning kaudsete tõendite abstraktse iseloomu.⁹⁶ Erinevuse illustreerimiseks on Heller toonud otsese tõendi näitena ära pealtnägija ütlused tapmise toimepanemise kohta ning kaudse tõendi näitena eksperdi ütlused süüdistatava ning tapmise toimepanemiseks kasutatud vahendilt leitud DNA materjali kokkulangevuse kohta. Otsese tõendi osas on Heller selle näite puhul välja toonud kaks aspekti. Õiguslikust küljest tõendavad pealtnägija ütlused seda, kes tapmise toime pani, kuid lisaks sellele loovad need ka pildi kuriteost, mis omakorda aitab vandekohtunikul ette kujutada, kuidas see toime pandi.⁹⁷ Ka DNA kokkulangevusel on sarnaselt eelmainitud ütlustega õiguslik külg – seegi sisuliselt võib tõendada, et kuriteo pani toime süüdistatav. Küll aga ei aita selline kaudne tõend oma abstraktsel kujul kuidagi vandekohtunikel kuriteo toimepanemist ennast ette kujutada.⁹⁸

Välja toodud erinevuste pinnalt asub Heller järgnevalt selgitama, miks on vandekohtunikel otsestele tõenditele tugineva süüdistuse puhul kergem kui kaudsetele tõenditele tugineva süüdistuse puhul ette kujutada stsenaariumi, kus süüdistatav on süüdi. Helli sõnul peituvad põhjused selles, et otsesed tõendid on kaudsetest enam kirjeldavad ja ilmekamad ning pakuvad enamasti sidusamat kirjeldust toimunust.⁹⁹ Heller rõhutab taas, et otsene tõend kirjeldab kuritegu, kuid kaudne tõend, isegi kui vandekohtunikud seda iseenesest

⁹⁴ C. R.M. McKenzie et al., When Negative Evidence Increases Confidence: Change in Belief After Hearing Two Sides of a Dispute, 14 J. Behav. DECISION MAKING 1,2 (2002) Kättesaadav: <http://psy2.ucsd.edu/~mckenzie/McKenzieetal2002JBDM.pdf> Seisuga 01.05.2016

⁹⁵ Käesolev töö lk ...

⁹⁶ K. J. Heller, lk 264

⁹⁷ K. J. Heller, lk 265.

⁹⁸ Samas

⁹⁹ K. J. Heller, lk 268-269.

aktsepteerivad, ei loo ometi mingit pilti sellest, kuidas süüdistatav kuriteo toime pani. Näiteks kui kaudse tõendi sisuks on fakt, et verejalg kuriteo toimepanemiseks kasutatud relval on süüdistatava oma, aitab see vandekohtunikel parimal juhul ette kujutada vaid seda, et mingil ajahetkel oli relv süüdistatava käes. Ent kaudsete tõendite polüvokaalsuse tõttu ei ole ka see kujutluspilt ainuvõimalik, kuna verejäljel relval võib olla ka muid seletusi, millega omakorda kaasnevad teised kujutluspildid.¹⁰⁰

Eelnevast tulenevalt on Heller leidnud, et süüdistatavat süüstava stsenaariumi ettekujutamiseks vandekohtunike poolt on seega vaja mitmeid kaudseid tõendeid. Heller on sisuliselt kaudseid tõendeid võrrelnud pusletükkidega, mis vaid kogumis tervikpildi paljastada saavad.¹⁰¹ Siinkohal on võimalik paralleele tõmmata Riigikohtu praktikaga, kus leiti, et vaid ühele kaudsele tõendile tuginevat süüdimõistmist senises praktikas aktsepteeritud ei ole, kuna sellises olukorras ei ole võimalik kahtluste küllaldane kõrvaldamine.¹⁰² Juhul kui ei ole võimalik kindlalt ette kujutada stsenaariumi, kus süüdistatav on kuriteo toime pannud, ei ole ilmselgelt võimalik ka rääkida kahtluste kõrvaldatusest. Mida enam on aga asjas kaudseid tõendeid, seda vähemaks jääb ilmselt võimalike stsenaariumide arv. Kujutluspilt juhtunust muutub tõendite rohkuse puhul nimelt aina detailsemaks ning täiendavad tõendid võivad mitmed mittesüüstavad stsenaariumid elimineerida.

Heller on aga leidnud, et isegi kaudsete tõendite kogumi puhul jääb üles küsimus, kas vandekohtunikud suudavad erinevate kaudsete tõendite põhjal kergesti kokku panna pildi sellest, kuidas süüdistatav kuriteo toime pani. Heller ise on selles osas pigem skeptiline. Nimelt on Heller viidanud mitmetele uuringutele, mille kohaselt süüdistatavat süüstava stsenaariumi sidusus on selle stsenaariumi ettekujutamisel väga olulise tähtsusega.¹⁰³ Argumendi sidusus aitab oluliselt kaasa selle kirjeldavusele ning veenvusele,¹⁰⁴ need omadused omakorda lihtsustavad aga eelmainitud stsenaariumi ettekujutamist.¹⁰⁵ Sidususel on mitmeid alaliike – viiteline, ruumiline, ajaline ning põhjuslik – mis oma koosmõjus määravad ära stsenaariumi sidususe tervikuna.¹⁰⁶ Järgnevalt on Heller selgitanud, et otsestele tõenditele tugineva süüdistuse korral sisaldab süüdistatavat süüstava stsenaarium enamasti kõiki sidususe

¹⁰⁰ K. J. Heller, lk 270.

¹⁰¹ Samas

¹⁰² Käesolev töö lk

¹⁰³ K. J. Heller, lk 271

¹⁰⁴ J. F. Voss et al., On the Use of Narrative as Argument, in Narrative Comprehension, Causality, And Coherence, lk 235, 244, 248 (Susan R. Goldman et al. eds., 1999).

¹⁰⁵ M. C. Green & T. C. Brock, In the Mind's Eye: Transportation- Imagery Model of Narrative Persuasion, in Narrative Impact: Social And Cognitive Foundations lk 319 (Melanie C. Green et al. eds., 2002)

¹⁰⁶ M. A. Gernsbacher, Language Comprehension As Structure Building lk 52, 53, 58, 56, 61 (1990).

elemente. Näiteks kuriteo pealtnägija räägib oma ütlustes üldiselt paigast, kus kuritegu toime pandi, ning viitab isikutele, kes seal viibisid, samuti teeb ta seda enamasti kronoloogilises järjekorras.¹⁰⁷ Samuti iseloomustab otseseid tõendeid liikumine põhjuselt tagajärjele, mitte vastupidi. Äratundmiseks esitamisel identifitseerib tunnistaja esmalt süüdistatava kui põhjuse ning seejärel kirjeldab seda, kuidas süüdistatav kuriteo toime pani ehk tagajärge.¹⁰⁸

Kaudsetele tõenditele tugineva süüdistuse puhul jääb süüdistatavat süüstaval stsenaariumil sidususest vajaka, eriti võrreldes otsestele tõenditele tugineva süüdistusega. Ka kaudsetele tõenditele tuginev süüstav stsenaarium püüab taastada kuritegu ennast, kuid siinkohal ei saa keskenduda ainult süüdistatava ja kannatanu tegudele, vaid hoopis teiste isikute poolt kogutud ja lahti selgitatud kaudsete tõendite põhjal tehakse järeldusi süüdistatava ja kannatanu tegude kohta,¹⁰⁹ see aga juba vähendab süüstava stsenaariumi viitelist sidusust.¹¹⁰ Samuti võib probleeme tekitada kaudsete tõendite keeleline esitusviis. Kuna kaudsed tõendid on oma olemuselt tõenäosuslikud, on eksperdid ning prokurörid nende tõendite esitamisel sunnitud kasutama selliseid väljendeid nagu „võis“, „viitab tugevalt“ ning „peaaegu kindlasti“. Sellised tinglikud väljendid õhnestavad süüstava stsenaariumi põhjuslikku sidusust.¹¹¹

Kui vandekohtunikud suudavadki ette kujutada kaudsetel tõenditel põhinevat sidusat süüstavat stsenaariumi, võib tekkida probleem selle stsenaariumi ilmekusega. Tõendi ilmekust mõjutavad kolm faktorit: emotsionaalne huvi, mida see pakub; tõendi konkreetsus ning tõendi meeleliselt tajutav, ajaline ning ruumiline lähedus.¹¹² Heller on välja toonud, et kaudsed tõendid ei ole esiteks emotsionaalselt kuigi huvipakkuvad. Ekspertiisi tulemuste tutvustamine ning selgitamine ei kujuta endast kaasahaaravat tunnistust ning see võib võtta väga kaua aega.¹¹³ Otsesed tõendid, näiteks kohtusaali kutsutud tunnistaja ütlused, köidavad aga paratamatult vandekohtunike tähelepanu. Ütlusi kuulates muutuvad vandekohtunikud otsekui ise tunnistajateks, vaadates kuritegu oma kujutluspildis lahti rullumas.¹¹⁴

Otseste ja kaudsete tõendite erinevus tuleb välja ka nende konkreetsuse astmes. Kaudsed tõendid on üsna abstraktsed ning ei paku meile juhtunu kohta eriti palju detaile peale selle, et

¹⁰⁷ K. J. Heller lk 272

¹⁰⁸ K. J. Heller, lk 273

¹⁰⁹ State v. Morel, 676 A.2d 1347, 1356 (R.I. 1996).

¹¹⁰ K. J. Heller, lk 274

¹¹¹ J. F. Voss & J. A. Van Dyke, Narrative Structure, Information Certainty, Emotional Content, and Gender as Factors in a Pseudo Jury Decision-Making Task, 32 Discourse Processes 215, 234 (2001)

¹¹² R. Nisbet & L. Ross, Human Inference lk 45 (1980).

¹¹³ S. P. Breaux, Is Forensic Animation Right for Your Case?, TRIAL, Nov. 2003, lk 66.

¹¹⁴ Green & Brock, lk 324

kuriteo toimepanemine jättis maailma mingi materiaalse jälje, mis võib tähendada süüdistatava süüd.¹¹⁵ Otsesed tõendid seevastu annavad enamasti kuriteo kohta üsna rikkalikult informatsiooni. Heller on siinkohal toonud näite ühest kohtuasjast, kus vaid mõned read kuriteo pealtnägija tunnistusest andsid hulgaliselt informatsiooni selle kohta, kes olid ohver ning kurjategija, mida kurjategija tegi ning millises kontekstis kuritegu aset leidis.¹¹⁶ Seega võib tõdeda, et otsesed tõendid pakuvad juba oma iseloomu tõttu enam detailset informatsiooni kui kaudsed tõendid. Eelnevalt on välja toodud, et kaudsete tõendite tutvustamine võib olla aeganõudev. Ekspertiarvamus võib olla mahukam tunnistaja ütlustest, kuid ometi annab viimane siiski üldiselt kuriteo kohta rohkem teavet, mis on ühtlasi ka kõitvam.

Viimaseks on otsesed tõendid kaudsetest ilmekamad ka nende tajutava läheduse mõttes. On leitud, et informatsioon, mille inimene omandab enda meelte kaudu midagi tajudes, mõjutab suurema tõenäosusega tema otsuseid ja järeldusi kui sõnaline informatsioon, mida saadakse mõnest muust allikast.¹¹⁷ Nii otsesed kui ka kaudsed tõendid kujutavad endast vandekohtunikele tegelikult sõnalist informatsiooni, mis tuleb mingist muust allikast, vandekohtunikud ise ei ole konkreetset kuritegu pealt näinud ja tajunud. Evolutsioonilistel põhjustel käsitlevad inimesed aga teise isiku poolt mingi sündmuse osas avaldatud väidet samamoodi, nagu omaenda kokkupuudet selle sündmusega.¹¹⁸ Otsesed tõendid sisaldavad selliseid eelmainitud väiteid, kuid kaudsed tõendid mitte. Seetõttu käsitlevad vandekohtunikud otseseid tõendeid sisuliselt samamoodi, nagu oleksid nad ise kõne all olevat kuritegu pealt näinud ning seetõttu tunduvad otsesed tõendid neile ruumiliselt, ajaliselt ning meeleliselt lähemal kui kaudsed tõendid.¹¹⁹

Otseste tõendite suurem ilmekus on olulise tähtsusega, kuna ilmekad tõendid pakuvad vandekohtunikele rohkelt informatsiooni, mida nad saavad kasutada, et ette kujutada tunnistaja kirjeldust kuriteost. Kaudsete tõendite kahvatus oma abstraktsuse ja emotsionaalse steriilsusega seda ei paku.¹²⁰

¹¹⁵ K. J. Heller, lk 277

¹¹⁶ Transcript of Record at 92-94, Commonwealth v. Abu-Jamal, Nos. 1357-1359 (testimony of Cynthia White) (Pa. C.P. June 21, 1982).

¹¹⁷ Nisbet, Ross, lk 50.

¹¹⁸ D.a L. Sykes & J. T. Johnson, Probabilistic Evidence Versus the Representation of an Event: The Curious Case of Mrs. Prob's Dog, 21 Basic & Applied Soc. Psychol. lk 202 (1999).

¹¹⁹ K. J. Heller, lk 278

¹²⁰ L. Bensi et al., Vividness in Judgments of Guilt, 97 PERCEPTUAL & MOTOR SKILLS lk 1133, 1136 (2003).

Eelnev tähendab seega, et otseste tõendite puhul on vandekohtunikel kuritegu kergem ette kujutada ning seda hoolimata sellest, kui ebausalduväärsed need tõendid tegelikult olla võivad. Näiteks isegi siis, kui tunnistaja valetab või on sündmuste tajumisel eksinud, on vandekohtunikel siiski lihtne ette kujutada, kuidas kuritegu tunnistaja sõnade kohaselt toime pandi. Heller leiab, et seetõttu on vandekohtunikel ka lihtsam kõrvale jätta potentsiaalsed küsimused nende tõendite usaldusväärsusest. Samal ajal on aga vandekohtunikel kaudsete tõendite korral kuriteo toimepanemist raske ette kujutada, hoolimata sellest, et need tõendid võivad olla tõenduslikult väga väärtuslikud.¹²¹

Selleks, et süüdistatava õigeksmõistmine võimalik oleks, on peaaegu alati vajalik vandekohtunikele teatud tõuke andmine mittesüüstava stsenaariumi kaalumiseks. Selle tõuke esinemine sõltub kahest faktorist. Esmalt, kas otsuse tegemise struktuur soodustab alternatiivsete stsenaariumite kaalumist, ning teiseks, kas otsuse enda olemus sisaldab mingit potentsiaalset negatiivset mõju, näiteks kartust tehtud otsust kahetseda.¹²²

Alternatiivide, kriminaalasjade puhul seega ka mittesüüstava stsenaariumi kaalumise, peaks olema norm, mitte erand. Kuna vandekohtunikel palutakse hinnata, kas isik on süüdi või mitte, peaks nad juba selle otsuse tegemise struktuuri tõttu mingil määral olema suunatud kujutama ette ka mittesüüstavat stsenaariumi. Rõhk lasub siinkohal aga väljendil „mingil määral“. Näiteks kui vandekohtunikud on kergesti ettekujutatava süüstava stsenaariumi tõttu juba väga kindlad süüdistatava süüs, on neil ilmselt küllalt vähe motivatsiooni kujutada ette seda, et süüdistatav on süütu.¹²³

Teine, negatiivse mõju faktor, aitab enamasti kaasa intensiivsemale alternatiivide kaalumisele. Heller leiab, et kriminaalasjades otsuse tegemisel on selline potentsiaalne negatiivne mõju kindlasti olemas kui kartus süütu isik süüdi mõista.¹²⁴ Uuringud on näidanud, et vandekohtunike hinnangul on kriminaalasjas stressitekitavaim osa just otsuse tegemine.¹²⁵ Heller on seega leidnud, et vääralt süüdimõistmise hirm peaks vandekohtunikke motiveerima ette kujutama stsenaariumi, kus isik on süütu. Kuna vääriti süüdimõistmise risk eksisteerib kõigis kriminaalasjades, võiks seetõttu järeldada, et ka alternatiivide põhjalik kaalumise peaks

¹²¹ K. J. Heller, lk 278

¹²² N. J. Roese, Counterfactual Thinking, 121 Psychol. Bull. 133, 135 (1997).

¹²³ D. M. Sanbonmatsu et al., Overestimating Causality: Attributional Effects of Confirmatory Processing, 65 J. Personality & Soc. Psychol. 892, 893 (1993).

¹²⁴ L. Alattar et al., Poster Presented at the Society for Judgment and Decision Making Annual Conference, Wrongful Convictions vs. Wrongful Acquittals: Who Sees Which as Worse, and Why? (Nov. 13, 2005)

¹²⁵ K. J. Heller, lk 282

võrdselt esinema kõigis kriminaalasjades, kuid tegelikult ei ole see nii. Heller viitab, et uuringute põhjal kardavad vandekohtunikud süütu isiku süüdimõistmist vaid kaudsete tõendite puhul, kus tõendid ei saa isiku süüid absoluutse kindlusega tõendada.¹²⁶

Järgnevalt liigub Heller nii-öelda kindluse efekti juurde, mis on seotud otseste ja kaudsete tõendite tõendusjõuga ning süüdistatava süü tõenäosusega. Heller on veelkord välja toonud, et usaldusväärse otseste tõendi puhul on süü tõenäosus on 1.0, samas kui kaudsete tõendite puhul on see alati väiksem. Ometi võib ka kaudsete tõendite puhul süü tõenäosus olla 1.0-le väga lähedal, näiteks 0.98.¹²⁷ Samas minimaalne standard, mis vandekohtunike arvates tuleks ületada, et süü oleks tõendatud väljaspool mõistlikku kahtlust, on üldiselt 0.82.¹²⁸ Seega juhtub tihti, et kaudsete tõendite tõendusjõudtegelikult ületab selle standardi. Niisiis tekib küsimus, kas ja miks kardavad vandekohtunikud isikut vääriti süüdi mõista rohkem kaudsete tõendite puhul, kuigi tõendite tõendusjõud võivad olla väga lähestikku ja ületada eelmainitud minimaalse standardi.¹²⁹

Heller toob välja, et vandekohtunike sellisel kartusel on põhjus ning selgitab seda nähtusega, mida Kahneman ja Tversky on nimetanud kindluse efektiks.¹³⁰ Kindluse efekt tähendab sisuliselt seda, et kui inimesed teevad otsuseid, mille puhul on oht eksimiseks, tähtsustavad nad üle potentsiaalseid tulemusi, mida nad peavad kindlaks, võrreldes tulemustega, mis on vaid tõenäolised.¹³¹ Efektile on veelgi suurem mõju siis, kui otsuse tegemisega kaasnevad sellised emotsioonid nagu hirm ja ärevus.¹³² Sellisel juhul kasvab inimeste vajadus kindluse järele ning võimalikku negatiivset tagajärge võetakse arvesse veelgi enam, isegi kui selle esinemise tõenäosus tegelikult väga väike on.¹³³ Vandekohtunikele ei piisa seetõttu uskumisest, et süüdistatava süü tõenäosus ületab mingisuguse minimaalse piiri. Kuna vääriti süüdimõistmise risk on neile niivõrd vastumeelne, soovivad vandekohtunikud olla süüdistatava süüis täiesti veendunud.¹³⁴ Otsesed tõendid oma näiva kindlusega pakuvad seda veendumust. Statistilis-tõenäolised kriminaalasjad ei evi endas teistest kriminaalasjadest

¹²⁶ Samas

¹²⁷ B. C. Smith et al., Jurors' Use of Probabilistic Evidence, 20 Law & Hum. Behav. 58 (1996)

¹²⁸ L. M. Solan, Refocusing the Burden of Proof in Criminal Cases: Some Doubt About Reasonable Doubt, 78 TEX. L. REV. 105, 127 (1999).

¹²⁹ K. J. Heller, lk 283

¹³⁰ D. Kahneman & A. Tversky, Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk, in Choices, Values, Frames 17, 20 (Daniel Kahneman & Amos Tversky eds., 2000).

¹³¹ K. J. Heller, lk 283

¹³² G F. Loewenstein et al., Risk as Feelings, 127 Psychol. Bull. 267, (2001)

¹³³ Y. Rottenstreich & C. K. Hsee, Money, Kisses, and Electric Shocks: On the Affective Psychology of Risk, 12 Psychol. Sci. 185, 186-87 (2001);

¹³⁴ E. Magnusson, Incomprehension and Miscomprehension of Statistical Evidence: An Experimental Study 3 (July 6-8, 1993)

suuremat riski eksimuseks otsuse tegemisel, küll aga on see risk võrreldes teiste kriminaalasjadega enam väljendunud.¹³⁵ Iseenesest võiks ju vandekohtunike vajadust kindla veendumuse järele pidada positiivseks, kuid samas tasuks meeles hoida, et igasugused kahtlused süüdistatava süüis ei pea tähendama õigeksmõistmist. Olukord, kus vandekohus ei soostu isikut süüdi tunnistama piisava veendumuse puudumise tõttu, võib lõppeda ka süüdi olevate isikute õigeksmõistmisega.

Eelnev selgitus selle kohta, miks otseste tõenditega tõendatud kriminaalasjade puhul niivõrd alternatiive ei kaaluta, eeldab, et otseste tõendite usaldusväärsus ei mõjuta seda, kas vandekohtunikud kardavad isikut väärti süüdi mõista. Heller toob seejärel välja, et vandekohtunikud seavad otseste tõendite usaldusväärse harva kahtluse alla. Isiku äratundmiseks esitamise täpsust hinnatakse oluliselt üle ning ignoreeritakse faktoreid, mis määravad kindlaks, kas äratundmine on usaldusväärne. Samuti hinnatakse üle ülestunnistusi.¹³⁶ Tekib küsimus, miks vandekohtunikud seda teevad. Heller leiab, et vastus on kaheosaline.¹³⁷

Esiteks ei suuda vandekohtunikud tihti tuvastadagi probleeme otseste tõendite usaldusväärsega. Näiteks on leitud, et inimeste võimekus eristada tõde valedest on küll parem juhuslikust tuvastamisest, kuid seda vaid vähesel määral.¹³⁸ Ebatäpsuste kindlakstegemine on aga veelgi keerukam. Uuringutes, kus subjektidel tuli eristada täpseid ning ebatäpseid tunnistajaid, selgus subjektide võimetus teha seda täpsemini kui juhus.¹³⁹ Probleem tuleneb suures osas sellest, et vandekohtunikud hindavad täpsust eelkõige selle järgi, kui veendunud on tunnistaja selles, et ta sündmusi õigesti mäletab. Vandekohtunikud ei keskendu aga faktoritele, mis on tegelikult tunnistuse täpsusega seotud, näiteks selle seesmisele järjepidevusele. Tunnistaja enda veendumus võib olla petlik.¹⁴⁰

Veel üks põhjus, miks vandekohtunikud otseste tõendite usaldusväärsest eriti kahtluse alla ei sea, peitub nii-öelda vastutusest vabanemise võimaluses. Nimelt – kui vandekohtunikud usaldavad näiteks tunnistaja süüstavaid ütlusi ning kui hiljem tuleb siiski välja, et süüdistatav

¹³⁵ D. Shaviro, *Statistical-Probability Evidence and the Appearance of Justice*, 103 Harv. L. Rev. 530, 538 (1989).

¹³⁶ S.M. Kassin et al., "I'd Know a False Confession If I Saw One": A Comparative Study of College Students and Police Investigators, 29 *Law & Hum. Behav.* 213 (2005).

¹³⁷ K. J. Heller, lk 285

¹³⁸ T. R. Levine et al., *Accuracy in Detecting Truths and Lies: Documenting the "Veracity Effect"*, 66 *Comm. MONOGRAPHS* 125, 125 (1999).

¹³⁹ O. G. Wellborn III, *Demeanor*, 76 *Cornell L. REv.* 1088-1089 (1991).

¹⁴⁰ K. J. Heller, lk 286

ei pannud kuritegu toime, saavad vandekohtunikud enda asemel süüdistada hoopis tunnistajat, kes väärraid või ebatäpseid ütlusi andis. Seeläbi aga väheneb vandekohtunike vastutustunne väärade süüdimõistmise osas.¹⁴¹ Ka teised autorid on leidnud, et kaudsed tõendid ei räägi nii-öelda iseenda eest ega võta karistuse mõistmisel üle moraalset vastutust. Seega, kui prokuratuuri süüdistus põhineb vaid kaudsetel tõenditel, lasub vastutus otsuse õigsuse osas otsustajal, USA puhul niisiis vandekohtul.¹⁴² Heller on toonud täiendava näite olukorrast, kus vandekohtunikud peavad otsuse tegema kuriteo pealtnägija poolt tehtud äratundmise põhjal. Kui vandekohtunikud kahtlevad pealtnägija usaldusväärsuses, kuid nad otsustavad kohtualuse siiski süüdi mõista, ei ole neil hiljem võimalik süüdistada kedagi peale iseenda, kui isik siiski süütu oli. Kui aga vandekohtunikud ei sea eelmainitud tõendit kahtluse alla ning otsustavad isiku süüdi mõista, saavad nad hiljem väita, et väärilt süüdimõistmise süü lasub tunnistajal, kes andis valeütlusi.¹⁴³ Võiks küsida, miks peaks vandekohtunikud isiku üldse süüdi mõistma, kui nad pealtnägija usaldusväärsuses kahtlevad. Ent nii nagu väärilt süüdimõistmist, võivad vandekohtunikud karta ka väärilt õigeksmõistmist. Kui vandekohus jätab isiku süüdi mõistmata, kuid hiljem selgub, et näiteks sündmuse pealtnägija oli siiski usaldusväärne, ei ole vandekohtunikel taas võimalust vastutust teiste kaela veeretada, vaid nad saavad tunnistaja mitteuskumises süüdistada ainult iseennast. Otseste tõendite usaldamine aitab vandekohtunikel seega teatud määral leevendada hirmu süüdistatava väärilt süüdimõistmise või üleüldse väärade otsuse tegemise ees. Otseste tõendite usaldamine pakub vandekohtunikele lisaks veendumusele süüdistatava süüis ka võimalust vastutus kellegi teise kaela veeretada, kui nende otsus siiski vale peaks olema.¹⁴⁴ Kaudsete tõendite puhul isikut väärilt süüdi mõistes ei ole aga vandekohtunikel võimalik vastutust kellegi teise kaela veeretada. Põhjus peitub nimelt selles, et kaudse tõendi puhul ei saa kunagi teha kindlat järeldust selle kohta, et süüdistatav ei ole süütu. Seega juhul, kui vandekohus isiku süüdi mõistab ja tuleb välja, et isik tegelikult kuritegu toime ei pannud, ei saa vandekohtunikud süüdistada kedagi peale iseenda, kuna nad teadsid, et võimalus isiku süütaolekuks on täiesti olemas.

Kolmanda põhjusena, miks vandekohtunikud tihti otseste tõendite ebausaldusväärsust ei tuvasta, nimetab Heller selle, et otseste tõendite jutustav iseloom nii-öelda tõmbab

¹⁴¹ D. L. Sykes & J. T. Johnson, Probabilistic Evidence Versus the Representation of an Event: The Curious Case of Mrs. Prob's Dog, 21 Basic & Applied Soc. Psychol. 200 (1999).

¹⁴² P. Roberts, A. Zuckerman, Criminal Evidence (Second Edition) Oxford University Press 2010, lk 111: Cf. James Q. Whitman, The Origins of Reasonable Doubt: Theological Roots of the Criminal Trial (Yale UP, 2008)

¹⁴³ G. L. Wells, Naked Statistical Evidence of Liability: Is Subjective Probability Enough?, 62 J. Personality & Soc. Psychol. 750 (1992).

¹⁴⁴ K. J. Heller, lk 287

vandekohtunikud ajutiselt loosse.¹⁴⁵ Sellises olukorras, kus isik sel moel loosse kaasa tõmmatakse, väheneb tema võime kriitiliselt mõelda, mis omakorda paneb ta tõenäolisemalt uskuma loo tõepärasust¹⁴⁶ ning muudab ta loo autori suhtes vähem skeptiliseks suhtes.¹⁴⁷ Kuna otsesed tõendid pakuvad vandekohtunikele tavaliselt elavat ja sidusat kirjeldust kuriteost, on otseste tõendite puhul olemas tugevad eeldused eelmainitud efekti väljatulekuks. Selle ilmumise tulemusena võib ilmselt jaatada vandekohtunike poolt tõendite usaldusväärseuse küsimuse kõrvaleheitmist, kuna vastupidine nõuab vandekohtunikelt tähelepanuväärseid kognitiivseid ressursse, mida neil aga efekti mõju tõttu kasutada ei ole.¹⁴⁸

Eelnevast hoolimata esineb siiski juhtusid, kus vandekohtunikud tunnistavad otseste tõendite ebausaldusväärset. Heller on aga leidnud, et sellest hoolimata ei ole vandekohtunikud ka sellises olukorras kartmas väärti süüdimõistmist ning ette kujutamas mittesüüstavat stsenaariumi. Põhjus peitub inimeste kalduvuses oma uskumustest kinni pidada, isegi kui selgub, et tõendibaas, millel need uskumused põhinevad, on ebapiisav või väär.¹⁴⁹ Otseste tõendite puhul on aga võimalus selle nähtuse esiletulekuks eriti suur. Nimelt on otsesed tõendid esiteks konkreetseid ning uuringud on näidanud, et uskumuste säilitamine on tugevam just siis, kui uskumus on kujunenud konkreetsete andmete põhjal.¹⁵⁰ Teiseks on otsesed tõendid enamasti põhjuslikult sidusad. See tähendab sisuliselt, et ühes otseses tõendis kahtlemine võib kahtluse alla seada loo tervikuna. Kui isik peab lugu tervikuna usaldusväärseks, heidab ta sellises olukorras pigem kõrvale tõendi ning jääb oma uskumuse juurde.¹⁵¹

Simulatsiooni lihtsuse mudeli¹⁵² teine faas on mittesüüstava stsenaariumi ettekujutamine. Ei piisa vaid sellest, et vandekohtunikud püüaksid mittesüüstavat stsenaariumi ette kujutada. Küsimuse all on pigem see, kas vandekohtunikud suudavad mittesüüstavat stsenaariumi ette kujutada sellisel määral, et see õigustaks süüdistatava õigeksmõistmist.¹⁵³

¹⁴⁵ Samas

¹⁴⁶ M. C. Green & T. C. Brock, In the Mind's Eye: Transportation- Imagery Model of Narrative Persuasion, in Narrative Impact: Social And Cognitive Foundations 334, 335 (Melanie C. Green et al. eds., 2002)

¹⁴⁷ M. C. Green & T. C. Brock, The Role of Transportation in the Persuasiveness of Public Narratives, 79 J. Personality & Soc. Psychol. 719 (2000).

¹⁴⁸ K. J. Heller, lk 288.

¹⁴⁹ M. E Davies, Belief Persistence After Evidential Discrediting, 33 J. Experimental Soc. Psychol. 561, 562 (1997).

¹⁵⁰ C. A. Anderson, Abstract And Concrete Data In The Perseverance Of Social Theories: When Weak Data Lead To Unshakeable Beliefs, 19 J. Experimental Soc. Psychol. 93, 95 (1983).

¹⁵¹ H. M. Johnson & C. M. Seifert, Sources Of The Continued Influence Effect: When Misinformation In Memory Affects Later Influences, 20 J. Experimental Psychol.: Learning, Memory & Cognition 1420, 1432 (1994)

¹⁵² Käesolev töö lk ...

¹⁵³ K. J. Heller, lk 290

Enne kui vandekohtunikud saavad mittesüüstavat stsenaariumi ette kujutada, tuleb neil ära tunda tõendid, mis viitavad süüdistatava võimalikule süütusele. Kui selliseid tõendeid ei leidu, puudub vandekohtunikel nii-öelda toormaterjal mittesüüstava stsenaariumi ettekujutamiseks. Helli hinnangul on kaks põhjust, miks vandekohtunikud ei tunnista süütusele viitavaid tõendeid pigem otsestele kui kaudsetele tõenditele tuginevates kriminaalasjades. Esiteks ei leidugi otsestele tõenditele tuginevate asjade puhul alati süütusele viitavaid tõendeid ning teiseks ignoreerivad vandekohtunikud süütusele viitavaid tõendeid tihti otsestele tõenditele tuginevas asjas, kuid teevad seda harva, kui süüdistus tugineb kaudsetele tõenditele.¹⁵⁴

Otseste tõendite univokaalsus toob kaasa selle, et need võivad osundada vaid süüdistatava süüle. Näiteks kannatanu ütlused, mis identifitseerivad süüdistatava kui kurjategija, on vaid süüstava iseloomuga, kuna neid ei saa tõlgendada viisil, mis välistaksid teo toimepanemise süüdistatava poolt.¹⁵⁵ Sellest tulenevalt on raske ka mittesüüstava stsenaariumi ettekujutamine. Kui süütusele viitavaid tõendeid aga leidubki, võib nende ignoreerimist ilmselt soodustada otseste süüstavate tõendite jutustav ja kaasakiskuv iseloom, mis süüstava stsenaariumi ilmselt veenvamaks muudab.

Vandekohtunikud ei pruugi alati otsesteid tõendeid täielikult usaldada. Teatud juhtudel võib näiteks kannatanu ütlustest välja tulla, et ta ei näinud kurjategijat piisavalt, et teda identifitseerida. Ent see ei muuda veel Helli hinnangul seda otsest tõendit tõendiks süütuse kohta. Süüdistatava süüs kahtlemine ei ole samastatav mittesüüstava stsenaariumi ettekujutamisega. Simulatsiooni lihtsuse hüpotees viitab aga sellele, et vaid mittesüüstava stsenaariumi ettekujutamine saab viia vandekohtunikud isiku õigeksmõistmiseni.¹⁵⁶

Tõendeid süüdistatava süütuse kohta peavad vandekohtunikud seega otsestele tõenditele tugineva asja puhul otsima mujalt. Täiendavad tõendid peavad tulema kas süüdistuse või kaitse poolelt. Süüdistuse poole variant on enamasti vähetõenäoline, kuna eelmainitud tõendid – identifitseerimine ja ütlused on tihti prokuratuuri ainsad tõendid.¹⁵⁷ Tõenäolisem on abi saada kaitse poolelt, kuna just kaitse ülesanne on veenda vandekohtunikke isikut õigeks mõistma. Probleem seisneb aga selles, et kaitse ei püüa alati tõendada süüdistatava faktilist

¹⁵⁴ K. J. Heller, lk 291.

¹⁵⁵ Samas

¹⁵⁶ Samas

¹⁵⁷ S. Christianson, *Innocent: Inside Wrongful Conviction Cases* 169 (2004)

süütust.¹⁵⁸ Eriti just otsestele tõenditele tuginevates asjades ründab kaitse vahel süüdistuse usaldusväärust, väites näiteks, et süüdistus ei ole loogiline, usaldatav või süüdimõistmiseks piisav.¹⁵⁹ Otseste tõendite univokaalsus sunnib tihti kaitse piirduma vaid otseste tõendite usaldusvääruse kahtluse alla seadmisega. Sellisel moel jäetakse aga vandekohus ilma süütusele viitavatest tõenditest, mistõttu mittesüüstava stsenaariumi ettekujutamine on üsna keeruline.¹⁶⁰

Kaudsetele tõenditele tuginevates asjades leidub aga alati süütusele viitavaid tõendeid. Kuna kaudsed tõendid on polüvokaalsed, saavad need üheaegselt viidata nii süüle kui ka süütusele. Seega pakub sellises olukorras juba süüdistav pool vandekohtunikele võimalust mittesüüstavat stsenaariumit ette kujutada ning seda hoolimata sellest, kas kaitse omalt poolt mingeid süütust tõendavaid tõendeid esitab või mitte.¹⁶¹

Et mittesüüstavaid tõendeid ära tunda, peavad vandekohtunikud olema võimelised objektiivselt vahet tegema tõenditel, mis toetavad süüdistatava süütust ning tõenditel, mis toetavad tema süüd.¹⁶² Olukorras, kus vandekohtunikud jõuavad järeldusele, et isik on väga tõenäoliselt süüdi, muutub aga objektiivsuse säilitamine peaaegu võimatuks. Ilmneb nii-öelda kinnituse otsimise nähtus, mis piirab vandekohtunike võimet aktsepteerida tõendeid, mis on nende tehtud järeldusega vastuolus.¹⁶³ Teisisõnu püüavad vandekohtunikud kinnitust leida oma esialgsele järeldusele ning seega keskendutakse veelgi enam hoopis süüstavatele tõenditele.

Kinnituse otsimise nähtuse mõju on tõenäoliselt eriti suur otsestele tõenditele tuginevates asjades, kus vandekohtunike esialgne veendumus süüdistatava süüs on tavaliselt väga suur. Otseste tõendite puhul võivad vandekohtunikud esiteks keskendudagi vaid süüstavatele tõenditele, mis aga ei lase neil aktsepteerida tõendeid, mis viitavad süüdistatava süütusele.¹⁶⁴ Näiteks ühes kriminaalasjas aktsepteerisid vandekohtunikud tõendina erapooliku tunnistaja poolt äratundmise, kuigi kolm erapooletut tunnistajat väitsid, et süüdistatav viibis kuriteo

¹⁵⁸ M. Raymond, *The Problem with Innocence*, 49 CLEV. ST. L. REV. 449, 456 (2001).

¹⁵⁹ J. B. Mitchell, *Narrative and Client-Centered Representation: What Is a True Believer to Do When His Two Favorite Theories Collide?*, 6 CLINICAL L. REV. 85, 106 (1999).

¹⁶⁰ K. J. Heller, lk 292

¹⁶¹ Samas

¹⁶² K. A. Carlson & J. E. Russo, *Biased Interpretation of Evidence by Mock Juries*, 7 J. Experimental Psychol.: Applied 91, 92 (2001)

¹⁶³ D. M. Sanbonmatsu et al., *Overestimating Causality: Attributional Effects of Confirmatory Processing*, 65 J. Personality & Soc. Psychol. 893 (1993).

¹⁶⁴ D. M. Sanbonmatsu et al., *The Subjective Beliefs Underlying Probability Overestimation*, 33 J. Experimental Soc. Psychol. 276, 278 (1997).

toimepanemise ajal teises osariigis.¹⁶⁵ Ent isegi kui vandekohtunikud iseenesest aktsepteerivad süütusele viitavate tõendite olemasolu, võivad nad need lihtsalt kõrvale heita¹⁶⁶ või siis hinnata neid ebaõiglaselt kriitiliselt.¹⁶⁷ Kõrvaleheitmist illustreerib näide, kus vandekohtunikud saavad küll teada, et süü ülestunnistus oli sunnitud, kuid leiavad, et see ei tähenda veel, et süüdistatav kuritegu toime ei pannud. Ebaõiglane kriitilisus tähendab näiteks seda, kui vandekohtunikud eiravad süüdistatava alibit põhjendusega, et alibi kohta ütlusi andnud tunnistaja oli erapoolik, kuigi alust selle arvamiseks tegelikult ei ole.¹⁶⁸ Seega võib väita, et vandekohtunikud kas ei pööragi süütusele viitavate tõenditele tähelepanu või pööravad, kuid leiavad siiski mingi põhjuse nende kõrvaleheitmiseks.

Kaudsetele tõenditele tuginevates asjades on kinnituse otsimise nähtus aga oluliselt nõrgema mõjuga. Peamine põhjus peitub selles, et vandekohtunike esialgne veendumus süüdistatava süüis on kaudsete tõendite puhul oluliselt väiksem ning see vähendab eelmainitud efekti mõju.¹⁶⁹ Lisaks takistab efekti avaldumist kaudsetele tõenditele tuginevates asjades enam väljendunud kalduvus kaaluda ka alternatiivseid stsenaariume. On leitud, et isikud, kes kaaluvad ka esialgsele vastandlikku stsenaariumi, pööravad rohkem tähelepanu tõenditele, mis on vastuolus nende esialgse hüpoteesiga¹⁷⁰, näitavad vähem uskumuste säilitamist¹⁷¹ ning tõlgendavad tõendeid erapooletumalt.¹⁷²

Kui vandekohtunikud tunnevad mittesüüstavad tõendid ära, peavad nad neid kasutama mittesüüstava stsenaariumi loomiseks. Mittesüüstava stsenaariumi ettekujutamine ei ole aga tingimata mittesüüstavate tõendite äratundmise tagajärg. Teatud mittesüüstavad tõendid ei pruugi veel vandekohtunikel aidata ette kujutada seda, kuidas süüdistatav võib süütu olla. Eelmainitud stsenaariumi ettekujutamine nõuab vandekohtunikelt nii-öelda põhjusliku selgituse ehk teisisõna süžee loomist toimunud sündmuste kohta.¹⁷³

¹⁶⁵ H. A. Bedau & M. L. Radelet, Miscarriages of Justice in Potentially Capital Cases, 40 STAN. L. REV. 163 (1987).

¹⁶⁶ D. M. Sanbonmatsu et al., The Subjective Beliefs Underlying Probability Overestimation, 33 J. Experimental Soc. Psychol. 278 (1997).

¹⁶⁷ C. G. Lord et al., Considering the Opposite: A Corrective Strategy for Social Judgment, 47 J. Personality & Soc. Psychol. 1231, 1232 (1984).

¹⁶⁸ K. J. Heller, lk 293

¹⁶⁹ K. A. Carlson & J. Edward Russo, Biased Interpretation of Evidence by Mock Juries, 7 J. Experimental Psychol.: Applied 93 (2001)

¹⁷⁰ D. J. Koehler, Explanation, Imagination, and Confidence in Judgment, 110 PSYCHOL. BULL. 513 (1991).

¹⁷¹ C. G. Lord et al., 1240 (1984).

¹⁷² Samas, lk 1239

¹⁷³ K. J. Heller, lk 294

Vandekohtunike jaoks on aga otsestele tõenditele tuginevas asjas mittesüüstava süžee loomine küllalt keeruline ülesanne. Selleks on kolm põhjust. Esmalt on otsesed tõendid oma üheseltmõistetavuse tõttu mittesüüstava süžee loomisel kasutatud. Kui tunnistaja ütlustes viitab kõik süüdistatava süüle, on küll loogiliselt võimalikud ka erinevad mittesüüstavad stsenaariumid, kuid selleks, et vandekohtunikud neid ette suudaks kujutada, on vaja mingeid täiendavaid tõendeid.¹⁷⁴

Teiseks – kuna otsesed tõendid nagu isiku äratundmiseks esitamise protokoll ning süü ülestunnistused on kahtluse alla seatavad vaid nende usaldusvääruse aspektist lähtuvalt, kasutab kaitse tõenäoliselt mõistliku kahtluse tekitamisele suunatud taktikat. Selline kaitsetaktika ei aita aga vandekohtunikel luua mittesüüstavat süžeed, kuna teadmine, kuidas kuritegu toime ei pandud, ei aita neil ette kujutada seda, kuidas tegu toime pandi.¹⁷⁵

Isegi kui kaitse kasutab konkreetselt süütusele keskenduvat taktikat, ei pruugi vandekohtunikud mittesüüstavat süžeed tõsiselt võtta. Kuna otsestele tõenditele tugineva süüdistuse puhul on vandekohtunike esialgne usk süüdistatava süüsse tavaliselt väga tugev, võivad nad kaitse poolt esitatud mittesüüstava süžee erilise tähelepanuta jätta. Kinnituse otsimise nähtus ei takista mitte ainult nende tõendite äratundmist, mis võivad peamise hüpoteesi ümber lükata, vaid pärsib ka alternatiivsete hüpoteeside otsingut.¹⁷⁶

Kaudsetele tõenditele tugineva süüdistuse puhul on aga mittesüüstava süžee loomine palju lihtsam. Tänu kaudsete tõendite polüvokaalsusele on vandekohtunikel võimalik nende põhjal teha ka mittesüüstavaid järeldusi süüstavate asemel. Mittesüüstavate järelduste alusel on aga juba võimalik luua alus mittesüüstavaks süžeeks. Heller on siinkohal näite toonud juhtumist, kus mehele esitatatakse süüdistus oma abikaasa mõrvas narkootikumide üledoosi läbi, kusjuures kaudseteks tõenditeks on kannatanu bioloogiline materjal süüdistatava küünte all, kriimustusjäljed süüdistataval, süüdistatava poolt kiirabi kutsumine hilinenult ning hiljuti kannatanule tehtud elukindlustus.¹⁷⁷ Kuigi süüstavate järelduste tegemine nende tõendite pinnalt on täiesti võimalik, on loogilised ka mittesüüstavad järeldused, näiteks kiirabi kutsumine hilinenult nii-öelda šoki tõttu.¹⁷⁸ Loomulikult ei pruugi vandekohtunikud eelneva põhjal kindlasti mittesüüstavaid järeldusi teha, kuid kuna nad ei pea mittesüüstavaid järeldusi

¹⁷⁴ K. J. Heller, lk 294-295

¹⁷⁵ K. J. Heller, lk 295

¹⁷⁶ D. J. Koehler, Explanation, Imagination, and Confidence in Judgment, 110 Psychol. Bull. 512 (1991).

¹⁷⁷ K. J. Heller, lk 279

¹⁷⁸ K. J. Heller, lk 295

võtma nii-öelda tühjast õhust, on siiski üsna arvestatav võimalus, et nad need järeldused teevad; seda enam, et kaudsete tõendite puhul on alternatiivsete variantide otsimine tõenäolisem.¹⁷⁹

Lisaks on kaudsetele tõenditele tugineva süüdistuse puhul tõenäolisem, et kaitse pakub vandekohtule mittesüüstavat süžeed. Otseste tõendite puhul kasutab kaitse mõistliku kahtluse tekitamisele suunatud taktikat vaid olude sunnil – kuna otseste tõendite puhul ongi vaid võimalik kahtluse alla seada nende usaldusväärsus. Kaudsete tõendite puhul aga kaitse enamasti seda teed ei lähe. Isegi kui kaitsjal ei ole tõendeid, mis kinnitaksid kohtualuse süütust, on siiski võimalik ära kasutada kaudsete tõendite polüvokaalsust, et vandekohtule mittesüüstav süžee esitada. Selline kaitsetaktika, mis pakub mittesüüstavat süžeed ning toob välja, et ka kõige tugevama kaudsetele tõenditele tugineva süüdistuse puhul on olemas võimalus, et süüdistatav kuritegu toime ei pannud, on tõenäoliselt efektiivne. Kuna kaudsetele tõenditele tugineva süüdistuse puhul kinnituse otsimise nähtus ei avaldu, pöörab vandekohus ilmselt kaitse mittesüüstavatele väidetele tähelepanu ega jäta neid lihtsalt kõrvale.¹⁸⁰

Pärast seda, kui vandekohtunikud on ära tundnud süütusele viitavad tõendid ning kasutanud neid mittesüüstava süžee loomiseks, on mittesüüstav stsenaarium põhijoontes valmis. Seejärel tekib aga küsimus selle kohta, kui lihtne seda stsenaariumi ette kujutada on. Faktorid, mis selle kindlaks määravad, on ilmselt samad, mis süüstava stsenaariumi puhul ehk sidusus ja ilmekus.¹⁸¹

Kui eelmainitud eeldus määravate faktorite kohta on õige, oleneb mittesüüstava stsenaariumi ettekujutamise lihtsus peamiselt tõenditest, mida selle stsenaariumi loomiseks on kasutatud. Kui kaitse kasutab otseseid tõendeid, aitab nende tõendite jutustav iseloom vandekohtunikel ette kujutada stsenaariumi, mis on nii ilmekas kui ka sidus. Kui kaitse kasutab aga kaudseid tõendeid, kujutavad vandekohtunikud ette mittesüüstavat stsenaariumi, mis on kahvatu ning ebasidus.¹⁸²

On põhjust uskuda, et vandekohtunikel on otsestele tõenditele tugineva süüdistuse puhul enamasti raskem sidusat mittesüüstavat stsenaariumi ette kujutada. Tähtis element, mis määrab ära ükskõik millise stsenaariumi veenvuse, on selle ulatus ehk see, mil määral selgitab

¹⁷⁹ Samas

¹⁸⁰ K. J. Heller, lk 296

¹⁸¹ Samas

¹⁸² Samas

lugu teavet, mis tõenditest on saadud.¹⁸³ Mida laiem on stsenaariumi ulatus, seda kergemini aktsepteerivad vandekohtunikud seda kui selgitust tõendite kohta.¹⁸⁴ Ulatus puudumine aga vähendab stsenaariumi põhjuslikku sidusust.¹⁸⁵ Eelnevalt näiteks toodud mõrvajuhtumi puhul võiks iseenesest teooria kannatanu enesetapust olla sidus, kuid see sidusus väheneks oluliselt, kui teooria ei suudaks selgitada näiteks seda, miks leiti süüdistatava küünte alt kannatanu bioloogilist materjali.¹⁸⁶

Kaudsetele tõenditele tugineva süüdistuse puhul tuleb ulatus probleem harva esile. Kaudsete tõendite polüvokaalsuse tõttu ei pea vandekohtunikud neid mittesüüstava stsenaariumi ettekujutamiseks kõrvale heitma, vaid need tõendid saab stsenaariumisse inkorporeerida neist tulenevate mittesüüstavate järelduste abil. Näiteks eelmainitud mõrvajuhtumi juurde tagasi tulles võib süüdistatava bioloogilisest materjalist kannatanu sõrmeküünte all teha mittesüüstava järelduse selle kohta, et narkootikumide üledoosi kõrvalmõjude tõttu kriimustas kannatanu süüdistatavat, kui viimane teda aidata püüdis.¹⁸⁷

Otsestele tõenditele tugineva süüdistuse korral tekitavad aga prokuratuuri tõendid peaaegu alati probleemi seoses ulatusega. Otseste tõendite üheseltmõistetavus ei lase neid loogiliselt mittesüüstavasse stsenaariumisse inkorporeerida. Näiteks kui süüdistatav tunnistab, et ta pani kuriteo toime, ei ole võimalik seda ülestunnistust põimida loosse sellest, kuidas süüdistatav tegu toime ei pannud. Selle tulemusena on iga mittesüüstav stsenaarium, mida vandekohus kaalub, näiteks teooria kannatanu enesetapust, vastuolus süüdistatava ülestunnistusega. Mittesüüstav stsenaarium ei ole sellises olukorras loogiline, kui just vandekohus ei ole nõus süüdistatava ülestunnistust kõrvale heitma, mida aga ilmselt ei juhtu, kuna peetakse ebatõenäoliseks, et isik tunnistab kuriteo toimepanemist, kui ta seda tegelikult teinud ei ole.¹⁸⁸

Uuringud on näidanud, et otsestele tõenditele tugineva süüdistuse puhul ei pea vandekohtunikud mitte ainult mittesüüstavat stsenaariumi ette kujutama, vaid nad peavad ka nii-öelda tagasi võtma ette kujutatud süüstava stsenaariumi ehk sisuliselt tagasi võtma oma

¹⁸³ N. Pennington & R. Hastie, A Cognitive Theory of Juror Decision Making: The Story Model, 13 *Cardozo L. Rev.* 527-528 (1991).

¹⁸⁴ Samas, lk 528

¹⁸⁵ S. J. Read & A. Marcus-Newhall, Explanatory Coherence in Social Explanations: A Parallel Distributed Processing Account, 65 *J. Personality & Soc. Psychol.* 429, 432 (1993).

¹⁸⁶ K. J. Heller, lk 296

¹⁸⁷ K. J. Heller, lk 296-297

¹⁸⁸ S. M. Kassin & K. Neumann, On the Power of Confession Evidence: An Experimental Test of the Fundamental Difference Hypothesis, 21 *Law & Hum. Behav.* 469, 482 (1997)

uskumuse sellesse, et süüdistatav on süüdi.¹⁸⁹ Kaudsetele tõenditele tuginevas asjas see nõue ei kohaldu. Põhjus peitub selles, et otsesed tõendid on iseloomustavad, samas kui kaudsed tõendid on abstraktsed. Kuigi mõlemat liiki tõendid suudavad vandekohtunikke veenda süüdistatava süüis, on nende tekitatav usk erinev. Otseseid tõendeid kuulates loovad vandekohtunikud kujutluspildi kuriteost ning usuvad, et kuritegu toimus nii, nagu tunnistaja seda kirjeldab.¹⁹⁰ Loomulikult võib vandekohus selle esialgse uskumuse hiljem kõrvale heita, kuid seda ei saa teha, ilma et nad esmalt nii-öelda kustutaksid selle kujutluspildi, mille tunnistaja ütlused esile kutsusid. See nõuab vandekohtunikelt aga teatavat kognitiivset pingutust.¹⁹¹

Kaudne tõend seevastu on vaid tõenäosuslik väide seose kohta süüdistatava ning mingi teda inkrimineeriva kuriteosse puutuva elemendi vahel. Kaudseid tõendeid kuulates võivad vandekohtunikud küll süüstavat stsenaariumi ette kujutada, kuid nad ei pea uskuma, et see tõene on. Süüstava stsenaariumi hilisem kõrvalelukkamine ei nõua vandekohtult seega tõendite tekitatud kujutluspildi tagasilükkamist ega ka täiendavat pingutust.¹⁹² Seega, isegi kui süüstava stsenaariumi ettekujutamine ei ole otsestele tõenditele tugineva süüdistuse puhul kergem kui kaudsete tõendite korral, on vandekohtunikel otseste tõendite puhul siiski raskem mittesüüstavat stsenaariumi ette kujutada. Veendumust, mille on tekitanud väide mingi sündmuse kohta, on raskem muuta kui veendumust, mis põhineb vaid statistilisel tõenäosusel.¹⁹³

Täiendav pingutus, mida süüstava kujutluspildi tagasilükkamine nõuab, ei ole vähetähtis. Mida kergem on otsestele tõenditele tugineva süüdistuse puhul ette kujutada süüstavat stsenaariumi, seda suurem on pingutus, mida vaja läheb, et see stsenaarium mittesüüstavaga asendada. Kaudsete tõendite puhul on aga leitud, et sündmuse ettekujutamise lihtsus ei mõjuta alternatiivide ettekujutamist.¹⁹⁴ Lisaks kipuvad vandekohtunikud üldiselt oma kognitiivseid ressursse kokku hoidma, kuna need on piiratud.¹⁹⁵ Niisiis võib täiendav pingutus, mida on

¹⁸⁹ D. L. Sykes & J. T. Johnson, Probabilistic Evidence Versus the Representation of an Event: The Curious Case of Mrs. Prob's Dog, 21 Basic & Applied Soc. Psychol. 205 (1999).

¹⁹⁰ D. L. Sykes, lk 209

¹⁹¹ D. L. Sykes, lk 202

¹⁹² D. L. Sykes, lk 210

¹⁹³ Samas

¹⁹⁴ Samas

¹⁹⁵ D. M. Sanbonmatsu et al., Overestimating Causality: Attributional Effects of Confirmatory Processing, 65 J. Personality & Soc. Psychol. 893 (1993).

vaja mittesüüstava stsenaariumi tagasilükkamiseks, olla määrav süütusele viitavate tõendite äratundmise või nende kõrvalejätmise osas.¹⁹⁶

Simulatsiooni lihtsuse mudel selgitab, miks vandekohtunikud on tõenäoliselt valmis isiku otsestele tõenditele tugineva süüdistuse puhul süüdi mõistma, isegi kui on põhjust kahelda tõendite usaldusväärsuses. Otseste tõendite põhjal ettekujutatav süüstav stsenaarium on nii ilmekas kui ka sidus ning seda on lihtne ette kujutada. Seetõttu on ka vandekohtunike esialgne veendumus süüdistatava süüs küllalt suur.¹⁹⁷ Eelnevalt on juba aga välja toodud, et otsestele tõenditele tuginevates asjades on sellist esialgset veendumust küllalt raske muuta.

Teiseks on otseste tõendite puhul vandekohtunikud harva valmis ette kujutama mittesüüstavat stsenaariumi. Otseste tõendite ühene iseloom kombineerituna eelpool mainitud nähtustega¹⁹⁸ kõrvaldab vääriti süüdimõistmise hirmu, mis muidu alternatiivide kaalumisele viiks.

Kolmandaks on vandekohtunikel enamasti otsestele tõenditele tugineva süüdistuse puhul raske ette kujutada mittesüüstavat stsenaariumi. Otsest tõendit on oma ühesuse tõttu mittesüüstava stsenaariumi ettekujutamisel kasutatud ning piiratud on ka vandekohtunike võime ära tunda ning aktsepteerida süütusele viitavaid tõendeid või mittesüüstavaid süžeesid, kui kaitse neid üldse vandekohtule pakub.¹⁹⁹

Otsestele tõenditele tuginev süüdistus viib seega tihti kergesti ettekujutatava süüstava stsenaariumini, samas kui mittesüüstava stsenaariumi ettekujutamine sellises olukorras ei ületa teatud minimaalset kujutlusmäära, mis on isiku õigeksmõistmiseks vajalik. Seega, isegi kui vandekohtunike esialgne veendumus süüdistatava süüs ei oleks süüdimõistmiseks piisav, annab püüd mittesüüstavat stsenaariumi ette kujutada, täpsemalt selle piisava ettekujutamise raskus, ilmselt tagasilöögi²⁰⁰ ning seeläbi suureneb vandekohtu esialgne veendumus süüs, mis omakorda suurendab ka süüdimõistmise tõenäosust.²⁰¹

Simulatsiooni lihtsuse mudel selgitab ka seda, miks kaudsetele tõenditele tugineva süüdistuse puhul mõistavad vandekohtunikud isiku tõenäoliselt õigeks isegi siis, kui need kaudsed tõendid oma tõendusjõu poolest oleksid piisavad süüdimõistmiseks. Esiteks, hoolimata

¹⁹⁶ K. J. Heller, lk 298

¹⁹⁷ K. J. Heller, lk 299

¹⁹⁸ Käesolev töö, lk ...

¹⁹⁹ K. J. Heller, lk 299

²⁰⁰ Käesolev töö lk ...

²⁰¹ Samas

süüdistatava süü objektiivsest tõenäosusest, on vandekohtunikel kaudsetele tõenditele tugineva süüdistuse puhul raske süüstavat stsenaariumit ette kujutada. Lisaks sellele, et süüstava stsenaariumi ettekujutamine on raske, puudub ettekujutataval stsenaariumil ka ilmekus. Seetõttu on vandekohtunike esmane veendumus süüdistatava süüs küllalt väike ning ka õigeksmõistmiseks vajalik minimaalne mittesüüstava stsenaariumi ettekujutamise tase madal.²⁰²

Teiseks on kaudsetele tõenditele tugineva süüdistuse puhul vandekohtunikud peaaegu alati valmis alternatiivset ehk mittesüüstavat stsenaariumi kaaluma. Kaudsete tõendite tõenäoslik iseloom jätab alati võimaluse, et süüdistatav ei ole süüdi ning see paneb vandekohtu vääriti süüdimõistmist kartma. Lisaks on vandekohtunikel mittesüüstavat stsenaariumi ka suhteliselt lihtne ette kujutada. Kuna kaudsed tõendid on mitmetitõlgendatavad, annavad juba prokuratuuri tõendid võimaluse mittesüüstavat stsenaariumi ette kujutada ning üldiselt pööravad vandekohtunikud ka tõsiselt tähelepanu süütusele viitavatele tõenditele ning süžeedele, mida kaitse neile pakub.²⁰³

Simulatsiooni lihtsuse mudel aitab selgitada ka seda, miks on väärad vandekohtu otsused nii sagedased. Esmalt aitab vääriti õigeksmõistmiseid selgitada subjektiivse tõenäosuse ning intuiitivse kindluse eristamine läbi simulatsiooni lihtsuse mudeli. Süüstava stsenaariumi subjektiivse tõenäosuse ning selle stsenaariumi ettekujutamise lihtsuse vahel puudub kindel seos. Teisisõnu võib öelda seda, et süüstava stsenaariumi ettekujutamise lihtsus ei pruugi tingimata tähendada, et süüstav stsenaarium ka väga tõenäoline on. Seda leidis käesoleva töö autor juba eespool.²⁰⁴ Palju on juhtumeid, mis enamasti sisaldavad kaudseid tõendeid, kus vandekohtunikel on raske ette kujutada süüstavat stsenaariumi, mida pidada süüdimõistmiseks objektiivselt piisavaks, kuigi süüdistatav on tegelikult süüdi. Kui selliste juhtumite puhul on mittesüüstava stsenaariumi, ükskõik kui ebatõenäoline see ka ei ole, ettekujutamine lihtne, ongi väga tõenäoliselt tulemuseks tegelikkusele mittevastav õigeksmõistmine.²⁰⁵

Intuiitiivne kindlus omakorda aitab selgitada vääriti süüdimõistmiseid. Esiteks leidub juhtumeid, kus nii objektiivne kui ka vandekohtunike subjektiivne hinnang süüdistatava süü tõenäosusele nõuaksid õigeksmõistmist, kuid süüstava stsenaariumi ettekujutamine on nii lihtne, et vandekohtunike esialgne veendumus süüdistatava süüs on nende jaoks

²⁰² K. J. Heller, lk 299-300

²⁰³ K. J. Heller, lk 300

²⁰⁴ Käesolev töö lk ..

²⁰⁵ K. J. Heller, lk 302

süüdimõistmiseks piisav. Selline olukord päädib väära süüdimõistmisega, kui just mittesüüstav stsenaarium ei ületa minimaalset aktsepteeritavat ettekujutatavust sellisel määral, et vandekohtunike lõplik veendumus süüs oleks allpool seda taset, mis süüdimõistmiseks vajalik on. Otseste tõendite puhul on see aga vähetõenäoline.²⁰⁶

Teist liiki juhtumid on need, kus nii objektiivne kui ka subjektiivne süüdistatava süü tõenäosus nõuavad õigeksmõistmist ning ka süüstava stsenaariumi ettekujutamine ei ole nii lihtne, et vandekohtunike esialgne veendumus süüs oleks piisav süüdimõistmiseks. Sellisel juhul peaks õigeksmõistmine olema vältimatu, kuid simulatsiooni lihtsuse mudel lükkab selle eelduse ümber. Kuigi nõrk süüstav stsenaarium loob madala minimaalse aktsepteeritava ettekujutatavuse mittesüüstavale stsenaariumile, võib viimane siiski olla nii raskesti kujuteldav, et annab tagasilöögi ning suurendab vandekohtunike esialgset veendumust süüdistatava süüs. Kui tagasilöök on piisav selleks, et tõsta vandekohtunike lõplik veendumus kõrgemale süüdimõistmiseks vajalikust tasemest, ongi tulemuseks väärsti süüdimõistmine.²⁰⁷

Heller on leidnud, et vandekohtunikud on palju rohkem huvitatud süüdistatava faktilisest kui õiguslikust süüst. Vandekohtunikele ei piisa selle uskumisest, et süüdistatav pani väga tõenäoliselt kuriteo toime. Selle asemel peavad nad olema sisemiselt veendunud, et süüdistatav ka tegelikult kuriteo toime pani. Kui neil seda tunnet ei ole, ei mõista nad süüdistatavat süüdi hoolimata sellest, kui objektiivselt tõenäoliseks nad süüdistatava süüd peavad.²⁰⁸

Vandekohtunike vajadus kindluse järele viib kaudsete tõendite paradoksi ja mitteaktsepteeritava hulga väärade kohtuotsusteni. Heller on aga leidnud, et teatud määral on võimalik otseste tõendite ülehindamist ja kaudsete tõendite alahindamist piirata. Näiteks on üks peamisi põhjusi otseste tõendite ülehindamiseks alternatiivide kaalumise puudumine. Lahendust võib seega pakkuda vandekohtunikele juhiste andmine mittesüüstava stsenaariumi ettekujutamiseks.²⁰⁹

Otseste tõenditega seonduv põhiprobleem on samas see, et nende kirjeldav struktuur teeb süüstava stsenaariumi ettekujutamise väga kergeks ning mittesüüstava stsenaariumi kujutlemise raskeks. Nende probleemide lahendamine on üsna keeruline, kuna

²⁰⁶ Samas

²⁰⁷ K. J. Heller, lk 302-303

²⁰⁸ K. J. Heller, lk 303

²⁰⁹ K. J. Heller, lk 304

vandekohtunikke ei saa paluda lõpetada otseste tõendite ettekujutamist ning hakata ette kujutama kaudseid tõendeid. Ettekujutamise lihtsuse ja vandekohtunike otsuse vahelist seost võib siiski olla võimalik mõjutada. Vandekohtule antav juhised selle kohta, et nende otsuse tegemisel kasutatav strateegia ei ole kohane, ning õige strateegia selgitamine võib vandekohtunike otsuse tegemise viisi muuta. Kaudsete tõendite puhul võiks kohtunik näiteks vandekohtunikele selgitada, et võime ette kujutada mittesüüstavat stsenaariumi ei ole samaväärne süüdistatava kasuks tõlgendatava kahtlusega. Seejärel võiks kohtunik selgitada, kuidas tõendite abil kindlaks määrata süüdistatava süü objektiivne tõenäosus. Samamoodi võiks kohtunik otseste tõendite puhul välja tuua, et kergesti ettekujutatav süüstav stsenaarium ei kõrvalda tingimata kõiki mõistlikke kahtlusi, ning et otseste tõendite kirjeldav iseloom teeb ka nõrgad või ebausaldusväärsed tõendid kergesti ettekujutatavaks.²¹⁰

Kuigi üldiselt otsesteid ja kaudseid tõendeid erialakirjanduses eristatakse, on mitmed autorid välja toonud, et tegelikult on piir kahe tõendiliigi vahel üsna hägune. Richard K. Greenstein on näiteks leidnud, et otseste ja kaudsete tõendite eristamine ei ole nii tähtis, kui usutakse. Sellele lisaks on Greenstein aga ka rõhutanud, et ei leidu sellist tõendiliiki, mis tagaks otseste kontakti asjas oluliste faktidega ehk teisisõnu on probleem eristamises kui sellises üldiselt. Sisuliselt on Greenstein leidnud, et kõik tõendid nõuavad mingisugust järelduste tegemist, et neist asjas relevantseid fakte tuleb tuletada.²¹¹ Esmalt on Greenstein välja toonud, et mingi sündmuse tajumisel, mille kohta isik hiljem otseste tõendina käsitletavaid ütlusi annab, teeb isik tajutu tõlgendamisel oma järelduse sellest, mis toimus. Selle järelduse tegemiseks kasutatakse oma teadmisi ning kogemusi ja igasugune selline tõlgendamine võib teoreetiliselt olla ekslik.²¹² Eelnevast hoolimata võiks väita, et otseste ja kaudsete tõendite erinevus tuleb siiski välja selles, kuidas neil on võimalik kõrvalist isikut mingi sündmuse toimumises veenda – kui otseste tõendite puhul piisab vaid nende aktsepteerimisest, siis kaudsete tõendite puhul on vaja lisajärelduste tegemist. Greenstein on aga leidnud, et ka otseste tõendite puhul nõuab nende aktsepteerimine eelnevate järelduste tegemist. Näiteks – kuna tunnistaja võis sündmuse tajumisel eksida, tuleb enne tema ütluste aktsepteerimist hinnata tunnistaja usaldusväärsust, mis on juba iseenesest järelduslik protsess.²¹³

²¹⁰ K. J. Heller, lk 304-305

²¹¹ R. K. Greenstein. Determining Facts: The Myth of Direct Evidence. 45 Houston Law Review 2008-2009, lk 1804.

²¹² Samas, lk 1810-1811

²¹³ Samas, lk 1812

Lisaks sellele tuleb nii otseste kui ka kaudsete tõendite puhul enne nende aktsepteerimist leida vastus selle kohta, kas tõendid on asjas relevantset. Greensteini hinnangul ei ole ühegi tõendi relevantsus otsekohe selge ning selle väljaselgitamine nõuab samuti hoolimata tõendiliigist alati järelaluslike sammude tegemist.²¹⁴ Greenstein on seega leidnud, et kõik tõendid peavad läbima vähemalt kaks järelaluslikku faasi: näiteks tunnistaja ütluste põhjal peab tunnistaja ise esmalt järelalused tegema selle kohta, mida ta koges, ning seejärel tuleb otsuse tegijal ütlusi tõlgendada, et neid mõista ning kindlaks teha, kas ütlused ühendavad faktid tagajärgedega.²¹⁵

Greensteini hinnangul põhjustab seisukoha otseste ja kaudsete tõendite erinevusest see, et otsesest tõendist tuleneb asjas relevantne fakt otseselt, samas kui kaudselt tõendist tuleneb mingi teine fakt, mis seostub relevantse faktiga järelalusliku protsessi kaudu. Greensteini hinnangul arvatakse ekslikult, et tunnistajal, kes oma ütluste kohaselt nägi süüdistatavat kuritegu toime panemas, on otsene teadmine relevantsete asjaolude kohta, samas kui tunnistajal, kes esitab infot verejälgede kohta süüdistatava särgil, seda ei ole. Selline arvamus ei vasta aga tõele. Tegelikult ei ole tunnistajal, kes oma ütlustes otsesõnu mingi fakti nimetab, rohkem otsest teadmist selle fakti kohta kui tunnistajal, kes nimetab otsesõnu mingi teise fakti, mis asjas relevantse faktiga siduda tuleb, kuna kõiki tõendeid tuleb tõlgendada ning seetõttu on need kõik järelaluslikud.²¹⁶

Järgnevalt on Greenstein leidnud, et isegi kui kõik tõendiliigid vajavad järelaluste tegemist, on ahvatlev mõelda, et mõned järelalusahelad on lühemad kui teised. Seega võiks otsesteks nimetada tõendeid, mille puhul järelalusahelad on lühemad ning kaudseteks tõendeid, mille puhul need on pikemad. Otseste tõendite puhul näib järelalusahel lühem: nimelt võib tajumisest, mida tõlgendatakse kui süüdistatava poolset rünnet kannatanu suhtes, teha järelaluse, et süüdistatav ründas kannatanut. Järelalusahel millegi tajumisest, mis on tõlgendatav kannatanu verejälgedena süüdistatava särgil, selleni, et süüdistatav kannatanut ründas, näib aga pikem.²¹⁷

Greensteini hinnangul on aga mulje järelalusahelate oluliselt erinevatest pikkustest sama illusoorne kui arvamus, et otsesed tõendid ei nõua tõlgendamist. Nimelt ei sisalda taju tõlgendamine endas tegelikult üldse mingisugust ahelat. Millegi tajumisel tekib vajadus seda mõista, tajutust aru saada. Selle tulemusena loob inimene seletuslikud hüpoteesid tajutu kohta.

²¹⁴ Samas, lk 1813

²¹⁵ Samas, lk 1814

²¹⁶ Greenstein, lk 1815

²¹⁷ Greenstein, lk 1816

Ahela metafoori kohaselt viib hea hüpotees seoste läbi iseseisva asjas relevantse faktini. Tegelikult aga mingit iseseisvat fakti ei ole, on vaid tõlgendus ning küsimus seisneb selles, kui selge on seoste ring erinevate tõlgenduste vahel. Tajutud sündmust selgitav hüpotees võib nii otseste kui ka kaudsete tõendite puhul otsekohe pähe tulla.²¹⁸

Greenstein on vaatluse alla võtnud ka Helli poolt tehtud eristuse otseste tõendite kirjeldavast ning kaudsete tõendite abstraktsest iseloomust ning sellest, kuidas otsesed tõendid erinevalt kaudsetest aitavad kuriteo toimepanemist süüdistatava poolt ette kujutada. Greenstein on leidnud, et eelmainitud Helli-poolset väidet õõnestab viimase enda poolt toodud näide. Heller on nimelt oma artiklit alustanud näitega Talmudist. Väga sarnast näidet on kirjeldatud ka Eesti erialakirjanduses, mille kohaselt on Rooma juristidele omistatud ütlus „Kui sa näed laiba kõrval põlvitavat inimest hoidmas kinni noast, mis paikneb tapetu rinnus, ära loe seda inimest veel kohe tapjaks. Äkki on tegemist vaid möödujaga, kes kummardus, tõmbamaks nuga välja.“²¹⁹ Greenstein on leidnud, et tunnistaja poolt antud taolised ütlused, mis on käesoleval juhul kaudsed tõendid, aitaksid kindlasti teistel isikutel ette kujutada, kuidas kuritegu toime pandi ning erinevus olukorrast, kus tunnistaja nägi ka konkreetselt kuriteo toimepanemist, oleks üsna marginaalne.²²⁰ Seega tuleb tõepoolest tunnistada, et teatud juhtudel suudavad ka kaudsed tõendid kuulajais luua kujutluspildi sellest, kuidas kuritegu toime pandi. Eeltoodud näites ei tule küll kaudse tõendina käsitletavatest tunnistaja ütlustest otseselt välja süüdistatava poolt kannatanu löömine mõõgaga. Tunnistaja ütlustest tuleneva ülejäänud teabe põhjal võib aga selline kujutluspilt kuulajatel ilmselt siiski üsna kergelt tekkida.

Sama näitega Talmudist lükkab Greenstein ümber ka Helli-poolse tõendite vastandamise jutustavast ja retoorilisest aspektist. Kui Heller nimetas kaudseid tõendeid argumentideks ning otseseid tõendeid kaasahaaravateks lugudeks, siis Greensteini hinnangul võib tunnistaja ütlusi kannatanu kõrval põlvitavast verise mõõgaga mehest samuti käsitleda loona, mitte argumentina. Kõik tõendiliigid räägivad meile lugusid ning nende lugude konstrueerimine sõltub samuti kõigi tõendiliikide puhul järelaluslikust põhjendamisest.²²¹

²¹⁸ Samas

²¹⁹ E. Kergandberg, M. Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tallinn 2006, lk 172.

²²⁰ Greenstein, lk 1818.

²²¹ Greenstein, lk 1819-1820.

Otseste ja kaudsete tõendite sarnasuse on välja toonud ka teised autorid. Nii on Eugeneé Heeter oma artiklis²²² viidanud USA kohtupraktikale, kus on leitud, et vandekohtunikud analüüsivad nii otsesteid kui ka kaudseid tõendeid sarnasel viisil,²²³ ning kõik tõendid on rohkem või vähem kaudsed, vahe seisneb vaid ulatuses.²²⁴ Heeter on otseste ja kaudsete tõendite võrdsuse rõhutamist pidanud oluliseks ning leidnud, et see peaks olema osa ideaalsest vandekohtule antavast instruksioonist.²²⁵ Peter Tiersma ja Mathew Curtis on aga märkinud, et parem oleks otseste ja kaudsete tõendite eristamisele üldse mitte keskenduda, vaid pigem rõhutada seda, et mõlemad liigid on tõendamiseks täiesti sobivad.²²⁶ Tiersma ja Curtise hinnangul tekitab küsimusi kohtute püüd eriti just kriminaalasjade puhul vandekohtunikele otseste ja kaudsete tõendite vahelist erinevust selgeks teha, eriti arvestades seda, et seejärel väidetakse vandekohtunikele, et tegelikult ei oma tähtsust tõendite klassifikatsioon, vaid hoopis tugevus. Seetõttu võib ahvatlev olla vandekohtunikke konkreetselt kaudsete tõendite osas üldse mitte instrueerida, vaid pigem anda üldised juhised tõendamiskoormise ning tõendite tugevusega seoses. Samas, kuna eksisteerib eelarvamus kaudsete tõendite nõrkusest, tuleks instruksioonides siiski ka sellele tähelepanu pöörata.²²⁷

Tiersma ja Curtis on seega leidnud, et vandekohtunikele võiks instruksioonides selgitada, et kaudsed tõendid on sama kindel viis millegi tõendamiseks nagu teised tõendiliigidki ning oluline on see, kui tugev või nõrk tõend on, mitte see, kas tõend on otsene või kaudne. Juhul kui otseste ja kaudsete tõendite erinevuse väljatoomist instruksioonides peetakse oluliseks, tuleks seda teha lihtsas keeles ning näidete toel.²²⁸ On küsitav, kui palju kasu oleks sellistest instruksioonides Eestis professionaalsetel kohtunikel, kuna eelduslikult tuntakse kaudsete ja otseste tõendite erinevusi nagunii. Ilmselt peaks elukutselised kohtunikud meeles pidama, et otsesed tõendid on küll enamasti kaasakiskuvamad kaudsetest, kuid sellest hoolimata tuleks eri tõendiliikidesse suhtuda eelarvamuseta ning püüda otsustamisel kaaluda kõiki võimalikke stsenaariume, isegi kui mõni neist kohe algusest peale oluliselt enam tõenäoline tundub.

²²² E. M. Heeter. *Chance of Rain: Rethinking Circumstantial Evidence Jury Instructions*. 64 *Hastings L.J.* 527 (2012-2013)

²²³ *Holland v. United States*, 348 U.S. 121, (1954).

²²⁴ *Commonwealth v. Harman* 4 Pa. 269, 4 Pa. St. 269 - 1846

²²⁵ Heeter, lk 539

²²⁶ P. Tiersma, *Testing The Comprehensibility Of Jury Instructions: California's Old And New Instructions On Circumstantial Evidence*. *Journal of Court Innovation* Vol 1 Issue 2 (2008) lk 257

²²⁷ Tiersma, Curtis, lk 257.

²²⁸ Samas

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärk oli pilguheit Eesti õiguslikule regulatsioonile kaudsete tõenditega tõendamise osas. Autor soovis kaudseid tõendeid kõrvutada otsestega ning hinnata kaudsete tõendite kogumil või ka üksikul kaudsel tõendil tugineva süüdistuse perspektiivikust. Töö põhines peamiselt kohtupraktika ja ka erialakirjanduse analüüsil ning Eesti võrdlusel välisriikidega.

Riigikohus on korduvalt leidnud, et süüdimõistmine peab iseenesest olema võimalik ka siis, kui süüdistus põhineb vaid kaudsetel tõenditel. Kuigi on tõdetud, et kaudsed tõendid ei ole otsestest vähem väärtuslikud, on Riigikohus siiski rõhutanud, et kaudse tõendamise puhul on teatud spetsiifilised reeglid, näiteks omandab erilise tähenduse nõue hinnata tõendeid kogumis. Vaid ühele kaudsele tõendile tuginevat süüdimõistmist Eesti õiguses seni võimalikuks peetud ei ole ning hetkeseisuga ei näi ühele kaudsele tõendile tuginev süüdistus ka tulevikus perspektiivikas olevat. Ühele kaudsele tõendile tugineva süüdistuse puhul seisneb probleem nimelt selles, et sellisel juhul ei ole võimalik piisaval määral kõrvaldada kõiki mõistlikke kahtlusi isiku süüdiolukus. Seega kohaldub *in dubio pro reo* põhimõte, mis nõuab isiku õigeksmõistmist. Kaudsete tõendite kogumil põhinevatest süüdimõistmistest on Eesti kohtupraktikas aga mitmeid näiteid, mis näitab, et otseste tõendite puudumine ei pea tingimata tähendama õigeksmõistvat kohtuotsust. Et kaudsed tõendid nõuavad aga alati kogumit, otsesed tõendid aga tingimata mitte, tuleb otseste tõendite teatud eelisseisundit kaudsete ees ilmselt siiski möönda.

Ka Saksa õigusest tuleneb, et kaudsed tõendid ei ole vähem väärtuslikud otsestest. Sarnaselt Eestiga on sealgi aga rõhutatud kogumi olulisust kaudse tõendamise puhul ning vaid ühel kaudsel tõendil põhineva süüdimõistmise võimalikkust pigem jaatatud ei ole. Käesoleva töö raames analüüsitud kohtulahendite põhjal võis Saksa kohtupraktikas märgata teatavat ebastabiilsust, kuna nii mõnelgi korral läksid erinevate kohtuastmete otsused omavahel vastuollu. Näiteks jäeti mitmel korral kaudsete tõendite kogumi puhul isikud süüdi mõistmata, toetudes *in dubio pro reo* põhimõttele, kuigi kõrgema astme kohtu hinnangul oleks tulnud teha süüdimõistev otsus. Sealjuures tõi kõrgema astme kohus välja, et *in dubio pro reo* põhimõtet ei tuleks kohaldada iga kaudse tõendi puhul eraldi, vaid nende tõendite kogumile. Samas tuli kõrgema astme kohtul ka tühistada madalama astme kohtu otsus, kus

süüdimõistmine tugines sisuliselt vaid ühele kaudsele tõendile. Üldjoontes oli Eesti ja Saksa regulatsioon küllalt sarnane, mida õigussüsteemide läheduse tõttu võis ka eeldada.

Ka USAs on sarnaselt Eesti ja Saksamaaga rõhutatud kogumi tähtsust kaudsel tõendamisel, leides, et üksik kaudne tõend ei saa üldiselt anda alust enamaks kui isiku kahtlustamiseks kuriteos. Samas on USAs siiski isikuid vaid sõrmejälgede alusel süüdi mõistetud, näiteks kaasuses *People v. Ford*. Üldiselt võib USAs siiski kaudsete tõendite osas märgata omajagu skeptitsismi. Põhjalikult on sellest kirjutanud Kevin Jon Heller, kes on oma artiklis välja toonud vandekohtunikepoolse kaudsete tõendite ala- ning otseste tõendite ülehindamise. Helli hinnangul on probleemi põhjuseks otseste tõendite kaasakiskuvus kontrastina kaudsete tõendite kahvatusale. Samuti võimaldavad otsesed tõendid vaid süüstavate järeluste tegemist, samas kui kaudsete tõendite põhjal saab teha ka süüdistatavat mittesüüstavaid järeldusi. Kuigi Eestis vandekohus puudub, võib professionaalsete kohtunike suhtumine tõenditesse teatud osas olla sarnane vandekohtunikega. USA autorid on kaudsete tõendite alahindamise osas välja pakkunud erinevaid lahendusi – kui mõne autori arvates tuleks rõhutada otseste ja kaudsete tõendite võrdsust erisustest hoolimata, siis mõni teine autor on seisukohal, et eristamisele ei tuleks üldse tähelepanu pöörata, kuna see tekitabki segadust. Kuna professionaalsetel kohtunikutel eelduslikult eri tõendiliikide eristamisega erilisi probleeme ei ole, tuleks neil ilmselt lihtsalt meeles pidada, et otsutamisel on vajalik kõigi võimalike stsenaariumide põhjalik kaalumine.

Magistritöö tulemusena võib seega nentida, et kõigis kolmes võrreldud riigis on üksikule kaudsele tõendile tuginev süüdimõistmine problemaatiline, kuna tekib probleem mõistlike kahtluste kõrvaldamisega. Muus osas tuleks kaudsetesse tõenditesse aga otseste tõenditega võrdselt suhtuda ning otseste tõendite puudumine ei peaks olema takistuseks süüdimõistmisele.

Kaudsetesse tõenditesse puutuv on Eestis suhteliselt vähe käsitletud teema, kuid arutlus- ja uurimisruumi kahtlemata. Näiteks oleks veel võimalik uurida prokuröride ja kohtunike suhtumist kaudsetele tõenditele ning üksikule kaudsele tõendile tugineva süüdistuse potentsiaali otseste tõenditega võrreldes.

USE OF CIRCUMSTANTIAL EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS

ABSTRACT

The purpose of this master's thesis was to analyze Estonian legislation in regards to circumstantial evidence. The aim of the author was to compare direct and circumstantial evidence and to determine whether the outlook of a charge is related to the types and number of evidence used to back a charge. The author also took a look at the possibility of conviction only based on circumstantial evidence and on the connection between circumstantial evidence and *in dubio pro reo* principle.

The thesis has two main parts. The first part concentrates on Estonian legislation. First of all, the author takes a look at legislation in regards to evidence in general, brings out difference between direct and circumstantial evidence and then goes on to describe general rules about using circumstantial evidence as means of proof. Finally, the author has taken a look at several cases, analyzing these. The first part is based mainly on analyzing the cases, as there is not much literature about the topic in Estonia.

The second part of the thesis looks at the legislation of the United States and Germany, which gives the opportunity to compare Estonian regulation to a similar system as Germany and to a different *common law* system. Here also the author has at first described general rules and then moved on to analyze cases. In the second part the author has also concentrated more on literature, especially on US literature. Both with Germany and USA the author has tried to find similarities and dissimilarities between those countries and Estonia.

The Supreme Court of Estonia has found several times, that a conviction is possible even if it is only founded on circumstantial evidence. Circumstantial evidence is not less valuable than direct evidence, but the Supreme Court has found that the rules applying in case of circumstantial evidence are a bit different. To be more specific, it is important to have multiple pieces of evidence. A single piece of circumstantial evidence is not enough to remove reasonable doubt and in this case an acquittal must occur. However, there have been

several cases in Estonia, where a person has been convicted only on base of circumstantial evidence. This means that the lack of direct evidence does not necessarily mean an acquittal.

The German regulation is quite similar. As well as in Estonia it has been found that a conviction based on one piece of circumstantial evidence is not possible. Apart from that, circumstantial evidence is not to be seen less valuable than direct evidence. On the basis of the German court cases analyzed, one can notice some instability, as higher and lower courts often reached different verdicts. For example, in several cases the accused was acquitted with reliance to the *in dubio pro reo* principle, while the higher court found that the accused should have been convicted. Moreover, the higher court emphasized that the *in dubio pro reo* principle should not be applied to every single piece of evidence on itself, but rather to the whole set of evidence and if in that case there is still reasonable doubt, then the accused should be acquitted. But it was also the other way around – on one case, the lower court had convicted the accused on the basis of one piece of circumstantial evidence and the higher court did not agree.

In the United States the importance of several pieces of evidence has also been emphasized. There was a case, however, where a person was convicted only on the basis of fingerprint evidence. Generally, however, one can notice some skepticism in regards to circumstantial evidence in the United States. Kevin Jon Heller has thoroughly analyzed this in his article and found that the jury often overvalues direct and undervalues circumstantial evidence. Heller has found that direct evidence is engaging, while circumstantial evidence is rather pale. Also, one can make both exculpatory and inculpatory conclusions on the basis of circumstantial evidence, but in case of direct evidence one can make only inculpatory conclusions. Even though there is no jury in Estonia, the attitude of professional judges might be somewhat similar to jurors. The US authors have suggested different things to fix the problem – some have found that differences between types of evidence should definitely be explained, but others that this is unnecessary and confusing. Professional judges probably should not have problems telling a difference between types of evidence, so they should just be reminded that when making a decision one should weigh all the opportunities even if one of these seems very likely from the start.

In conclusion one can say that in all three countries conviction based on a single piece of evidence is problematic. Other than that, however, circumstantial evidence should be seen as equal to direct evidence and the lack of the latter should not prevent conviction.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. E. Kergandberg, P. Pikamäe. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.
2. E. Kergandberg, M. Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tallinn 2006
3. K. J. Heller. The Cognitive Psychology of Circumstantial Evidence. Michigan Law Review, Vol. 105, Issue 2 (November 2006)
4. B. L. Cutler & S. D. Penrod, Mistaken Identification: The Eyewitness, Psychology, and The Law. (1995) (viidatud: K. J. Heller, lk 244
5. United States v. Love, No. 10-cr-2418 (M), 2011 WL 2173644 (S.D. Cal. June 1, 2011). (viidatud: S. L. Cooper. The Collision of Law and Science: American Court
6. Responses to Developments in Forensic Science. Pace Law Review. Vol 33 Issue 1 (2013) lk 273. Kättesaadav:
<http://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1824&context=plr>
Seisuga 01.05.2016
7. Pfeiffer, StPO Strafprozessordnung Kommentar, (Auflage, München 2005)
8. R. Hannich. Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung. Verlag C. H. Beck München 2013
9. H. Reiter, Hearsay Evidence and Criminal Process in Germany and Australia. Monash University Law Review Vol 10 (1984),
10. Nack. Indizienbeweisführung und Denkgesetze. Neue Juristische Wochenschrift (1983), lk 1035-1037
11. MAH Strafverteidigung 2. Auflage 2014
12. J-P. Graf. Beck'scher Online-Kommentar StPO. Verlag C. H. Beck München 2013
13. LG Gießen: Neue Tatsachen im Wiederaufnahmeverfahren - Fall Weimar. Neue Juristische Wochenschrift (1994), lk 466-467
14. P. Murphy. Murphy on Evidence. 5th edition. Blackstone press limited. 1995
15. E. Zamir jt, Seeing is Believing: The Anti-Inference Bias. Indiana Law Journal Vol 89:195, 2014
16. C. Guthrie, J. J. Rachlinski & A. J. Wistrich, Inside the Judicial Mind, 86 CORNELL L. REv. 777
17. C. Guthrie & J. J. Rachlinski, Insurers, Illusions of Judgment & Litigation, 59 VAND. L. REv. (2006)

18. L. M. Solan, Refocusing the Burden of Proof in Criminal Cases: Some Doubt About Reasonable Doubt, 78 TEx. L. REV. (1999).
19. W. C. Thompson & Edward L. Schumann, Interpretation of Statistical Evidence in Criminal Trials, 11 Law & Hum. Behav. (1987)..
20. G. L. Wells et al., Accuracy, Confidence, and Juror Perceptions in Eyewitness Identification, 64 J. Applied Psychol. (1979);
21. K. E. Niedermeier et al., Jurors' Use of Naked Statistical Evidence: Exploring Bases and Implications of the Wells Effect, 76 J. Personality & Soc. Psychol.
22. M. R.P. Dougherty et al., The Role of Mental Simulation in Judgments of Likelihood, 70 Organizational Behav. & Hum. Decision Processes (1997).
23. D. Kahneman & A. Tversky, The Simulation Heuristic, in Judgment Under Uncertainty: Heuristics And Biases (Daniel Kahneman et al. eds., 1982). (viidatud: Heller, lk 260)
24. E. J. Johnson et al., Framing, Probability Distortions, and Insurance Decisions, 7 J. Risk & Uncertainty (1993).
25. C. R.M. McKenzie et al., When Negative Evidence Increases Confidence: Change in Belief After Hearing Two Sides of a Dispute, 14 J. Behav. Decision Making (2002)
Kättesaadav: <http://psy2.ucsd.edu/~mckenzie/McKenzieetal2002JBDM.pdf> Seisuga 01.05.2016
26. J. F. Voss et al., On the Use of Narrative as Argument, in Narrative Comprehension, Causality, And Coherence (Susan R. Goldman et al. eds., 1999). (viidatud: Heller, lk 271)
27. M. A. Gernsbacher, Language Comprehension As Structure Building (1990).(viidatud: Heller, lk 271)
28. J. F. Voss & J. A. Van Dyke, Narrative Structure, Information Certainty, Emotional Content, and Gender as Factors in a Pseudo Jury Decision-Making Task, 32 Discourse Processes (2001)
29. R. Nisbet & L. Ross, Human Inference (1980). (viidatud: Heller, lk 271, 278)
30. Steven P. Breaux, Is Forensic Animation Right for Your Case?, TRIAL, Nov. 2003 (viidatud: Heller, lk 271)
31. D.a L. Sykes & J. T. Johnson, Probabilistic Evidence Versus the Representation of an Event: The Curious Case of Mrs. Prob's Dog, 21 Basic & Applied Soc. Psychol. lk 202 (1999).
32. L. Bensi et al., Vividness in Judgments of Guilt, 97 Perceptual & Motor Skills lk 1133, 1136 (2003).

33. N. J. Roese, Counterfactual Thinking, 121 *Psychol. Bull.* 133, 135 (1997).
34. D. M. Sanbonmatsu et al., Overestimating Causality: Attributional Effects of Confirmatory Processing, 65 *J. Personality & Soc. Psychol.* 892, 893 (1993).
35. L. Alattar et al., Poster Presented at the Society for Judgment and Decision Making Annual Conference, Wrongful Convictions vs. Wrongful Acquittals: Who Sees Which as Worse, and Why? (Nov. 13, 2005) (viidatud: Heller, lk 271)
36. B. C. Smith et al., Jurors' Use of Probabilistic Evidence, 20 *Law & Hum. Behav.* 58 (1996)
37. D. Kahneman & A. Tversky, Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk, in *Choices, Values, Frames* 17, 20 (Daniel Kahneman & Amos Tversky eds., 2000).
38. G F. Loewenstein et al., Risk as Feelings, 127 *Psychol. Bull.* 267, (2001)
39. Y. Rottenstreich & C. K. Hsee, Money, Kisses, and Electric Shocks: On the Affective Psychology of Risk, 12 *Psychol. Sci.* 185, 186-87 (2001);
40. E. Magnusson, Incomprehension and Miscomprehension of Statistical Evidence: An Experimental Study 3 (July 6-8, 1993)
41. D. Shaviro, Statistical-Probability Evidence and the Appearance of Justice, 103 *Harv. L. Rev.* 530, 538 (1989).
42. S.M. Kassin et al., "I'd Know a False Confession If I Saw One": A Comparative Study of College Students and Police Investigators, 29 *Law & Hum. Behav.* 213 (2005).
43. T. R. Levine et al., Accuracy in Detecting Truths and Lies: Documenting the "Veracity Effect", 66 *Comm. Monographs* 125, 125 (1999).
44. ¹ O. G. Wellborn III, Demeanor, 76 *Cornell L. REv.* 1088-1089 (1991).
45. P. Roberts, A. Zuckerman, *Criminal Evidence* (Second Edition) Oxford University Press 2010, lk 111: Cf. James Q. Whitman, *The Origins of Reasonable Doubt: Theological Roots of the Criminal Trial* (Yale UP, 2008)
46. G. L. Wells, Naked Statistical Evidence of Liability: Is Subjective Probability Enough?, 62 *J. Personality & Soc. Psychol.* 750 (1992).
47. M. C. Green & T. C. Brock, In the Mind's Eye: Transportation- Imagery Model of Narrative Persuasion, in *Narrative Impact: Social And Cognitive Foundations* 334, 335 (Melanie C. Green et al. eds., 2002) (viidatud: Heller, lk 271, 287)
48. M. C. Green & T. C. Brock, The Role of Transportation in the Persuasiveness
49. of Public Narratives, 79 *J. Personality & Soc. Psychol.* 719 (2000).
50. M. E Davies, Belief Persistence After Evidential Discrediting, 33 *J. Experimental Soc. Psychol.* 561, 562 (1997). (viidatud: Heller, lk 288)

51. C. A. Anderson, Abstract And Concrete Data In The Perseverance Of Social Theories: When Weak Data Lead To Unshakeable Beliefs, 19 J. Experimental Soc. Psychol. 93, 95 (1983). (viidatud: Heller, lk 289)
52. H. M. Johnson & C. M. Seifert, Sources Of The Continued Influence Effect: When Misinformation In Memory Affects Later Influences, 20 J. Experimental Psychol.: Learning, Memory & Cognition 1420, 1432 (1994)
53. S. Christianson, Innocent: Inside Wrongful Conviction Cases 169 (2004) (viidatud: Heller, lk 292)
54. M. Raymond, The Problem with Innocence, 49 CLEV. ST. L. REV. 449, 456 (2001).
55. J. B. Mitchell, Narrative and Client-Centered Representation: What Is a True Believer to Do When His Two Favorite Theories Collide?, 6 CLINICAL L. REV. 85, 106 (1999).
56. K. A. Carlson & J. E. Russo, Biased Interpretation of Evidence by Mock Juries, 7 J. Experimental Psychol.: Applied 91, 92 (2001) (viidatud: Heller lk 293)
57. D. M. Sanbonmatsu et al., The Subjective Beliefs Underlying Probability Overestimation, 33 J. Experimental Soc. Psychol. 276, 278 (1997). (viidatud: Heller lk 293)
58. H. A. Bedau & M. L. Radelet, Miscarriages of Justice in Potentially Capital Cases, 40 STAN. L. REV. 163 (1987).
59. C. G. Lord et al., Considering the Opposite: A Corrective Strategy for Social Judgment, 47 J. Personality & Soc. Psychol. 1231, 1232 (1984).
60. D. J. Koehler, Explanation, Imagination, and Confidence in Judgment, 110 Psychol. Bull. 513 (1991).
61. N. Pennington & R. Hastie, A Cognitive Theory of Juror Decision Making: The Story Model, 13 Cardozo L. REv. 527-528 (1991).
62. S. J. Read & A. Marcus-Newhall, Explanatory Coherence in Social Explanations: A Parallel Distributed Processing Account, 65 J. Personality & Soc. Psychol. 429, 432 (1993).
63. S. M. Kassin & K. Neumann, On the Power of Confession Evidence: An Experimental Test of the Fundamental Difference Hypothesis, 21 Law & Hum. Behav. 469, 482 (1997)
64. R. K. Greenstein. Determining Facts: The Myth of Direct Evidence. 45 Houston Law Review 2008-2009, lk 1804.
65. E. M. Heeter. Chance of Rain: Rethinking Circumstantial Evidence Jury Instructions. 64 Hastings L.J. 527 2012-2013

66. P. Tiersma, Testing The Comprehensibility Of Jury Instructions: California's Old And New Instructions On Circumstantial Evidence. *Journal of Court Innovation* Vol 1 Issue 2 (2008)

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

67. RKKKo 3-1-1-142-05
68. RKKKo 3-1-1-8-10
69. RKKKo 3-1-1-102-02
70. RKKKo 3-1-1-123-97
71. RKKKo 3-1-1-8-10
72. RKKKo 3-1-1-8-10
73. RKKKo 3-1-1-21-09
74. RKKKo 3-1-1-63-08
75. RKKKo 3-1-1-15-12
76. RKKKo 3-1-1-32-05
77. RKKKo 3-1-1-87-09
78. RKKKo 3-1-1-137-03
79. TrtRingKo 1-07-6016
80. RKKKo 3-1-1-107-13
81. TrtMaaK 1-07-10078
82. RKKKo 3-1-1-12-07
83. RKKKo 3-1-1-74-11
84. KG Berlin, Beschluss vom 15.02.2000 – (5) 1 Ss 16/00 (9/00) p 4. Kättesaadav:
<https://beck-online.beck.de> Seisuga 01.05.2016
85. BGH 3 StR 352/03, Urteil vom 15.01.2004 (LG Oldenburg) Kättesaadav: www.hrr-strafrecht.de Seisuga 01.05.2016
86. BGH 2 StR 150/08 - Urteil vom 23. Juli 2008 (LG Koblenz) Kättesaadav:
<http://www.hrr-strafrecht.de> Seisuga 01.05.2016
87. BGH 2 StR 284/07 - 29. August 2007 (LG Frankfurt) Kättesaadav: <http://www.hrr-strafrecht.de> Seisuga 01.05.2016
88. KG Berlin, Beschluss vom 15.02.2000 – (5) 1 Ss 16/00 (9/00) Kättesaadav:
<https://beck-online.beck.de> Seisuga 01.05.2016
89. BGH 3 StR 41/12 - 6. März 2012 (LG Hannover) Kättesaadav: <http://www.hrr-strafrecht.de> Seisuga 01.05.2016
90. Commonwealth v. Harman 4 Pa. 269, 4 Pa. St. 269 – 1846 (viidatud: Heeter, lk 539)
91. Holland v. United States 348 U.S. 121 (1954) Kättesaadav: <https://supreme.justia.com/>
Seisuga 01.05.2016

92. People v. Yrigoyen (1955) 45 Cal.2d 46, 49 [286 P.2d 1] Kättesaadav:
<https://www.justia.com> Seisuga 01.05.2016
93. State v. Crawford, 225 Tenn. 478, 470 S.W.2d 610, 613 (1971). Kättesaadav:
<https://scholar.google.com/> Seisuga 01.05.2016
94. State v. Dorantes, 331 S.W.3d 370, 381 (Tenn.2011)
95. Per Pollock CB in R v Exall (1866) 4 F & F 922 at p 929. (viidatud: A. Keane. The Modern Law of Evidence. 3rd Edition. Butterworths 1994. Lk 10-11)
96. Guevara v. State, 152 SW3d 45 - Tex: Court of Criminal Appeals 2004
97. People v. Ford, 606 N.E.2d 690, 693 (Ill. App. Ct. 1992) Kättesaadav:
<https://www.courtlistener.com/opinion/2036036/people-v-ford/> Seisuga 01.05.2016
98. People v. Bierenbaum, 301 AD 2d 119 - NY: Appellate Div., 1st Dept. 2002

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

99. Kriminaalmenetluse seadustik - RT I 2003, 27, 166

100. Strafprozeßordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 7. April 1987 (BGBl. I S. 1074, 1319), die zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 21. Dezember 2015 (BGBl. I S. 2525) geändert worden ist Kättesaadav: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stpo/gesamt.pdf> Seisuga 01.05.2016

KASUTATUD MUUD ALLIKAD

101. Eesti Keele Instituudi Terminibaas ESTERM Kättesaadav:
<http://termin.eki.ee/esterm/> Seisuga 01.05.2016
102. Riigiprokuratuur. Kriminaalmenetluse lõpetamise määrus Kättesaadav:
http://www.prokuratuur.ee/sites/www.prokuratuur.ee/files/elfinder/article_files/meikar_lopetamine_15102012.pdf Seisuga 01.05.2016
103. Prokuratuur: Leedo väited uueks kriminaalmenetluseks alust ei anna –
Postimees 12.09.2015. Kättesaadav: <http://www.postimees.ee/3326083/prokuratuur-leedo-vaited-uueks-kriminaalmenetluseks-alust-ei-anna> Seisuga 01.05.2016
104. R. Berendson. Kadunud neiu juhtum jõuab kohtusse. – Postimees 20.03.2013.
Kättesaadav võrgus: <http://www.postimees.ee/1174772/kadunud-neiu-juhtum-jouab-kohtusse> Seisuga 01.05.2016
105. R. Mets. Reili Huigi kadumisjuhtum jäi ka ringkonnakohtus lahenduseta. –
Postimees 22.04.2014. Kättesaadav: <http://tartu.postimees.ee/2769796/reili-huigi-kadumisjuhtum-jai-ka-ringkonnakohtus-lahenduseta>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Külli Kruus (sünnikuupäev: 16.10.1991)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Kaudsete tõendite kasutamine kriminaalmenetluses”, mille juhendaja on Jaan Ginter,
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 02.05.2016